

**T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
EĞİTİM PROGRAMLARI VE ÖĞRETİM BİLİM DALI**

**İLKOKUL HAYAT BİLGİSİ DERSİ KAPSAMINDAKİ DEĞERLER
EĞİTİMİ UYGULAMALARINA İLİŞKİN ÖĞRETMEN
GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ**

**NAZİK ÖZLEŞMİŞ
(YÜKSEK LİSANS TEZİ)**

İSTANBUL-2019

**T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
EĞİTİM PROGRAMLARI VE ÖĞRETİM BİLİM DALI**

**İLKOKUL HAYAT BİLGİSİ DERSİ KAPSAMINDAKİ DEĞERLER
EĞİTİMİ UYGULAMALARINA İLİŞKİN ÖĞRETMEN
GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ**

**DANIŞMAN
DR. ÖĞR. ÜYESİ ŞABAN BERK**

**NAZİK ÖZLEŞMİŞ
(YÜKSEK LİSANS TEZİ)**

İSTANBUL–2019

**Tüm kullanım hakları
M.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsüne aittir.
© 2019**

ONAY

ONAY

Nazik ÖZLEŞMİŞ tarafından hazırlanan “İlkokul Hayat Bilgisi Dersi Kapsamındaki Değerler Eğitimi Uygulamalarına İlişkin Öğretmen Görüşlerinin İncelenmesi” konulu bu çalışma, 19/07/2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda jüri tarafından başarılı bulunmuş ve yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

	Adı Soyadı
TEZ DANIŞMANI	Dr. Öğr. Üyesi Şaban BERK
JÜRİ ÜYESİ	Doç. Dr. Ahmet KATILMIŞ
JÜRİ ÜYESİ	Doç. Dr. Banu YÜCEL TOY

İmza
.....
.....
.....

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı: Nazik ÖZLEŞMİŞ

Doğum Yeri ve Tarihi: Nevşehir,07.07.1990

Eğitim Durumu

2004-2007 Nevşehir Lisesi

2008-2012 Gazi Üniversitesi Sınıf Öğretmenliği Ana Bilim Dalı

İş Deneyimi

Çalıştığı Kurumlar: 2013-2015 Çalışma ve İş Kurumu İstanbul İl Müdürlüğü

2015-2018 Bir Nisan İlkokulu

2018- Piyale Paşa İlkokulu

İletişim

nazk_90@hotmail.com

ÖN SÖZ

Sosyal yaşama ilişkin temel bilgi ve becerilerin öğretilmesinde esas görevi üstlenen Hayat Bilgisi, değerler eğitimi için en uygun derstir. Yeni programla birlikte değerler, öğretim programı içerisinde üç temel unsurdan biri olarak yer almaktadır. Bu doğrultuda. Birinci, ikinci ve üçüncü sınıflar Hayat Bilgisi dersi kapsamında uygulanan değerler eğitimiyle ilgili değerlerin program içerisindeki yeri, değerlerin gelecekte önleyebileceği olumsuzluklar, öğrenci seviyesine uygunluğu, öğretiminde karşılaşılan zorluklar, bu öğretimde kullanılan yöntem ve teknikler, ölçme-değerlendirme yöntemleri, öğrencilerde mutlaka kazandırılması gereken değerlere ilişkin öğretmen görüşlerinin belirlenmesi, bu görüşlerin olumlu ve olumsuz yönlerinin ortaya çıkarılması, uygulayıcılar ve program geliştiriciler için önem taşımaktadır.

Başladığım bu çalışmada yardımlarını benden esirgemeyen, akademik gelişmemde bana büyük katkı sağlayan, sabır ve hoşgörüsünden bir an bile ödün vermeyen danışmanım ve hocam Dr. Öğr. Üyesi Şaban BERK'e teşekkür ederim. Akademik yeterliklerimin gelişmesinde bana katkı sağlayan hocalarım Prof. Dr. Seyfi KENAN, Prof. Dr. Orhan AKINOĞLU, Doç. Dr. Levent DENİZ, Doç. Dr. Sibel CENGİZHAN, Dr. Öğr. Üyesi Seval EMİNOĞLU KÜÇÜKTEPE' ye teşekkür ederim.

Veri toplama aracımı doldurarak çalışmalarımı yürütebilmem için bana destek olan okul müdürlerine ve öğretmen arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Bu çalışmada olduğu gibi bütün hayatım boyunca desteklerini her zaman yanımda hissettiğim annem Meral ÖZLEŞMİŞ, babam Mustafa ÖZLEŞMİŞ ve kardeşlerime sonsuz şükran ve teşekkürlerimi sunarım.

İstanbul, 2019

Nazik ÖZLEŞMİŞ

ÖZET

Bu araştırmanın amacı 2018-2019 eğitim-öğretim yılında ilk defa uygulamaya konulan yeni İlkokul Birinci, İkinci, Üçüncü Sınıflar Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı içerisinde yer alan değerlerin eğitime/kazandırılmasına ilişkin öğretmen görüşlerinin belirlenmesidir.

Araştırma genel tarama modellerinden tekil tarama modeline uygun olarak desenlenmiştir. Araştırmanın evrenini 2018-2019 Öğretim Yılı Van ili Erciş ilçesinde ilkokullarda görev yapan sınıf öğretmenleri oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise yine aynı ilçedeki 8 ilkokulda görev yapan 34 sınıf öğretmeni oluşturmaktadır. Veri kaynağı olarak değerler eğitiminin uygulayıcısı olan öğretmenlerin görüşlerine başvurulmuştur. Veriler 16 soruluk yarı yapılandırılmış görüşme formu ile toplanmıştır. Elde edilen veriler içerik analizine tabi tutularak çözümlenmiştir.

Araştırmada elde edilen bulgular sonucunda, değerler eğitiminin sağlam bir toplum oluşturmak, iyi insanlar, bilinçli bireyler yetiştirmek için gerekli olduğu ve bu değerlerin kazandırılmasında diğer paydaşlarla birlikte öğretmenlere büyük görevler düştüğü belirlenmiştir. Değerlerin insanlar arası iletişimsizlikleri, aile yapılarındaki bozulmaları, teknolojinin olumsuz etkilerini, yanlış bilgi aktarımını önleyeceği elde edilen sonuçlar arasındadır. Değerler eğitiminin Hayat Bilgisi Öğretim Programı içerisinde verilmesi gerektiği ve değerler eğitime için en uygun dersin Hayat Bilgisi olduğu saptanmıştır. Ancak programda yer alan kazanımların değerleri kazandırmak için yeterli olmadığı da yine elde edilen sonuçlar arasındadır. Hayat Bilgisi Öğretim Programı kapsamında uygulanan değerler eğitiminin amacına ulaşmasında aile yaşantısının, öğretmenin değer eğitimi konusundaki hassasiyetinin, öğrencinin algılama düzeyinin, somutlaştırmanın ve uygulamalı etkinliklerin belirleyici olduğu saptanmıştır. Öğretmenlerin değerlerin öğretiminde en çok drama (n=16), soru-cevap (11), örnek olay (10), düz anlatım (n=9) yöntem ve tekniklerini kullandıkları; ölçme değerlendirmede ise gözlem yöntemini (n=15) kullandıkları saptanmıştır. Hayat Bilgisi Öğretim Programı kapsamında çocukların kavramakta en çok zorlandıkları değerlerin hoşgörü, alçakgönüllülük ve saygı olduğu belirlenmiştir. Mutlaka kazandırılması gereken dört

değerin ise saygı (n=19), sevgi (13), hoşgörü (n=11) ve vatanseverlik (n=8) olduğu, verilen değer sayısının program için yeterli olduğu ancak bu değerlere daha fazla yer verilmesi gerektiği saptanmıştır.

Araştırma sonucunda, Hayat Bilgisi dersi ile değerlerin kazandırılmasının; öğretmenlerce önemsendiği ancak değerlerin kazandırılmasında planlı bir yol izlenmediği görülmektedir. Öğretmenlere süreç, uygulama ve değerlendirme aşamalarında yeterli bilgi sunulmadığı belirlenmiştir. Bu durumun değerler eğitiminin amacına ulaşmasında olumsuz etkilerinin olacağı düşünülmektedir.

Programın etkili ve verimli kullanılabilmesi için, Hayat Bilgisi Öğretim Programı içerisindeki değerler genişletilmeli, etkinlik temelli uygulamalara daha fazla yer verilmeli, program için gerekli materyaller ilgili kurumlarca temin edilmeli, aileler bilgilendirilerek onların da sürece katılabilecekleri etkinlikler tasarlanmalı ve öğretmenlere yönelik kılavuz kitaplar yayınlanmalıdır. Ayrıca yönetici ve ailelerin de görüşlerine yer veren araştırmalar mutlaka yapılmalıdır.

ANAHTAR KELİMELEER: Değer, Değerler Eğitimi, Hayat Bilgisi Dersi.

ABSTRACT

The aim of this study is to determine the opinions of class teachers regarding the training of the values in the new Primary School 1st, 2nd, 3rd Grade Social Studies Course Curriculum which was put into practice for the first time in 2018-2019 academic year.

The research was designed in accordance with survey model. The population of the study consists of primary school teachers working in primary schools in Erciş district of Van province in 2018-2019 academic year. The sample of the study consists of 34 primary school teachers working in 8 primary schools in Erciş district of Van. The opinions of the teachers who are the implementers of the values teaching within the Social Science Curriculum were used. Data were collected with a semi-structured interview form consisting of 16 questions. The data which is obtained was analyzed by content analysis method.

As a result of the findings obtained in the research, it is concluded that values education is necessary to create a solid society, to educate good people and conscious individuals and it is a one of duty of teachers. It was stated that the values will prevent communication accident between people, deterioration in family structures, negative effects of technology and wrong information transfer. It was determined that there were inconsistencies between the values given in the school and the values given in the family. It has been determined that values education should be given within the Social Studies Curriculum and the course that will serve the best values education is Social Studies. However, it was determined that the gains in the program were not sufficient to gain values. In the achievement of the purpose of values education applied within the scope of Social Studies Education Program; it was seen that family life, sensitivity of teacher about value education, perception level of student, concretization and practical activities were determinative. It was determined that teachers mostly used drama, question-answer, case study, plain expression methods and techniques in teaching values; and in the assessment and the evaluation, they used the observation method. It was determined that tolerance, humility and respect were found to be the most difficult

values for children to comprehend in the context of Social Studies Curriculum. It was stated that the four values that must be gained are respect, love, tolerance and patriotism.

As a result of the research, it was seen that the importance of gaining values with Social Science Course was taken into consideration by the teachers but there was no planned way to gain values. It is determined that teachers were not provided sufficient information during the process, implementation and evaluation stages and this situation will have negative effects on achieving the purpose of values education.

In order for the program to be used effectively and efficiently, the values in the social studies curriculum should be expanded, more application activities should be given. The necessary materials for the program should be provided by the relevant institutions. Activities should be designed by informing families and guide books for teachers should be published. In addition, researches that include the opinions of managers and families have to be done.

KEYWORDS: Value, Values Education, Life Science Course.

İÇİNDEKİLER

ONAY.....	iv
ÖN SÖZ	vi
ÖZET	vii
ABSTRACT.....	ix
İÇİNDEKİLER	xi
TABLolar LİSTESİ	xiv
ŞEKİLLER LİSTESİ	xvi
BÖLÜM I: GİRİŞ	1
1.1.Problem	1
1.2. Amaç	3
1.3. Önem.....	3
1.4. Sınırlılıklar	4
1.5. Tanımlar.....	4
BÖLÜM II: ALAN YAZIN.....	5
2.1. Değer Kavramının Tanımı	5
2.2. Değerlerin Oluşumu.....	9
2.2.1. Felsefe ve Değer	10
2.2.2. Psikoloji ve Değer	11
2.2.3. Sosyoloji ve Değer	12
2.3. Değerlerin Sınıflandırılması	13
2.3.1. Spranger'ın Değer Sınıflaması	13
2.3.2. Rokeach'nin Değer Sınıflaması	14
2.3.3. Nelson'un Değer Sınıflaması	14
2.3.4. Shewarz'ın Değer Sınıflaması	15

2.3.5. Ülgen'in Değer Sınıflaması	17
2.4. Değerler Eğitimi	18
2.4.1. Değerler Eğitiminde Okulun Rolü.....	23
2.4.2. Değerler Eğitiminde Öğretmenin Rolü.....	26
2.4.3. Değerler Eğitiminde Ailenin Rolü.....	28
2.5. Değer Öğretimi	32
2.5.1. Telkin Yoluyla Değerlerin Öğretilmesi	34
2.5.2. Değerlerin Açıklanması	35
2.5.3. Değer Analizi Yaklaşımı	37
2.5.4. Ahlaki Muhakeme Yaklaşımı	38
2.5.5. Değerlerin Gizli Öğretimi Yaklaşımı (Örtük Program).....	40
2.6. Hayat Bilgisi Öğretim Programı'nın Temelleri	43
2.7. Hayat Bilgisi Programı ve Değerler.....	52
2.8. Hayat Bilgisi Öğretim Programı'nda Ölçme ve Değerlendirme	54
2.9. İlgili Araştırmalar	56
2.9.1. Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar	56
2.9.2 Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar.....	66
BÖLÜM III: YÖNTEM	68
3.1. Araştırmanın Modeli.....	68
3.2. Çalışma Grubu	68
3.3. Veri Toplama Aracı	69
3.4. Verilerin Toplanması	69
3.5. Verilerin Analizi	70
BÖLÜM IV: BULGULAR.....	71
4.1. Araştırmanın Birinci Alt Problemine İlişkin Bulgular	71
4.2. Araştırmanın İkinci Alt Problemine İlişkin Bulgular	85
BÖLÜM V: SONUÇ	103
5.1. Yargı ve Tartışma	103
5.2. Öneriler	110
5.2.1. Uygulayıcıya Yönelik Öneriler	110
5.2.2. Araştırmacılara Yönelik Öneriler	111

KAYNAKÇA.....	112
EKLER	120
EK-1.....	120
EK-2.....	124

TABLolar LİSTESİ

Tablo 2.1 Spranger'in Değer Sınıflaması	13
Tablo 2.2 Rokeach'nin Değer Sınıflaması.....	14
Tablo 2.3 Nelson'un Değer Sınıflaması	15
Tablo 2.4 Schwartz'ın Değer Sınıflaması.....	16
Tablo 2.5 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı Kazanım Organizasyon Yapısı	48
Tablo 2.6 Hayat Bilgisi Dersi (1,2,3. Sınıflar) Öğretim Programı Kazanım, Ders Saati, Yüzde Tablosu	48
Tablo 2.7 1.Sınıf Hayat Bilgisi Programını Konu Alan Ünite ve Kazanımlar	49
Tablo 2.8 2. Sınıf Hayat Bilgisi Programını Konu Alan Ünite ve Kazanımlar	50
Tablo 2.9 3. Sınıf Hayat Bilgisi Programını Konu Alan Ünite ve Kazanımlar	51
Tablo 2.10 2015 Hayat Bilgisi Öğretim Programı İçerisindeki Değerler	53
Tablo 2.11 2017 Hayat Bilgisi Öğretim Programı İçerisindeki Değerler	53
Tablo 2.12 2018 Hayat Bilgisi Öğretim Programı İçerisindeki Değerler	54
Tablo 4.1 Değerler Eğitiminin Öğretmenlere Yükllediği Sorumluluklara İlişkin Görüşler	71
Tablo 4.2 Değerler Eğitiminin Gelecekte Giderebileceği Olumsuzluklara İlişkin Görüşler	74
Tablo 4.3 Yapılan Değerler Eğitiminin Amacına Ulaşmasına İlişkin Görüşler	76
Tablo 4.4 Okulda Verilen Değerler İle Ailenin Sahip Olduğu Değerler Arasındaki Farklılıklara İlişkin Görüşler	79
Tablo 4.5 Katılımcıların Nasıl Bir Rol Model Olduklarına İlişkin Görüşler.....	81
Tablo 4.6 Öğretmenlerin Kendi Değerleri İle Programda Yer Alan Değerler Arasındaki Çelişkilere İlişkin Görüşler	82
Tablo 4.7 Mutlaka Kazandırılması Gereken Değerlere İlişkin Görüşler	84
Tablo 4.8 Değerler Eğitiminin Hayat Bilgisi Öğretim Programı İçerisindeki Gerekliliğine İlişkin Görüşler	85
Tablo 4.9 Bağımsız Bir Değerler Eğitimi Programının Gerekliliğine İlişkin Görüşler..	87
Tablo 4.10 Şimdikinden Farklı Değerler Eğitimi Uygulamalarına İlişkin Görüşler	90
Tablo 4. 11 Değerler Eğitimi Uygulamalarında Kullanılan Yöntem ve Tekniklere İlişkin Görüşler	92

Tablo 4.12 Çocukların Kavramakta En Çok Zorlandıkları Değerlere İlişkin Görüşler..	94
Tablo 4.13 Hayat Bilgisi Öğretim Programı İçerisinde Yer Alan Kazanımların Çocukların Değerleri Kavraması İçin Yeterliliğine İlişkin Görüşler.....	96
Tablo 4.14 Hayat Bilgisi Öğretim Programı İçerisindeki Değerlerin İlkokul Düzeyindeki Çocukların Seviyesine Uygunluğuna İlişkin Görüşler.....	98
Tablo 4.15 Değerler Eğitiminden Sonra Yapılan Ölçme Değerlendirmeye İlişkin Görüşler	100

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2.1. Schwartz'ın Temel Değer Tipleri Arasındaki İlişki	15
--	----

BÖLÜM I: GİRİŞ

Bu bölüm problem durumu, araştırmanın amacı ve önemi, sınırlılıklar ve tanımlardan oluşmaktadır.

1.1.Problem

İçinde bulunduğumuz yüzyıl içerisinde internet gibi teknolojik gelişmelerle birlikte yenedünya düzenleri oluşmuştur. Oluşan ve dalga dalga genişleyen bu yapı toplumsal düzenden eğitime kadar geniş bir yelpazeyi içine almış veya bir şekilde etkilemiştir. Oluşan yenedünya düzeniyle birlikte küreselleşme gibi bazı kavramlar da ortaya çıkmıştır. Bu kavramlar günlük hayatın içine yerleşerek normların yeniden gözden geçirilerek yenilenmesini sağlamıştır. Eğitim de bu yönde gözden geçirilmiş, eğitim programları bu doğrultuda şekil almıştır. Küreselleşme, modern eğitimi oluşturan temel kavram haline gelmiştir. Bununla birlikte bireysel ve toplumsal hayatın pusulası durumundaki değerlerin modern eğitimde göz ardı edilmesi, manevi ve ahlaki değerlerin kıymetlerinin azalmasına sebep olmuştur. Geçmişe yabancılaşma, köksüzlük, varoluş bunalımı, manevi açlık, amaçsızlık vb. problemlerinin bireylere ve toplumlara hâkim olması sonucunu doğurmuştur (Kenan, 2013; Altıntaş, 2012).

Bugün değerler eğitimi bazı kesimlerce sadece ‘din eğitimi’ olarak dar bir kalıba sokulmaya çalışılmaktadır. Ancak değerler Ulusoy ve Arslan (2016 s. 5)’ın da belirttiği gibi toplumun varlığı, beraberliği, işleyişi ve devamlılığı için, toplumun çoğunluğu tarafından onaylanmış temel kaide ve kurallardır. Toplum tarafından kural ve kaideler olarak kabul edilen değerler, toplumdaki ideal olan düşünce ve davranış kalıplarını ortaya koyar. Değerler, toplum yaşamının ilham kaynağı olduğu gibi aynı zamanda da anlamıdır. Değerler, toplumda güzel düşüncelerin ve davranışların yaygınlaştırılması, kötü ve olumsuz düşünce ve davranışların ise iyi ve olumlu düşünce ve davranışlara dönüştürülmesini sağlar. Değerler, bir kalıba sokulamayacak kadar geniş bir yelpazeyi içine almaktadır. Bir toplumu oluşturan her ne kadar oluşum varsa bunların hepsinin

temelini değerler oluşturur. Değerler insanların, grup ve hareketlerin, toplum ve devletlerin nasıl davranacaklarını, nasıl bir siyaset üreteceklerini, nasıl bir ilişki kuracaklarını, nasıl yaşayacaklarını, neye, nasıl ve ne kadar bağlanacaklarını belirleyen ilkelerdir (Okumuş, 2010).

Kenan (2013), insan tanımlanırken bilişsel ve mekanik yönler ön plana çıkarılırken vicdan, merhamet ve sağduyu gibi nitel boyutlar göz ardı edilmiştir. “İnsanı” sadece nicel boyutuyla tanıyan nesillerimiz, karşısındaki insanları da mekanik, duygu boyutu olmayan varlıklar olarak algıladığı için onlara kolayca zarar verebilir duruma gelmiştir. Eğitim sistemimiz çocuğun sadece bilişsel başarıları üzerine odaklanmaktadır. Anne-babalar da sadece akademik başarıya odaklanmış durumdadırlar. Durum böyle olunca çocuk okula başladığı ilk günden beri hep bilişsel başarılarıyla takdir edilmektedir. Duygusal yönünün hiç bahsedilmediği bir ortamda çocuğun da sadece madde boyutu gelişmekte, mana boyutunda/iç dünyasında büyük bir eksiklik oluşmaktadır. Artık devlet adamları, eğitimciler, sivil toplum kuruluşları, din adamları ve toplumda ileri gelen herkesin görevi, “Değerler eğitimi verilmeli mi?” sorusunu bırakıp “Değerler eğitimini nasıl vermeliyiz?” sorusunun cevabını aramak olmalıdır.

Toplum olarak çocuk istismarları, kadın cinayetleri, hayvan katliamları duyulmak istenmiyorsa çocukların iç âlemlerinde boş kalan yerler doldurulmalıdır. Çocukların kalplerine dokunulmalı, onlara sevgi, merhamet, vicdan hissettirilmelidir. Kendisinden başka birini sevmenin ne kadar asil bir duygu olduğu çocuklara öğretilmelidir. Sağlıklı nesiller yetiştirebilmek, medeniyetleri devam ettirebilmek için çocuklara değerler eğitimi verilmelidir. Aksi halde bir toplum değil, ancak bir topluluk oluşur.

Yukarıda da belirtildiği gibi “Değerlerimizi çocuklara nasıl öğretmeliyiz?” , “Hangi yöntem ve teknikleri kullanmalıyız?” sorularının cevabını aramalıyız. Değerlerin öğretiminde, bu zorlu görev öğretmenlerimize düşmektedir. Bu bağlamda araştırmanın problemini, İlkokul birinci, ikinci, üçüncü Sınıf Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı’nda yer alan değerler ve değerler eğitimi uygulamalarına ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerinin saptanmamış olması oluşturmaktadır. Bu temel problem bağlamında aşağıdaki sorulara cevap aranacaktır.

1. Sınıf öğretmenlerinin değerler eğitimine ilişkin görüşleri nelerdir?
2. Sınıf öğretmenlerinin Hayat Bilgisi dersi kapsamında değerler eğitimi uygulamalarına ilişkin görüşleri nelerdir?

1.2. Amaç

Araştırmanın amacı, Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı içerisinde yer alan değerlerin öğretime ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerini incelemektir. Bu bağlamda sınıf öğretmenlerinin değerlerin öğretiminde hangi yöntem ve teknikleri kullandıklarını, değerlerin öğrenci seviyesine uygunluğunu, dersin kazanımlarının değerleri kazandırmadaki yeterliliğini, kazanımlar ile ilişkilendirilen değerlerin içerik ile uygunluğunu, uygulama sırasında karşılaşılan zorlukları saptamayı amaçlamaktadır. Ayrıca elde edilen bulgulara dayanarak öneri geliştirme de çalışmanın kapsamı içerisinde.

1.3. Önem

Toplumların geleceğine yön verecek olan çocuklarımız; matematik, fen bilimleri ve teknolojiyle donatıldıkları kadar içinde yaşadıkları toplumun değerleri ile de donatılmalıdır. Çocukta değer eğitimi, informal olarak çocuğun doğumuyla başlamaktadır. Aile, yaşanılan çevre, akrabalar çocuğun değer algısına bir şeyler katmaktadır. Çocuğun okula başlamasıyla program dâhilinde değer eğitimi başlamaktadır. Okulun ilk yıllarında çocuğu hayata hazırlayan, ona yaşam becerileri kazandıran sadece bir ders değil, aynı zamanda ‘hayatın bilgisi’ olan ‘Hayat Bilgisi dersi’ değerler eğitimi açısından büyük önem taşımaktadır. Hayat Bilgisi Öğretim Programı içerisinde yer alan kazanımlar, programın içerisinde belirlenen 10 kök değer ile ilişkilendirilmiştir. Değerlerimizin bu şekilde öğrencilere öğretilmesi amaçlanmıştır. Bu çalışmada ilköğretim birinci, ikinci, üçüncü sınıflar Hayat Bilgisi dersi kapsamındaki değerlere ilişkin öğretmen görüşleri alınacağından dolayı araştırma önemli olarak addedilmektedir.

1.4. Sınırlılıklar

Bu araştırma;

1. İlkokul birinci, ikinci, üçüncü sınıflar Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı içerisinde yer alan değerlerle,
2. Van ili Erciş ilçesinde bulunan ilkokullarda görev yapan sınıf öğretmenlerin görüşleriyle,
3. Kullanılan veri toplama aracının kapsamı ile sınırlıdır.

1.5. Tanımlar

Değer: Davranışlarımıza yol gösteren, rehberlik eden inançlar ve kurallardır (Hökelekli, 2010).

Değerler Eğitimi: Öğrencilerin iç motivasyonlarını geliştirmelerine, neyin doğru olduğuna yönelik yorum yapmalarına ve bunu davranışa dönüştürmelerine olanak sağlayan yapıdır (Akbaş, 2008).

Hayat Bilgisi: Çocukların eğitim süreciyle iyi insan, iyi vatandaş olması, çevresine uyum sağlaması için gereken temel davranışları kazanmasına aracılık eden ilk derstir (Akınoğlu, 2005).

BÖLÜM II: ALAN YAZIN

2.1. Değer Kavramının Tanımı

Sosyal bir varlık olan insanoğlu yaşamını devam ettirebilmek için diğer insanlarla iletişim kurmak zorundadır. İnsanoğlunun bir arada yaşamasını olanaklı kılan birtakım toplumsal, siyasal, ahlaki ve kültürel ilke ve kurallar söz konusudur. Bu ilke ve kurallar toplumu oluşturan bireylerin çoğunluğu tarafından benimsenerek kabul görmektedir.

Tüm yaşantılarımız iyi-kötü, doğru-yanlış, güzel-çirkin, sevap-günah gibi değerlendirmeler ile anlam kazanır. Duyular ve aklımız aracılığıyla gerçeklerle temas kurarız. Kalbimiz ve duygularımızla da kendimiz ve tüm insanlık için anlamlı hedeflerin peşine düşeriz. Başkalarıyla ve çevreyle kurduğumuz ilişkilerde değerleri keşfeder ve değerler vasıtasıyla kendi varlığımızın ve kimliğimizin boyutlarını fark ederiz. Toplum tarafından çeşitli şekillerde değerlendirilen davranışlarımız olumlu ya da olumsuz olarak sonuçlanır. Toplumun çoğunluğu tarafından benimsenerek yaşanan genel ilke ve yargıların önemli bir bölümünü toplumsal değerler oluşturmaktadır. Bu nedenle değer kavramı insanla ve insan yaşamıyla ilgili birçok disiplinin ilgi alanına girmekte ve değer kavramı üzerinde bu disiplinler tarafından birtakım çalışmalar yapılmaktadır (Hökelekli, 2010, s.4, Yalar, Yanpar Yelken, 2011, s.80). İnsanın psikolojik durumunu ve davranışlarını içinde yaşadığı toplumsal çevre etkiler. Bunun sonucunda insandan insana, toplumdan topluma aynı davranışlara farklı değerlendirmeler ve sonuçlar geliştirilebilir. Bu nedenle kuramcıların birçoğu değerleri çeşitli kavramlarla ilişkilendirerek açıklamaya çalışmışlardır. Her bilim dalı bu kavramla ilgili kendisini ilgilendiren boyutu ele almış ve incelemiş, kendini ilgilendirmeyen kısmı da göz ardı etmiştir. Değer kavramının farklı disiplinlere girmiş olması bu kavramın tanımını oldukça zorlaştırmaktadır. Bu nedenlerden dolayı da genel kabul görececek bir tanım üzerinde fikir birliği sağlanmış değildir (Güngör, 2000). Değerin, etimolojik kökünden başlayarak sosyolojide, psikolojide ve felsefedeki farklı tanımlarına bakacağız.

Hançerlioğlu (1986), etimolojik olarak değer, Türkçede “karşılık olma”yı dile getiren “değ-” kökünden türetilmiştir. Bu anlamda bir şeye biçilen karşılıktır. Bu nedenle de karşıladığı ihtiyaca göre değişen bir nitelik anlamını içerir. Ruhsal bir ihtiyacı karşıladığı zaman ruhsalimsel değer, ahlaksal bir ihtiyacı karşıladığı zaman törebilimsel değer, estetik bir değeri karşıladığı zaman sanatsal değer, yararlanma değerini karşıladığı zaman kullanma değeri, değiştirme ihtiyacını karşıladığı zaman değiştirme değeri vb. adını alır. Batı dillerinde Hint- Avrupa dil grubunun güç anlamını dile getiren “wal” kökünden türetilmiştir. İlk türetme biçimi güçlü olmak anlamında “la valere” sözüdür. Daha sonra değer anlamında “la vator” deyimini türetilmiştir.

Soykan (2013, s.48), Türkçe “teğmek” sözcüğünden gelen, “dokunmak”, “değmek” anlamındaki “değer” sözcüğü, anlam genişlemesiyle bir nesnenin dengi, karşılığı, ederi olmayan, geçerli olmayan anlamındadır. Bir şeyin kendisi değil, ona atfedilen bir şey.

TDK (2019), bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet, bir şeyin para ile ölçülebilen karşılığı, bedel, kıymet, paha, valör; üstün nitelik, meziyet, kıymet.

Cevizci (1996, s.166) değer, olgu bilincinden sonra ortaya çıkan ve olguya, belli duyguları, arzuları, ilgileri, amaçları, ihtiyaç ve eylemleri olan özneye ilişkisi içinde, belli nitelikler yüklemeye belirlenen tavır; öznenin, olana, olguya yüklediği nitelik.

Flew (2005), isteyen, ihtiyaçları olan ve kendisine hedef belirleyen bir varlık olarak insanın, nesne ile bağlantısında beliren şey.

Gökalp (2014, s.128), değer herhangi bir kişi tarafından, herhangi bir zamanda gerçekten hoşlanılan, takdir edilen, kıymet verilen, arzu edilen, uygun bulunan veya beğenilenlerin tümü.

Bolay (2013, s.60), değer, arzu edilen, ilgi duyulan, ihtiyaç duyulan şey.

Güngör (2000, s.27), değer, bir şeyin arzu edilebilir veya edilemez olduğu hakkındaki inançtır.

Hökelekli (2010, s.4), değer, davranışlarımıza yol gösteren, rehberlik eden inançlar ve kurallardır.

Schwartz (1994) ise değerleri, bireyin ya da diğer sosyal varlıkların hayatına yol gösterici ilkeler olarak hizmet eden, önem düzeyleri farklılıkları gösteren, ilgili durumlar ötesinde arzu edilen amaçlar olarak tanımlar (Schwartz, 1994, Akt. Ulusoy ve Arslan, 2016, s.3).

Ulusoy ve Arslan (2016, s.5)'a göre değerler, belirli bir durumu bir diğerine tercih etme eğilimi olarak da tanımlanmaktadır. Değerler, davranışlara kaynaklık eden ve onları yargılamaya yarayan anlayışlardır. Değerler ayrıca bireylerin neyi önemli gördüklerini tanımlayarak istekleri, tercihleri, arzu edilen ve edilmeyen durumları gösterir.

Değeri, toplumdan topluma farklılaşan, zamana, mekâna ve ihtiyaçlara göre değişip genişleyen, esnek, aynı zamanda kişiyi ve içinde yaşanılan toplumu düzenleyen, şekle sokan ilkeler olarak tanımlayabiliriz.

İnsan, değerlerini çevresindeki canlı ve cansız bütün varlıklarla kurduğu ilişkiler neticesinde meydana getirir. İnsan var olanlar hakkında edindiği bilgileri kullanırken elde ettiği sonuçlar, onu değer kazanmaya götürür. İnsan elde ettiği bilgileri, bazı ölçülere göre kullanır. Bu ölçüler bazen toplumsal normlardır, bazen sosyal onaydır, bazen de vicdandır. Bunları keyfi olarak kuralsız-ölçüsüz bir şekilde kullanamaz (Bolay, 2013, s.60). Değer için tek bir tanımlama yapmak çok zor olsa da araştırmacılar farklı tanımlardan yararlanarak değerlerin özelliklerini açıklamaktadır.

Schwartz ve Bilsky (1987) çeşitli kuramcıların değerler üzerine yaptıkları tanımlardan yola çıkarak değerlerin özelliklerini şu şekilde özetlemişlerdir (Akt. Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000, s. 60):

1. Değerler, inançtır. Ancak tümüyle nesnel, duygulardan arındırılmış fikir niteliği taşımazlar. Etkinlik kazandıklarında duygularla iç içe geçerler.
2. Değerler, bireyin amaçlarıyla (eşitlik gibi) ve bu amaçlara ulaşmada etkili olan davranış biçimleriyle (hakbilirlik, yardımseverlik) ilişkilidirler.
3. Değerler, özgül eylem ve durumların üzerindedirler. Örneğin itaatkârlık değeri; evde, işte, okulda ve tanımadığımız ilişkilerin tümünde geçerlidir.
4. Değerler, davranışların, insanların ve olayların seçilmesini ya da değişimini yönlendiren standartlar olarak işlev görürler.
5. Değerler taşıdıkları öneme göre kendi aralarında sıralanırlar. Sıralanmış değerler kümesi, değer önceliklerini belirleyen bir sistem oluşturur.

6. Değerler değişime açık yapılardır; özellikle de zaman içinde ortaya çıkan gereksinimleri karşılamak için değer önceliklerinde değişiklikler olabilir.

MEB (2005), Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda ise değerlerin özellikleri şu şekilde sıralanmıştır.

- Değerler toplum ya da bireyler tarafından benimsenen birleştirici olgulardır.
- Toplumun sosyal ihtiyaçlarını karşıladığına ve bireylerin iyiliği için olduğuna inanılan ölçütlerdir.
- Sadece bilinç değil, duygu ve heyecanları da ilgilendiren yargılardır.
- Değerler bireyin bilincinde yer alan ve davranışı yönlendiren güdülerdir.
- Değerlerin normlardan farkı, normlardan daha genel ve soyut bir nitelik taşımasıdır. Değer normu da içerir.

Yavuz (2010), değerlerin değnek/dayanak oluş özelliklerini belirlemiştir. Bunları şu şekilde sıralamaktadır:

- Değerler döngüseldir; yani her değer bir başka değeri dairevî olarak inşa eder. Bu da yine döngüsel olarak bireyi, aileyi, toplumu, milleti, insanlığı inşa eder, örür veya aksi; yıkar, çözer.
- Değerler, hiyerarşik ve baskın değil, yatay ve paylaşım temellidir.
- Değerlerde değişim, akışkanlık ve geçişlilik esastır.
- Değerler farklılık ve çoğulculukla değerlidir. Bir kültür tarafından kıymet verilen değerleri herkes aynı şekilde kabul etmek durumunda değildir ama bunlara saygı göstermek esastır.
- Değer, oluşturduğu bireye ve topluma saygınlık verir.
- Küresel köyün Değerler Havuzu'nda bir değer varlığı ve devamlılığı diğerinin değerlerini yok ederek veya bozarak mümkün kılınamaz.
- Değerler ilgi, alaka, bağlam ve geçişlilik ile değerlendirilir.
- Değerler kullanıldıkça varlıklarını sürdürebilirler.
- Değerler yaptırımlıdır. Değersizleştirildiğinde utanma ve ayıplanma endişesi daima vardır.
- Değerler işteş ve dönüşlüdür.
- Değerler ve değerler sistemi bumerang gibidir; yani değer veren, değer görür.

- Değer, ortak varoluşsal alan inşa eder; yani ancak değerler ile değerli olanın değeri anlaşılabilir ve beraber yaşanılabilir (Yavuz, 2010).

Toplumumuz; aileden kopmaların yaşanması, suç oranlarının artması, sigara, alkol, uyuşturucu gibi madde kullanımlarının çok küçük yaşlara düşmesi gibi sorunlarla karşı karşıyadır. Bu durumun en önemli nedeninin değerlerin basitleştirilerek onlardan önemsiz bir ayrıntıymış gibi bahsedilmesi olduğunu söyleyebiliriz. Hökelekli (2010), asırlar boyu insanlarımızı bir arada tutan, hayatımıza anlam ve amaç katan pek çok değerın kaybolmaya yüz tutmasının bazı sebeplerini şu şekilde sıralamıştır:

- Aile mahremiyeti ve kutsallığı zedelenmiş, namus ve iffet anlayışı güç kaybetmiştir.
- Yaygın bir bencillik ve kişisel çıkar diğer amaçların önüne geçmiştir.
- Maddiyatın artan önemine paralel olarak, bu amaca ulaşmada her yol mubah olarak görülmeye başlanmıştır.
- Yolsuzluk, rüşvet, sahtekârlık gibi davranışlar ayıplanır olmaktan çıkmış, neredeyse “beceriklilik” ve “işbirliklilik” olarak görülmeye başlanmıştır.
- Toplumun temel kurumlarına olan güven azalmıştır.
- İnsanların birbirlerine güvenmemesi, yaygın bir toplumsal güvensizlik duygusu ve tutumu gelişmiştir (Hökelekli, 2010).

2.2. Değerlerin Oluşumu

Değerlerin tanımlarına ve özelliklerine bakarak “Değerler nasıl meydana gelir?”, “Değerleri neler etkiler?” sorularının cevabını bulmaya çalışacağız.

Değer, bağlantılı olduğu eylemin sonucunda ortaya çıkar. Davranışlarımızın sonucunda iyi ya da kötü olarak bir değerlendirme yaparız. Bunun sonucunda kabul ettiğimiz değerleri oluşturur. O halde değerleri anlamak için ilk önce insanın varoluş biçimini anlamak gerekiyor diyebiliriz. Değerlerin yapısı ve kuruluşu, onu oluşturan ve bu yapıyı değerlendiren insanın; bilgi, ahlak ve sanat etkinliklerini anlamasından geçmektedir. Değer oluşturmak, insana özgü bu üç etkinlikle alakalıdır. Bu üç insani etkinliği birbirlerine indirgeyemeyiz; bilgi sanata, sanat ahlaka ve ahlak bilgiye eşdeğer değildir. Ama her birinin yapısında, diğerleri farklı etki ve oranlarda da olsa rol oynar. Değer, her

birinde, niyet aşamasında ve sonuç aşamasında eylemle birlikte ortaya çıkar (Poyraz, 2013, s. 83).

Değerlerin kurulan, oluşturulan bir şey olduğu söylenebilir. Bunun için iki unsurun bağlantısı gereklidir. Bağlantının bir ayağını özne oluşturur, diğer ayağını ise başka bir özne ya da nesne oluşturur. İnsanın kendisiyle olan ilişkisi de bu kapsamdadır. Buradan hareketle insanın kendisiyle, diğer insanlarla, hayvanlarla ve nesnelerle ilişkisi gereklidir ki buradan bir değer üretilsinsin (Türkeri, 2015, s.402). İnsanın çevresinde bulunan canlı cansız varlıklarla etkileşimi olmadan değer oluşumunun gerçekleşmesi mümkün değildir. Kökünde ve kuruluşunda değer sözcüğü bulunan bütün sözcükler ve “değer” diye yorumlanan her türlü ifade, eylem olmadan tasarlanamaz. Değer, hem eylemi gerçekleştirenle hem eylemle gerçekleşenle hem de eylemin gerçekleştiği ortamda meydana çıkar (Poyraz, 2013, s.83).

Değerlerin ortaya çıkmasında bir diğer etken sosyal onaydır. Sosyal olarak onaylananlar zamanla davranış hâline gelir. Sosyal olarak onaylanmayıp, pekiştirilmeyen davranışlar ise unutulur. Bu şekilde değerler oluşmaktadır. Değerler sosyal rollerle de öğrenilerek bir sonraki kuşaklara aktarılmaktadır. Sosyal roller içinde mesleki, cinsel, sosyal, kişisel gibi kimlik yapıları da yer almaktadır. Sosyal rollerle biçimlenen kimlik yapılarının oluşmasında değerler önemli bir yere sahiptir. Sosyal rollerle kişiler; neler yapması, neler yapmaması ve nelere kıymet vermesi gerektiğini öğrenir. Düğüne gidildiğinde eğlenmek gerektiğini, cenazeye gidildiğinde orada bulunan insanların acılarını paylaşmak gerektiğini sosyal roller aracılığıyla öğreniriz. Nasıl bir ortama gidiyorsak ona uygun kıyafet giyinmemiz gerektiğini de yine sosyal roller sayesinde öğreniriz (Sarı, 2005, s.77). Değer, her zaman başlı başına bir amaçtır. Bir amacın aracı değildir.

2.2.1. Felsefe ve Değer

Bütün bilim dallarında olduğu gibi felsefi boyutta da değerlerin kendine özgü tanımı yapılmaktadır. Felsefi boyutta değer kavramı, değerlendirme ve değerler sorunu olmak üzere iki şekilde ortaya çıkmaktadır. “İyi, güzel, faydalı ve doğru nedir?” gibi sorular aracılığıyla değerlendirme etkinliğini açıklarken saygı, sevgi, dürüstlük, adalet, eşitlik gibi kişiler arası ilişkilerin temelindeki kavramlarla değerleri sorgulamayı ifade eder

(Karakaya, 2013, s.204). Ahlak ifadesi bütün insanlarca kabul edilmiş olsa bile, bu onun nesnel, genelgeçer olduğu anlamına gelmez. Ahlaksal bir değer olan “iyi” ya da “kötü” herhangi bir nesnenin, bir olayın özelliği ya da karşılığı değildir. Bir eylem için “iyidir” dendiğinde, buradaki “iyi” eylemin hız, şiddet, vb. gibi bir özelliği değildir. Dolayısıyla burada, bu şunun karşılığıdır diyebileceğimiz bir durum yoktur. Değer yargısı; öznenin, kendisinde bulunan bir değer duygusunu nesne kavramına yükleyerek elde ettiği bir yargı olması anlamında öznel bir yargıdır (Soykan, 2013, s.45). Nesnel bir karşılığı olmayan değer, genelgeçer bir yargı olduğunu söyleyemeyiz. İyi, güzel ve doğru olanı değer olarak kabul edebiliriz. Ancak iyi, güzel ve doğru olan kime, neye göredir?

Felsefede tartışılan diğer bir boyut ise değerlerin değiştiğine ya da mutlaklığına ilişkindir. Değerler değişkendir. Aynı çağda toplumdan topluma veya aynı toplumda çağdan çağa yahut aynı toplumda mensup olunan kategorilere göre değerler değişebilir. Değerler mutlaktır. Her türlü değer, mutlak olarak doğru veya yanlıştır. Eylemler insanların kanaatlerinden ya da eğilimlerinden bağımsız olarak doğru ya da yanlıştır (Karakaya, 2013, s.204).

Felsefenin temel sorgulayış biçimine bakıldığında, değerlerin nesnel veya mutlak olmasının cevabını vermek çok zordur. Değerin, öznenin başka bir özne ve nesne ile ilişkisi sonucunda ortaya çıktığını kabul ederiz. Değerin oluşumunun temeli bir öznedir. Aynı ilişki, başka bir özneyi bir özne veya nesne ile ilişkisinde de aynı sonuca ulaştıracak mıdır? Bu sorunun kesin bir cevabı yoktur. Bu nedenle felsefede değer değişken bir yapıya sahip olduğu görüşü hâkimdir.

Değer yargısı, öznenin sahip olduğu bir değer nesneye yüklenmesi olduğuna göre, bunun için her şeyden önce öznenin böyle bir değere sahip olması gerekir (Soykan, 2013, s.52). Aksi halde aynı sonuca ulaşmak mümkün değildir.

2.2.2. Psikoloji ve Değer

Psikolojide değer kavramına bakıldığında bir şeyin arzu edilebilir veya edilemez olduğu hakkındaki inanç olarak tanımlanmaktadır. Psikoloji değer problemini felsefeden daha farklı bir şekilde ele almaktadır. Psikolojide değer önemi onun objektif bir esasa

dayanıp dayanmamasında değil, insan davranışlarının yol göstericisi olarak oynadığı roldedir. Bu bakımdan psikolog, değeri sadece bir inanç olarak ele alır ve bu ona yeter (Güngör, 1993, s.27).

2.2.3. Sosyoloji ve Değer

Değerin, insan ilişkileri sonucunda oluştuğu düşünüldüğünde; toplumbilimsel anlamda değer, günlük yaşamımızda en çok kullandığımız olduğu söylenebilir. Her toplumun geçmişten gelen gelenek görenek ve alışkanlıkları vardır. Bunlara töre ya da yazısız hukuk kuralları denir. Bu anlamda değer, nesnel bir gerçekliği de yansıtır.

Sosyolojik olarak değer, grup ya da toplumun, kişilerin, kalıpların, amaçların ve diğer sosyokültürel şeylerin önemlerini ölçmeye yarayan ölçütler olarak tanımlanmaktadır (Tezcan, 2011, s.267).

Ulusoy ve Arslan (2016 s.5)'a göre ise sosyolojik değer, toplumun ulaşmak istediği hedefler, arzu ettiği güzel tutum ve davranışlardır. Değerler; toplumun mevcudiyeti, beraberliği, işleyişi ve devamlılığı için, toplumun neredeyse tamamı tarafından tasdik edilmiş temel ilke ve kurallardır. Toplum tarafından doğruluğu onaylanmış kurallar olarak kabul edilen değerler, toplumdaki ideal olan düşünce ve davranış kalıplarını ortaya koymaktadır. Değerler, toplum yaşamının ilham kaynağı olduğu gibi aynı zamanda anlamını da oluşturur. Doğruluğu toplum tarafından kabul edilmiş bu değerlerde eksilme veya boşalma olduğunda, toplumda da bazı çözümler olur. Toplumu ayakta tutan manevi gücün eksildiği düşünülebilir. Bu nedenle kabul edilen bu değerler nesilden nesile aktarılarak toplumun devamlılığı sağlanır. Toplumda güzel düşüncelerin ve davranışların yaygınlaştırılması, kötü ve olumsuz düşünce ve davranışların ise iyi ve olumlu düşünce ve davranışlara dönüştürülmesinin sağlanmasının temelinde ise değerler eğitimi yatmaktadır.

Sosyolojik olarak değerlerin özelliklerini Tezcan (2011) şu şekilde sıralamaktadır (Tezcan, 2011, s.267):

- a. Grupta yaşayan insanlarca paylaşılmıştır. Kişilerin çoğunluğu, değerler üzerinde uzlaşmıştır. Herhangi bir bireyin yargısına bağlı değildirler.

- b. Ciddiye alınır ve inanılır. İnsanlar, bunları ortak refahın korunması ve toplumsal gereksinimlerin karşılanması için gereklidir görüşündedir.
- c. Duygu ve heyecanımızı temsil eder. Coşkularla birlikte bulunurlar. İnsanlar yüce değerler için özveride bulunur, dövüşür, hatta canlarını verir.
- d. Diğer nesnelerden soyutlanabilirler. İnsan zihninde yer etmiş kavramsal varlıklardır.

2.3. Değerlerin Sınıflandırılması

Değerlerin tanımlanmasındaki çeşitlilik değerlerin sınıflandırılmasında da görülmektedir. Farklı kişiler tarafından farklı değer sınıflamaları yapılmıştır. Bunlardan bazıları şöyledir.

2.3.1. Spranger'in Değer Sınıflaması

Spranger, değerleri altı grupta sınıflamıştır. Spranger'in değeri kullanım alanlarına göre grupladığı görülmektedir. O, aynı zamanda bu değerlere sahip olan kişilerin de özelliklerini belirtmiştir. Spranger'in değerleri 6 grupta sınıflanmıştır (Spranger, 1928, Akt. Akbaş, 2004, s.56). Bunlar:

Tablo 2.1 Spranger'in Değer Sınıflaması

Değer Grupları	Açıklamalar
1.Bilimsel Değer	Gerçeğe, bilgiye, muhakemeye ve eleştirel düşünceye önem verir. Bilimsel değerleri olan insan deneysel, eleştirci, akılcı ve entelektüeldir.
2.Ekonomik Değer	Yararlı ve pratik olana önem verir. Ekonomik değerlerin hayatta önemszenmesi gerektiğini belirtir.
3.Estetik Değer	Simetri, uyum ve forma önem verir. Birey hayatı olayların bir çeşitliliği olarak görür. Sanatın toplum için zorunluluk olduğunu düşünür.
4.Sosyal Değer	Başkalarını sevmeye, yardım ve bencil olmama esastır. En yüksek değer insan sevgisidir. Bu insan sevgisini insanlara sunar. Nazik ve sempattır, bencil değildir
5.Politik Değer	Her şeyin üstünde kişisel güç, etki ve şöhrat vardır. Esas olarak kuvvetle ilgilidir.
6.Dini Değer	Evreni bir bütün olarak kavrar ve kendisini onun bütünlüğüne bağlar. Dini uğrunda dünyevi hazları feda eder.

2.3.2. Rokeach'nin Değer Sınıflaması

Rokeach, değerleri amaç ve araç değerler olarak ikiye ayırmaktadır (Rokeach, 1973, s.28, Akt. Akbaş, 2004, s.57).

Tablo 2.2 Rokeach'nin Değer Sınıflaması

Amaç Değerler	Araç Değerler
Aile güvenliği	Bağımsız olma
Barış içinde bir dünya	Bağışlayıcılık
Başarılı olma	Cesaret
Bilgelik	Dürüstlük
Dini olgunluk	Entelektüellik
Eşitlik	Geniş görüşlülük
Gerçek dostluk	Hırslılık
Güzellikler dünyası	İtaatkarlık
Heyecan verici bir yaşam	Kendini kontrol etme
İç huzur	Kıbarlık
Kendime saygı	Kendine hakin olma
Mutluluk	Mantıklılık
Gerçek dostluk	Neşelilik
Özgürlük	Sevecenlik
Rahat bir yaşam	Sorumluluk sahibi olma
Sosyal kabul	Temizlik
Ulusal güvenlik	Yardıms severlik
Zevk	Yaratıcılık

Rokeach, değerleri sınıflarken bazı değerlere ulaşabilmek için diğer bazı değerlerin araç olarak kullanılması gerektiğini belirtmektedir. Hayattaki en büyük amaçlarımızdan birisi mutluluktur. Rokeach'a göre mutluluk değerine sahip olabilmek için neşeli, sevecen, yardıms sever gibi değerlere sahip olmak gerekir. Bu doğrultuda değerleri amaç ve araç değerleri olarak ikiye ayırmıştır.

2.3.3. Nelson'un Değer Sınıflaması

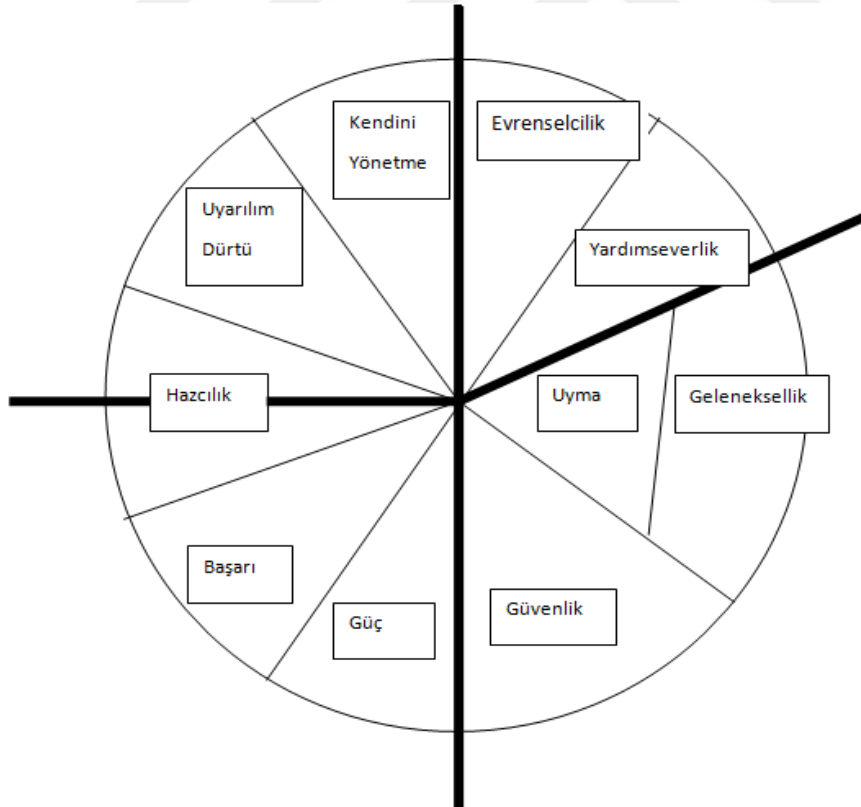
Nelson ise değerleri; bireysel değerler, grup değerleri ve sosyal değerler olmak üzere 3 grupta sınıflamıştır. Bunlar (Michaelis ve Garcia, 1988, s.361, Akt. Kalıyeva, 2015, s.19):

Tablo 2.3 Nelson'un Değer Sınıflaması

Değer Grupları	Açıklamalar
Bireysel Değerler	Seçim yapmada, satın aldığımız ürünlerde, hobilerimizde ve diğer kişisel tercihlerimizde etkilidir.
Grup Değerleri	Belirli bir grubun üyeleri tarafından benimsenen ve uygulanan değerlerdir. Bu grup; aile, kulüp, dini ya da politik bir grup olabilir.
Sosyal Değerler	Bireyin toplumsal yapı içerisinde varlığını devam ettirmesini sağlayan adalet, saygı, farklılık, eşitlik gibi değerlerdir.

2.3.4. Shewarz'ın Değer Sınıflaması

Shewartz, değerleri dört ana değer grubunda ve birbiriyle ilişkili on temel değer tipinde sınıflamıştır. Bunlar açıklamalarıyla birlikte aşağıdaki gibidir (Schwartz, 2012, s. 9):

Şekil 2.1 Schwartz'ın Temel Değer Tipleri Arasındaki İlişki

Tablo 2.4 Schwartz'ın Değer Sınıflaması

Değer Grupları	İlgili Değerler ve Açıklamalar
Kendini Yönetme- Öz Yönetim (Self Direction)	Bağımsız düşünce ve eylemler. Yaratıcılık, özgünlük, kendi amaçlarını seçme, merak, bağımsızlık.
Uyarılma- Dürtü- Teşvik (Stimulation)	Heyecan, yenilik, hayata meydan okuma. Değişik, heyecan verici hayat, cesaret.
Hazcılık (Hedonism)	Kendi için zevk ve hissi memnuniyet. Haz, hayattan zevk alma, kendine yüz verme)
Başarı (Achievement)	Sosyal standartlara göre sergilenen yeterlilik sayesinde sağlanan kişisel başarı. Hırslı, başarılı, kabiliyetli, nüfuzlu(etkili),(zeki, kendine saygılı, sosyal tanınma)
Güç (Power)	Sosyal statü ve prestij, kaynaklar ve insanlar üzerinde kontrol ve hakimiyet. Otorite, sosyal güç, servet.
Güvenlik (Security)	Toplunun, ilişkilerin, şahsi çıkarların güvenliği, düzeni ve istikrarı. Sosyal düzen, aile güvenliği, milli güvenlik, temiz olmak, iyiliklerin karşılıklılığı.
Uyum-Uygunluk (Conformity)	Sosyal beklenti ve normları ihlal etmek diğerlerini rahatsız eder ve zarar verir. Bireylerin kısıtlandığı bu eğilimler ve dürtülerden kaynaklanır. İtaatkarlık, kendini tutma, nezaket, yaşlılara ve anne-babaya saygı.
Geleneksellik (Tradition)	Kültürel ve dinsel fikirleri kabul, bunlara bağlılık ve saygı göstermek. Dinsel yaşam, ılımlı olmak, alçakgönüllülük, geleneklere saygı.
Yardımseverlik (Benevolence)	Kişinin yakın olduğu kişilerin refahını koruması ve yükseltmesi. Yardımseverlik değeri diğerinin refahı için gönüllü ilgi ve adaklanmadır. Yardımsever, dürüst, bağışlayıcı, dürüst, sadık, gerçek arkadaşlık, olgunlaşmış sevgi.(Aidiyet hissi, hayatın anlamı, manevi hayat).
Evrenselcilik (Universalism)	Doğa ve tüm insanların refahı için koruma, tolerans ve takdir. Geniş fikirli, sosyal adalet, eşitlik, dünyada barış, güzelliğin dünyası, doğadaki uyum, bilgelik, çevrenin korunması(içsel uyum, ruhsal hayat).

(Schwart, 2012)

Schwartz'ın değer sınıflamasına bakıldığında değerleri 4 ana ve 10 alt gruba ayırdığı görülmektedir. Schwartz birbiriyle ilişkili olabilecek değerleri aynı gruba alırken ortak olan değerleri de birbiriyle aynı gruba almaktadır. Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisinde güvenlik en temel ihtiyaçtır. Kişi güvenlik sebebiyle içinde bulunduğu gruba uyma davranışı gösterecektir. Bu da gelenek, görenek ve kültürü ortaya çıkaracaktır. Bu Schwartz'ın aynı grup içindeki değerleri arasındaki ilişkidir. Farklı iki grup arasındaki

ilişkiye bakıldığında güç, başarı ve hazcılık bir grubu oluştururken uyarılım-dürtü, kendini yönetme ve hazcılık ikinci bir grubu oluşturmaktadır. Hazcılık her iki grup için ortak bir değerdir. Güç ve başarı artması kişinin yaptığı işten haz almasını sağlayacaktır. Aynı şekilde kişi ne istediğini bilip kendini kontrol eder ve sevdiği işi yaparsa başarı ve güç elde edecektir. Schwartz'ın değer sınıflaması için oluşturduğu ana ve alt gruplar birbiriyle ilişkilidir ve birbirini tamamlar durumdadır.

2.3.5. Ülgen'in Değer Sınıflaması

Ülgen (2000, s.359) değerleri; tabiatları, doğuşları ve öz karakterleri bakımından içkin, aşkın ve normatif değerler olmak üzere üçe ayırmaktadır. Bunlar:

1. İçkin Değerler: İçkin değerler, tabii unsurlar ve muhteva özelliği üstün değerlerdir. Bunlar teknik, sanat ve bilgi değerleridir. Teknikte madde, sanatta duyular ve duygular, bilgide kavramlar esastır. Fakat bu değerlerin hepsinin temelini bilinç muhtevası oluşturur.

2. Aşkın Değerler: Burada esas olan duyu verileridir. Bilinç muhtevası yalnızca aracıdır. Bir insan ile bir insan arasında ahlaki ilişkide bilinç verileri yazılmış bir sözleşmeye dayanır. İki insanın bu sözleşmeye sadık kalması, ya gençlik ve aile hatıralarına sadık kalması ya da verilmiş sözlere sadık kalmasıdır. Vefalılık gibidir. Bu sözler ve yazılar duyu verileridir, bilinç muhtevalarıdır. Fakat asıl olan birbirine göre aşkın iki varlıktır, “Ben” le başkası arasında bir bağlantıdır, bu bir aşkınlık ilişkisidir. Bundan dolayı ahlaki olan aşkın bir değer alanıdır. Ülgen'in değer sınıflaması içerisinde tamamen kişiye özgü, nitel değerler aşkın değerlerdir.

3. Normatif Değerler: Bunlar aslında değer değil ancak bütün değerlerin ölçüleri, değişim örnekleridir. Bu değerlerin görevi başka değerleri birbiriyle karşılaştırmak ve ölçmektir. Bu ölçü- değerlerde iktisadi, hukuki ve lisanî değerlerdir.

2.4. Değerler Eğitimi

İnsanlar değerleri öğrenmiş olarak doğmamaktadır. Değerlerin farklı toplumlarda farklı şekiller alması ve farklı olarak değerlendirilmesi onların sonradan öğrenilmiş olduğunu göstermektedir. Biz olaylar karşısında nasıl davranmamız gerektiğini, içinde yaşadığımız toplumun yetişkin bireylerinden veya yaşlılarımızdan öğreniyoruz. Bu durum değerlerin her şeyden önce bir eğitim konusu olduğunu ve sadece okullarda verilen derslerden ibaret olmadığını açıklamaktadır (Aydın, 2010).

Toplum bünyesinde özel ve genel olmak üzere üç önemli kurum vardır. Bunlardan devlet, kurumsallaşmış genel değerleri; aile, kurumsallaşmış özel değerleri ve okul da bunların her ikisini birlikte temsil eder. Bunlardan devlet, iyi vatandaş; aile ise iyi insan yetiştirme rolünü benimsemektedir. Okul ise bu iki kurum arasındaki aracı rol alarak hem iyi insan hem de iyi vatandaş yetiştirmeyi amaçlamaktadır. İyi vatandaş ve iyi insan yetiştirmenin temeli ise toplumun ve insanların değerleri bilip uygulamasıdır (Bacanlı ve Dombaycı, 2015, s. 889).

Etik eğitimi olarak da adlandırılan değerler eğitiminin yakın hedefi, kendini tanıma, kendini anlama ve kendini tamamlama gibi süreçlerle insanın yapabildiklerini en üst düzeye ulaştırarak, “iyi hayat yaşamasını” sağlamaktır. Genel uzak hedefi ise değişen dünyada bireylerin kendi kültürel ve toplumsal yargılarıyla birlikte evrensel değerleri kazanmasını ve yaşanabilecek sıkıntılara karşı hazırlıklı olmasını öngörmek olduğu söylenebilir (Doğan, 2013, s.630; Kale, 2013, s.319). Değerler eğitimi sadece bireyin veya toplumun gelişimi değil ikisinin birlikte bir bütün olarak gelişmesi içindir. Aksi halde değerler eğitimi amacına tam anlamıyla ulaşamaz. Alan yazında değerler eğitimi çeşitli şekillerde tanımlanmaktadır. Bu tanımlar şöyledir.

Slater (2003), manevî, ahlâkî, sosyal ve kültürel eğitim; kişisel ve sosyal eğitim; dini eğitim; çok kültürcü/ırkçılık karşıtı eğitim; program ötesi temalar, özellikle vatandaşlık, çevre ve sağlık; manevî özen; okul etiği; programa ek etkinlikler; geniş toplum bağlantıları; ortak ibadet/toplantı; öğrenen bir topluluk olarak okul yaşamı gibi ortak program deneyimlerinin bir sınıflamasını yapabilmek için yeni bir şemsiye terim olduğunu belirtir (Akt. Keskin, 2008, s. 20).

Akbaş (2008)'a göre, bireyin kendi kendini tanımasını, kendi ile uyum içinde olmasını, düşünüş ve eylemlerinde tutarlı olmasını sağlayan özelliklerin kazandırılması için bilinçli ve planlı bir öğrenme ortamlarının oluşturulmasıdır. Değerler eğitimi, öğrencilerin iç motivasyonlarını geliştirmelerine, neyin doğru olduğuna yönelik yorum yapmalarına ve bunu davranışa dönüştürmelerine olanak sağlar.

Hayes (2006), eğitim kurumlarında ğretim programları aracılığıyla belirlenmiş değerlerin belirli bir plan ve program çerçevesince öğrencilere kazandırılma sürecini değerler eğitimi olarak tanımlamaktadır (Akt. Demircioğlu, Demircioğlu, 2016).

Birey açısından değerler eğitiminin gerekliliği, eğitimde bireyin bir bütün olarak ele alınması ihtiyacının doğal sonucudur. Birey bir makine veya robot değildir. Onun zekâsı ve bedensel yetenekleri kadar değer veren, nefret eden, kıskanan, tutku ile bağlanan vb. bir yönü daha vardır ki bireyin bu yönünü de eğitmedike dengeli bir kişilikten söz etmek zordur. Oysa modern eğitimde sosyal ve insani meselelerin nitel yönleri yer bulamamıştır (Kenan, 2013, s.28).

Toplumumuzun geleceğinin iyi yetişmiş ve olumlu değerleri kazanmış insanlara bağlı olduğu bir gerçektir. İnsanlar, iyi ahlaki değerlere kendiliğinden sahip olamazlar (Dilmaç, 2007, s.8). Bu nedenle çocuklara küçük yaşlardan itibaren sistematik ve düzenli bir değer eğitiminin verilmesi gerekmektedir. Bu değerler eğitiminin de sadece aile içinde verilerek kazanılması pek mümkün olmamaktadır.

Değerler, ocuk ve gençlere evde anne-baba, okulda ise öğretmenler aracılığıyla aktarılır ve yaşatılır. Çocuklarda iyi karakter geliştirmek temelde ailenin sorumluluğunda olmakla birlikte, aynı zamanda okulların, dini kurumların, sivil toplum kuruluşlarının ve gençliğe hizmet veren kişi, grup ve kurumların da sorumluluğundadır. Böylece toplumda model alma, öğrenme, özdeşleşme ve uygulama içeren süreçler sonucunda iyi karakterli bireyler yetişir. Bu yüzden öğrenim çağındaki çocuklara doğru kararlar alma ve iyi davranışlar ve alışkanlıklar geliştirme hususunda anne babaların, öğretmenlerin ve tüm yetişkinlerin gereken ilgiyi göstermeleri son derece önemlidir (Hökelekli, 2011).

Taplın (2007), değerler eğitiminin en kritik bileşenlerinin; tüm öğretimlerin sevgiye dayanması ve öğretmenlerin değerlere göre yaşaması olduğunu belirtmektedir. Değerler eğitiminin hedeflerini ise şöyle açıklamaktadır:

- Her seviyedeki insanın üstünlüğünü ortaya çıkarmak (karakter, akademik, varlık bakımından),
- Çocuğun çok yönlü gelişimini sağlamak,
- Çocukların kim olduklarını öğrenmelerine yardımcı olmak,
- Çocukların potansiyellerini anlamalarına yardımcı olmak,
- Özverili davranışları geliştirmektir.

Değerler, doğruluğu toplumun büyük çoğunluğu tarafından kabul edilmiş ilkelerdir. Birlik, beraberlik ve huzur ortamını sağlayan kurallar olması, nesiller yetiştirmesi, toplumun devamlılığını sağlaması özellikleri nedeniyle, eğitimciler tarafından önemsenmiş ve doğrudan eğitim programlarıyla ya da örtük programlarla öğretilmeye çalışılmaktadır (Akbaş, 2013, s.406). Öğretimi çok çeşitli şekillerde bazen bilinçli bazen de bilinçsiz olarak gerçekleşmektedir. Ama bunların içerisinde en fazla önem arz eden taklit, benimsemeyle başlayan süreçtir. Yetişmekte olan nesil, çocukluk çağından itibaren anne-babalarını, akranlarını ve ilerleyen zamanda öğretmenlerini taklit ederek, özdeşim kurarak yetişir. Sevilen istenilen, model olarak gösterilen, referans olarak başvuru, onaylanan değerler benimsenir. Buna “model alarak öğrenme” ve “sosyal öğrenme” denilebilir. Diğer bir husus ise değerın sistemdeki yeridir. Siyasi-sosyal sistemimiz, hangi değer üzerine kurulmuş ve neleri benimseyip yüceltmışse, öğretilenler onlardır. Bunlar Milli Eğitim Temel Kanunu’nda açık olarak ifade edilmiştir. İstenilenler onlardır. İdealleri onlar oluşturur. Toplum bunları yaşatma, bunlarla var olma çabası içindedir (Tozlu ve Topsakal, 2013, s. 180).

Değer eğitimi ve öğretimi birlikteliği, bütün paydaşlarca işbirliğini, desteklenmeyi (aile, okul, çevre vb.) ve bütün faaliyet alanlarını içine alacak şekilde yapılmayı gerektirmektedir. Parçalı anlayışlar bu konuda başarılı olamaz. Ve değer eğitimi-öğretimi sadece teori değil, daha ziyade uygulanmayı da gerektirir (Tozlu ve Topsakal, 2013, s.181). Bu nedenle çevre, öğretmen, okul yönetimi ve aile iş birliği bu süreçte çok önemlidir.

Dilmaç (2002)'a göre değerler eğitiminin amacına ulaşabilmesi için;

- a. Bireysel değer sistemleri oluşumunda öğrencilere yardım için birçok strateji ve materyalin geliştirilmesi,
- b. Yeni fikir ve materyalleri etkili kullanmaları için onlara tecrübeli eğitimcilerin ilgi göstermesi,
- c. Değer kavramının kurulması için çeşitli teorilerin geliştirilmesi,
- d. Çeşitli konularda değerlerle ilgili biyografilerin derlenmesi,
- e. Değer eğitiminde nasıl daha iyi hizmet yapılacağını öğrenmek için birçok insanla birlikteliğin sağlanması,
- f. Değer eğitimiyle ilgili araştırma hakkında birçok insana bilgi verilmesi (Northwiev Public Schools, Grand Rapids, MI.1970, s.2, Akt. Dilmaç, 2002, s.5).
- g. Eğitimcinin üstlendiği rolü gereğince yerine getirilebilmesi (Goldbecker, 1976, s.34, Akt. Dilmaç, 2002, s.5) önerilmektedir.

Değerler eğitimi açık ve acil bir ihtiyaçtır. Çünkü medeniyetlerin varlıklarını sürdürebilmeleri, değerlerin yeni nesillere aktarılabilmesiyle mümkündür. Bu sebeple ailelerinden yeterli değer eğitimi alamayan ve değer merkezli ortamlardan uzak milyonlarca çocuk için okulun böyle bir görevi üstlenmesi hayati bir önem taşır. Dolayısıyla değerden bağımsız bir eğitim düşünülemeyeceğinden cevap aranması gereken soru “Okullar değer öğretmeli midir?” değil “Hangi değerler, nasıl öğretilmelidir?” sorusu olmalıdır (Ekşi, 2003, s.84).

Okullarda değerler eğitimi sürecinde birçok ögenin etkisi söz konusudur. Ancak, bu öğelerin öncelikli olanlarının; öğretim programları, öğretmenler, çocukların ailesi, yaşanılan çevre, kitle iletişim araçları ve okul yönetimi olduğu söylenebilir. Bu öğelerin okullarda verilen değerler eğitiminin başarıya ulaşmasında ya da başarısızlığında önemli bir etkiye sahip olduğu belirtilmektedir (Kurtulmuş, Tösten, Gündaş, 2014, s. 283). Değerler eğitimi son yıllarda eğitimcilerin, politikacıların, sivil toplum kuruluşlarının dikkatini en çok çeken konulardan birisi olmuştur. Bu doğrultuda 2010 yılı 18. Millî Eğitim Şûra Kararları arasında da “Spor, Sanat, Beceri ve Değerler Eğitimi” başlığı altında değerler eğitimiyle ilgili bazı kararlar alınmıştır. Alınan kararlar şu şekildedir (MEB, 2010):

1. “Sanat İnsanı Yetiştirme Projesi” ve “Değerler ve Eğitimi Projesi” hazırlanarak uygulamaya konulmalıdır.
2. Millî Eğitim Bakanlığı tarafından, çocuklarımızın ve gençlerimizin sahip olduğu değerleri belirlemeye yönelik ülke çapında alan araştırması yapılmalı ve bu araştırma her 4 yılda bir güncellenmelidir.
3. Öğretim programlarında, değerler eğitiminde değer aktarımı yerine ulusal ve evrensel değerler birlikte düşünülerek farkındalık kazandıracak yaklaşımlara öncelik verilmelidir.
4. Değerin bir tercih olduğu ve toplumların benzer tercihlere sahip kişilerden oluştuğu vurgulanarak öğretmenlere değer eğitimi bilinci kazandırılmalıdır.
5. Öğretmen yetiştiren tüm programlara değerler eğitimine yönelik bir ders konulmalı ve sistemdeki öğretmenlerin hizmet içi eğitim programlarında değerler eğitimine yer verilmelidir.
6. Ortak değerlerin vurgulanması ve değer farklılıklarının zenginlik olduğu bilincinin kazandırılması için gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.
7. Tüm eğitim-öğretim kademelerinde değerler eğitimine yönelik, STK’lerle iş birliği yapılarak alan öğretmenlerinin ortak kullanabileceği program ve materyal geliştirilmelidir.
8. Değerler eğitimine, okul öncesinden başlayarak yaygın eğitim dâhil olmak üzere eğitim-öğretimin her kademesinde, tüm dersler ve okul kültürü içerisinde yer verilmeli ve bu konuda öğretmen, yönetici, öğrenci, aile ve çevre ile iş birliğine gidilmeli, farkındalık oluşturulması için kitle iletişim araçlarından faydalanılması amacıyla gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.
9. Ödüllendirme ölçütlerinde, değerler eğitimi açısından örnek davranışlar sergileyen öğrencilere yönelik düzenlemeler yapılmalıdır.
10. Medya ve değerler eğitimi ilişkisi konusunda farkındalık kazandırmaya yönelik araştırma ve eğitim çalışmalarına önem verilmeli, bu konuda gerekli yasal düzenlemeler yapılmalıdır.
11. Öğrencilerin akademik başarıları yanında değerlerin oluşumunda önemli yeri olan duygusal, sosyal ve ruhsal zekâ gelişimlerine yönelik de yatırım yapılmalıdır.
12. Değerler eğitimi konusunda önemli işlev gören “din kültürü ve ahlak bilgisi” dersi çoğulcu bir anlayışla tüm öğretim kurumlarında daha etkin olarak okutulmalıdır.

Değerler öğretilabilir ve öğrenilebilir kavramlar olmakla beraber günümüzde değerleri aktarmak geçmişe göre çok daha zor görülmektedir. Eskiden toplum tarafından desteklenen birçok değer, yaşantı yoluyla aktarılabilirken günümüzde yaşantı yeterli

olmamaktadır. Hem okulun hem de ailelerin eskiye göre daha çok çaba sarf etmeleri gerekmektedir. Çünkü çocuğun değerler sistemini değiştiren ve etkileyen faktörler çeşitlenmiştir. Bunların başında medya ve internet gelmektedir. Çocuklarda değerlerin gelişimini rastlantılara veya kontrol dışı etkilere bırakmamak gerekir. Bundan dolayı dünyadaki yeni eğilimlerin iyi izlenmesi gerekir (Gömleksiz, 2015, s.728-729). Bu doğrultuda değerlerin eğitime konu yapılıp yapılmamasından çok hangi değerlerin, hangi hedef doğrultusunda ve hangi yöntemlerle eğitime konu yapılması gerektiği üzerinde durulmalıdır (Kaymakcan ve Meydan, 2015).

2.4.1. Değerler Eğitiminde Okulun Rolü

Değerler eğitime ve öğretime en çok ihtiyacın duyulduğu bir zaman içerisindeyiz. Bunun en temel sebebi ise küreselleşen dünyada teknolojinin baş döndüren bir hızla ilerlemesi ve bu süreç içerisinde gelenek, görenek, aile, saygı, merhamet, vicdan, barış gibi toplumları ayakta tutan kavramların değersizleştirilmesi, bireylerin yalnızlaştırılarak bencilliğin ön plana çıkmasıdır. Çocuklarımız paylaşmayı, fedakârlığı, kanaat etmeyi maalesef ki öğrenmeden büyüyorlar. Bu da çocuklarımızın sadece maddiyatı önemseyen maneviyattan uzak bireyler olarak yetişmesine neden olmaktadır. Bu durum değerler eğitime olan ihtiyacı artırmıştır. Ancak bir yandan bu kavramlar geleneksel, modası geçmiş, eskimiş sıfatlarıyla anılırken, diğer yandan her kesimden insanın üzerine tartıştığı ve görüşler ortaya koyduğu güncel ve önemli bir konu başlığı olmaya devam etmektedir. Özellikle değerler eğitiminin okulla ilişkisinin sorgulandığı bir zamanda, okulda değerler eğitiminin verilir verilmemesi, eğitimin amaçlarının neler olduğu, toplumun temel değerlerinin neler olduğu, ortak değerlerin neyi ifade ettiği ve okulda değerler eğitiminin nasıl yapılacağı gibi birçok soruya cevap aranmaktadır (Cihan, 2014). Bu süreçte, konu üzerine çok sayı da çalışma yapılmış fakat tam bir görüş birliğine varılamamıştır. Nihayetinde değerler eğitimi öğretim programlarımız içerisinde yer almaktadır. Bunun temel dayanağı olarak Türk Milli Eğitimi'nin genel amaçları gösterilebilir.

“Türk Milli Eğitimi'nin genel amacı, Türk Milleti'nin bütün fertlerini,

1. Atatürk inkılâp ve ilkelerine ve Anayasa'da ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk Milleti'nin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan,

insan haklarına ve Anayasa'nın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek,

2. Beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmektir.” (Milli Eğitim Temel Kanunu, 1973: madde 2).

Milli Eğitim'in genel amaçlarını devlet politikaları belirlemektedir. Genel amaçlar, devletin uzun vadede gerçekleşmesini istediği hedeflerdir. 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nun ilk iki maddesi yukarıda belirtildiği gibi en başta millî, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven bireyler yetiştirmeyi amaçlamaktadır. Değerler eğitiminin aileden sonra en yoğun ve sistematik yapıldığı yer okullarımızdır. Değerlerin hangi yöntemlerle ve nasıl aktarılacağını ise öğretim programları belirlemektedir. Zaman içerisinde değerler eğitime verilen önem arttıkça değerlerin programlarımızdaki yeri de genişlemiştir. Bilindiği gibi Türkiye'de 2011-2012 eğitim-öğretim yılında “Değer Eğitimi”, bir proje olarak okullarda uygulamaya başlanmıştır. “Değerler Erozyonuna Bir Çözüm Arayışının Ürünü” olarak tarif edilen bu proje çerçevesinde gerçekleştirilmek istenen hedefler saptanmış ve Milli Eğitim Bakanlığı tarafından her eğitim öğretim yılı için değerler önerilmiştir. Bu değerler okullarda, belirli kurulların belirlediği bir programa bağlı olarak çeşitli etkinlikler yoluyla öğrencilere aktarılmaktadır (Cihan, 2014, s.435). Ancak belirlenen değerlerin birkaç etkinlikle açıklanmasının konular ile bağımsız kalacağının ve anlaşılmasının zor olacağı düşünülmüştür. Daha önce de hayat bilgisi öğretim programı içerisinde farklı başlıklar altında yer alan değerlerin, kazanımlarla ilişkilendirilmesi kararlaştırılmıştır. En son 2017 müfredat değişikliği ile değerlerin konunun yapısına uygun olması halinde doğrudan kazanımlar ile aksi durumda ise içerikle ilişkilendirilerek örtük olarak verilmesi öngörülmüştür. Böylece öğrencinin değerleri benimsemesinin ve içselleştirmesinin kolaylaşacağı tasarlanmıştır.

Türk Milli Eğitimi'nin hedeflerinde de belirtildiği gibi toplumsal açıdan eğitim sisteminin öncelikli görevi, toplumun varlığını ve kültürünü koruyarak gelecek nesillere aktarılmasını sağlamaktır. Bunun sağlanabilmesi için gelecek nesillerin hem bilgi ve beceriyle, hem de ahlaki değer yargılarıyla donatılmış olması gerekmektedir. Öyleyse eğitim, yalnızca akılcı bilginin ve teknik becerinin geliştirildiği bir alan değil, aynı zamanda kültürel değerlerin, ahlaki tutum ve davranışların aktarıldığı bir araç olarak da tanımlanabilir (Cihan, 2014).

Değer eğitimi olarak ifade ettiğimiz kavram akademik bir süreç değildir. Çocuğun kalbine ve duygularına hitap etmesi, içselleştirmesi gereken bir süreçtir. Bunu da çocuğun akademik bir öğreti şeklinde kazanması mümkün değildir. Okul, çocuğun geçmişinden, ailesinden, çevresinden getirdiği değerlerine müdahale edemez. Öğretmenler çocuk üzerinde tamamlayıcı ve düzeltici bir rol oynar. Okulda öğrenciye bütün eğitim- öğretim sürecini kapsayacak şekilde değerler eğitimi verilmesi ilke olarak benimsenir ve o amaç doğrultusunda hareket edilirse öğrencinin sağlıklı bir biçimde değerleri öğrenmesi, bu doğrultuda davranış değişikliklerini tecrübe ederek toplumda üzerine düşen rolü yerine getirmesi mümkün olur. Değerler eğitiminin okulda bütün paydaşları içine alacak şekilde verilmesinde okul müdür ve yardımcılara, eğitim rehberleri olarak öğretmenlere, eğitim çalışanları olarak diğer memur ve teknik elemanlara ve hizmetlilere, ahlaki bir kurum olarak okulda çalışan herkese görev düşmektedir (Okumuş, 2010). Bunu model olarak sağlayabilir. Bu da örtük program olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun değerlerin içselleştirilerek kazanılmasını sağlayan en etkili yöntem olduğu söylenebilir.

Okulda değerler eğitimi çok önemlidir ancak bütün ümidi, eğitim kurumlarına, okullara bağlamak doğru bir düşünce değildir. Okul bilgi verir. Bilginin davranış hâline dönüşmesi, kişinin iyi ahlaklı, karakterli olması, o bilgilerin duygularla bütünleşmesine bağlıdır. Duygular ise okul çağından çok önce çocukta vardır ve belli yönlerde şekil almaya başlamışlardır. Değerler eğitimi için okul çağını beklemek, okulun başarısını tehlikeye atmak demektir. Eğer okul öncesinde duygular geliştirilmemiş ve doğru yönlendirilmemişse okulun verdiği bilgiler eğreti kalacak, çocuk onları ezberleyecek fakat özümsemeyecektir (Aydın, 2010).

2.4.2. Değerler Eğitiminde Öğretmenin Rolü

Okullardaki değerler eğitiminin amaçlarından en önemlisi, öğrencilerde sağlıklı, tutarlı ve dengeli bir kişilik oluşturmaktır. Diğer bir amacı ise her öğrenciyi hem ilgi ve yetenekleri doğrultusunda yetiştirerek yaşama ve üst öğrenime hazırlamak hem de öğrencilerin iyi insan, iyi vatandaş olmalarını sağlamak için onlara gerekli bilgi, beceri, tutum, davranış ve alışkanlıklar kazandırıp, onları kendi ahlak anlayışına uygun olarak yetiştirmektir (Kurtde Fidan, 2016). Değerler eğitiminin amaçlarına ulaşabilmesi için en önemli görev öğretmenlere düşmektedir. Ancak öğrencilerin bu değerlere sahip bireyler olarak yetişebilmesi için önce öğretmenlerin bu niteliklere sahip olması gerekmektedir.

Dilmaç (2002, s.4), değerler eğitiminde en önemli görevi üstlenen öğretmenlerin dikkat etmesi gereken bazı noktaları şu şekilde sıralamıştır:

- a. Model olmalı,
- b. Sınıf içinde ortak bir doku oluşturmali,
- c. Her öğrenciye sorumluluk verip onların ahlaki gelişimlerine katkıda bulunmalı,
- d. Öğrencileri cesaretlendirerek değerleri aktarmalı,
- e. Öğrencilere karar verme imkânı tanımalı,
- f. Öğrencilere paylaşım fırsatı vermeli,
- g. Ortaklaşa çalışmaya teşvik etmeli,

Dilmaç (2002)'ın ilk sıraya koyduğu “model olma” kavramı değerler eğitimi için en kritik görevlerden birisidir. Çünkü değerler eğitiminin, bir formülü veya denklemi yoktur. Değerler; bir gönül, sevgi işidir. Çocuklar çok iyi birer gözlemcidirler, söylenileni değil yapılan davranışları öğrenirler. Bu nedenle öğretmenler “dediğimi yap, yaptığımı yapma” mantığından tamamen uzaklaşmalıdır. Öğretmenler, geleceğimizin mimarı olan çocuklarımıza yaptıklarıyla, söyledikleriyle örnek olmalıdır. Aksi halde öğretmenin kendisinde, öğretim faaliyetlerinde uygulanması istenilen değerler yoksa ya da öğretmen bu değerlerin öğrencilere nasıl kazandırılacağını bilmiyorsa öğretmen değerler eğitimi alanında, öğrencilere iyi bir model değil, tam aksine öğrencilerde bulunan mevcut değerlerin körelmesine ve hatta ortadan kalkmasına sebep olabilir

(Yazıcı, 2006, s. 7). Bu durum eğitim-öğretim süreci içerisinde isteyeceğimiz en son şeydir.

İlköğretim düzeyindeki bir öğrenciden, asgari akademik beklentimiz okuma-yazma ve dört işlemi öğrenmesidir. Bunun dışındaki en önemli öğretim çocuğun sosyal ve duygusal yönünü fark etmesini sağlamaktır. Eğer öğretmende bu yönde farkındalık yoksa bu süreç çok da kolay olamayacaktır. Bu nedenle eğitim fakültelerinde “değer eğitimi” adı altında bir ders mutlaka okutulmalıdır. Ayrıca öğretmen değerler eğitimi sadece öğretilmesi gereken bir ders ya da kazandırılması gereken bir kazanım olarak görmemelidir. İlk olarak kendisi içselleştirerek bütün derslerle ilişkilendirip değerleri sürekli bir davranış biçimi haline getirmelidir. Değerler, Hayat Bilgisi dersi kazanımları içerisinde bulunuyor olsa bile Hayat Bilgisi dersi ile sınırlı kalmamalıdır. Yine değerlerin kazandırılmasında belirli gün ve haftalar sürekli olarak takip edilip ilgili değerlerle ilişkilendirilmelidir. Öğretmenler bu süreçte örtük öğrenmeyi de kullanmayı ihmal etmemelidir.

Öğretmen değerleri kazandırırken çeşitli öğretim araç-gereç ve kaynaklardan da yararlanabilir. Kazandırılması gereken değerle ilgili iki ve üç boyutlu materyallerden, belgesellerden, animasyon çizgi filmlerden, görsellerden, efsanelerden, atasözleri ve deyimlerden, masallardan, hikâyelerden, karikatürlerden, güncel olaylardan, afişlerden, eğitsel kol çalışmalarından, kuklalardan, gazete ve çocuk dergilerinden, gezilerden ve şiirlerden yararlanılabilir (Kurtde Fidan, 2016, s.164).

Değerler eğitiminde öğrencilerin ilgisinin canlı tutulması, konunun özelliğine göre çeşitli yöntemlerden faydalanılması, örnek etkinlikler verilmesi, olumlu örneklerden hareket edilmesi, öğrencilerin yaş, beceri, yetenek ve bulundukları çevrenin dikkate alınması, belirli bir mesafede bu çocuklarla dostluk ve arkadaşlık kurulması, öğretmenin örnek model davranışlar içinde bulunması değerlerin öğretiminde önemli ve dikkat edilmesi gereken hususlardır. Ayrıca öğretmen değerlerin öğretiminde cezaya başvurmamaya çalışmalıdır. Değerler, duyuşsal alanımızı temsil eder. Ceza ile öğrenilen değerler, kontrol edici ortadan kalktığında tekrar unutulacaktır. Değerler

eğitiminde amaç, her zaman çocuğun değerleri içselleştirmesi olmalıdır (Aktepe, 2010, s.77).

2.4.3. Değerler Eğitiminde Ailenin Rolü

Alan yazında aile hakkındaki tanımların çoğunluğunda temel vurgunun ailenin; sosyal hayatın temel unsurlarından biri olduğu yönündedir. Toplumsal yapıda bu kadar önemli bir yere sahip olan ailenin kurulması ve işleyişinde değerler son derece önem arz etmektedir. Aile ile ilgili yapılan tanımlar ve açıklamalar şöyledir.

Aile, toplumun kuşaktan kuşağa devamını sağlayan, bireylerin kimlik ve karakterlerinin oluşmasında, toplumsallaşp topluma uygun bireyler haline gelmelerinde alternatifi olmayan bir kurumdur. Burası bireyin kişiliğinin inşa olduğu yerdir ve toplumun temel taşıdır. Çünkü çocuk ile ailesi arasında başlayan etkileşim, ailenin kültür özelliklerini yansıtarak aynı zamanda toplumun devamlılığına katkı sağlamaktadır. Bu nedenle, eğer bir toplumda aile kendisinden beklenen işlevleri yerine getirmemeye başlamışsa, orada bireysel ve toplumsal ciddi problemlerin görülmesi kaçınılmazdır (Vatandaş, 2012 s.49).

Tanımda da belirtildiği gibi aile, toplumun temelini oluşturan yapıdır. Toplumun temeli kabul ettiğimiz aileler sağlam değerler üzerine kurulmazsa dışarıdan gelecek küçük müdahaleler ailelerin tarumar olmasına, dolayısıyla toplumların çöküşüne sebep olacaktır.

Sanayi devrimiyle birlikte Avrupa büyük bir değişimin içerisine girmiştir. Özellikle buharlı makinelerin keşfiyle evlerde el tezgâhlarında yapılan üretim, fabrikalarda yapılmaya başlanmıştır. İnsan gücünün yerini makinelerin almasıyla tezgâh üretiminden seri üretime geçilmiştir. Buna bağlı tarıma dayalı geleneksel hayat bırakılarak hizmete dayalı daha modern bir hayata geçiş süreci başlamıştır. Bu değişim de doğrudan ve dolaylı olarak birçok sonucu beraberinde getirmiştir. Elbette ki aile kavramı da bu süreçte yeniden bir yapılanma içine girmiştir. Sanayi devriminin tüm dünyada olduğu gibi bizde de birçok etkisi olmuş. Tanzimat Dönemi'nden itibaren Batılılaşma adı altında birçok değişim gerçekleşmiştir. Ancak hiçbirisi öze inememiş, hepsi yüzeysel kalmıştır. Batıdaki değişimin ne kadarını alıp almayacağımız konusunda tam bir fikir

birliği oluşmadığı için bir kültür erozyonunun oluşmasına neden olmuştur. Tabi ki bu durumdan en çok etkilenen toplumun temel taşı, aile olmuştur. Aile, geleneksellik ile modernleşme arasında sıkışıp kalmıştır. Geleneksel aile değerleri hala paylaşmayı, kanaatkârlığı vurgulamaya devam ederken, modern değerler bunların çözülmesine sebep olmuştur.

Modern zamanlar, aile kurumunda önemli ve kapsamlı değişimin yaşandığı bir dönemi teşkil etmektedir. Başta hızlı kentleşme, iç göç ve sanayileşmenin dayattığı yeni yaşama biçimleri ve değerleri aile kurumunu bir parçalanma ve dağılma sürecine itmiş, ailenin temel işlevlerinden bazılarını yerine getirmekte zorlanmasına yol açmıştır (Vatandaş, 2012, s.50). Aynı zamanda bu modernleşme sürecinde aile yapısı ilişki ve etkileşimleri de değişime uğramış. Geleneksel toplum yapısının temel örgütlenme biçimi geleneksel geniş aile iken modern toplumda aile ilişkileri çekirdek ilişki ve etkileşim biçimine dönüşmüştür ki aile, hiyerarşik örgütlenme biçiminden eşitlikçi yapıya doğru bir değişim geçirmektedir (Önür, 2013, s.172).

Ailenin, toplum içinde önemli işlevleri vardır. Çocukların yetiştirilmesi ve topluma kazandırılması bu işlevlerin başında gelir ki bunun başka kurumlarda gerçekleşmesi pek mümkün değildir. Bu açıdan da aile, en etkin eğitim kurumu olarak kabul edilmektedir. Kişilik ailede gelişir. Toplum kültürünün kuşaktan kuşağa aktarılması ailede başlar, çevre ve okulda devam eder. Çocuklar, aile ortamında, insan ilişkilerinin bütün karmaşıklığını gözlemler ve yorumlarlar. İnsan ilişkilerini belirleyen anlaşma, bağlılık ve iş birliği gibi öğelerle anlaşmazlık, çekişme ve çatışma gibi olumsuz durumlarda da takınacakları tutumu aile ortamında öğrenirler. Çocuğun ilk dönemleri anne ve babanın etkisi altında geçer. Çocuk, anne-babanın olumlu ve olumsuz yanlarını özdeşim kurarak içselleştirir. Ancak hep alıcı ve pasif kalmaz. Anne, baba ve kardeşleriyle sürekli bir etkileşim içindedir (Özensel, 2013, s.744).

Bu şekilde toplum içerisinde yaşayan insanların değer yargıları oluşur ve bireyler bu değer yargılarına göre düşünürler ve öyle davranırlar. Aile, toplumun temelidir. Birey, ilk olarak aile içinde değer yargılarını oluşturur ve sosyal yaşamına başlar. Daha sonra ise sosyal yaşama okul ile devam eder. Aile ve okul, bireyin sosyal yaşamının

gelişiminde büyük öneme sahiptir. Bazı değerlerin öğretilmesinde ailenin önemi okula göre daha fazladır. Sevgi, saygı, dürüstlük, merhamet, özgüven, misafirperverlik, dayanışma, yardımlaşma, hoşgörü, sorumluluk gibi değerlerin kazanılmasında anne, baba ve ebeveynlerin görev ve sorumlulukları oldukça fazladır (Aktepe, 2016, s.83). Çocuklar, anne-babalarının tutum ve davranışlarının her anını izlemektedir. Olaylar karşısında sergiledikleri davranışlar, çocukların ileride benzer durumla karşılaşması halinde nasıl davranacağına ilişkin yol gösterici olmaktadır. Yani hayatımız boyunca gerçekleştirdiğimiz birçok hareketin, iyi veya kötü davranışın temelini ailede edindiğimizi söylemek mümkündür. Bireyler, bebeklik ve çocukluk yıllarının tamamı ile gençlik yıllarının büyük bir kısmını ilk olarak ailesi ile olan etkileşimi sonucunda kazanmaktadır ve kişiliğinin ilk olarak temelleri ailede atılmaktadır. Bireylerin kişiliğinin şekillenmesinde aileden sonra okulun ve toplumun etkisi başlar. Toplumun örf, adet ve gelenekleriyle ilgili bilgi, beceri ve değerleri çocuk öğrenmeye başlar. Çocuğun ailede, okulda ve toplumda karşılaştığı davranış, tutum ve tavırlar; çocuğun kişiliğini ve sosyal gelişimini şekillendirmektedir. Ancak okul sadece ailede kazanılan tutum ve değerleri pekiştirip geliştirebilir. Bu işte temel görev aileye düşmektedir. Ailenin burada takınacağı tutum ve davranışlar çocuğun kişiliğinin oluşmasında ve değerleri öğrenmesinde etkili olacaktır (Aktepe, 2016, s.79).

Eğitimin ailede başladığı düşünüldüğünde değer öğretimi konusunda günümüz ebeveynlerinin geçmişteki ebeveynlere göre işlerinin daha zor olduğu söylenebilir. Eskiden toplumun desteklediği ve anne-babaların onayladığı birçok değer, çocuklara yaşantılarıyla aktarılabilirken artık sadece yaşantı yeterli olmamakta, anne-babaların bu konuyu önemseyip plan- program çerçevesinde bilinçli olarak çocuklarına aktarmaları, bunu için de özel bir çaba sarf etmeleri gerekmektedir. Çünkü çocuğun üzerindeki tek etken ya da örnek alacakları model aile, okul ya da arkadaş çevresi değildir. Sosyal medya, internet gibi oluşumlar çocukların değer öğretilerini ciddi şekilde etkilemektedir.

Gerek çocukluk yıllarında gerekse okul yıllarında ailenin vermiş olduğu eğitim veya takındığı tavır, çocuğun kişilik ve değerleri ne derecede kazanacağını belirlemektedir. Doğru ya da yetkin yapılmayan değerler eğitimi, çocuk için ileriki dönemlerde

mutsuzluk ve uyumsuzluk kaynağı olabilir. İlk öğrenmelerin de ilerideki ahlâkî, sosyal gelişimleri etkileyeceği düşünülürse ailenin değerler eğitimindeki rolü daha iyi anlaşılacaktır (Akyol, 2010, s.45).

“Değerler eğitimi çocuklara hangi yaştan itibaren verilmelidir?” sorusu ailelerin önemle üzerinde durması gereken bir sorudur. Çünkü aile, değerler eğitiminde önemli bir unsurdur. Anne-babaların değerler ve eğitiminin farkında olması ve çocuklarını o şekilde yetiştirmesi gerekir. Çocuklarda kişilik gelişiminin yüzde sekseninin ilk beş yaşta gerçekleştirildiği, bu yüzden değerler eğitiminin bu yaşlarda verilmesinin daha uygun olduğu görülmektedir. Bu yaştaki çocukların büyük çoğunluğu, herhangi bir eğitim kurumuna gitmemekte ve zamanlarının tamamına yakını aile yanında geçirmektedir. Çocuğun bütün sorumluluğu, aile dediğimiz yapıya bağlıdır. Aile yanında verilen her türlü eğitim süreci, bireyin kişiliğinin oluşmasında önemli rol oynamaktadır. Bireylerin değerler eğitimine sahip olmaya başlama yaşı ve yeri olarak aileleri göstermek doğru olacaktır (Aktepe, 2016, s.81). Bu dönemdeki öğrenmelerin neredeyse tamamının informal öğrenme olduğunu düşündüğümüzde ailelere düşen görevde artmaktadır. Çocuklar için anne- babaların ağzından çıkan her kelime onlar için yeni bir bilgidir. Bu nedenle istenmeyen öğrenmelerin gerçekleşmemesi için çocuğa ayrılan zamanın ve eğitimin kaliteli ve nitelikli olması gerekmektedir. Ayrıca çocuğa verilen değerler eğitimi, çocuğun ileride iyi bir vatandaş olma bilincine sahip olmasına katkı sağlayacak düzeyde olmalıdır.

Bazı veliler, çocukları okula başladıktan sonra, çocuğuna değerleri kazandırma noktasında önemli bir derecede kendi sorumluluklarını okula devretmektedir. Aslında bu devrediliş velinin çocuğunun okulda not konusunda başarılı olması gibi görünse de veli, okul aile işbirliğini sağlayacak girişimlerde bulunmayarak bu duruma neden olmaktadır. Elbette okul, değerleri kazandırmada önemli bir kurumdur. Fakat aileler okula destek vermezler ve işbirliği yapmazlarsa okul da bu konudaki görevini yerine tam olarak getiremeyebilir (Keskin, Söylemez, 2015, s.308).

Anne babaların çocuk eğitiminde yeterli olmaları, çocuğun değerlerle ilgili olumlu davranış kazanmasında önemlidir. Bu nedenle okulda verilen değerler eğitimi sürecinde

aile katılımları, çocuğun olumlu yönde değer kazanmasında etkisi olabilir (Aktepe, 2016, s.86). Antalya Valiliği İl Milli Eğitim Müdürlüğünün (2011) yaptığı bir çalışmada; okullara, aileleri değerler eğitimi sürecine dâhil etmeleri için bazı önerilerde bulunmuşlardır. Bunlar:

- Geleceğimizin teminatı olan çocuklarımızın ve gençlerimizin sağlıklı ve topluma yararlı bireyler olarak yetiştirilmeleri okulda verilen eğitimin ailede devamlılığı, okul ve ailenin işbirliği çerçevesinde yürütülecek çalışmalar sayesinde mümkündür. Ailelerin değerler eğitimi çalışmalarına katılımları ve destek vermeleri büyük önem arz eder.
- Aileler, okul ve sınıf etkinliklerinde görev almalıdır.
- Aileler, okula materyal temininde destek olmalıdır.
- Aileler, okulda düzenlenen kermes, piknik, konferans, panel vb. etkinliklere katılmalı ve yardımcı olmalılardır, şeklinde açıklanmıştır.

Kuralları açıklamak her ne kadar gerekli olsa da çocukların gerçekten buna göre davranıp davranmayacakları genellikle anne-babalarının tavrına bağlıdır (nasihat etmek yerine örnek olmak). Özellikle çocukların, kendi değer yargılarını geliştirdikleri aile ortamında, hedefler ve günlük yaşamdaki davranışlar birbiriyle örtüşmelidir. Bu tutum büyüklerin gerek kendi aralarındaki ilişkilerinde gerekse onlara gösterilen saygı, huzur ve anlayış gibi değerlerden ödün vermeden ahlaki açıdan gerekli sınırlamaları nasıl getirecekleri konusunda tutarlı davranışlar olarak sergilenmelidir (Ulusoy ve Dilmaç, 2015, s.87). Yapmadığımız davranışları çocuklarımızdan beklemeye hakkımız yoktur.

2.5. Değer Öğretimi

Değerlerin davranışlara dönüşmesi, değerlerle ilgili bilgi sahibi olmaktan daha zordur. Değerler kadar bu değerlerin nasıl öğretileceği de bir problemdir. Burada değerler eğitiminde kullanılacak öğretim yöntemleri önem kazanmaktadır. Anlatma (telkin) yöntemiyle değerler hakkında öğrenciyi bilgilendirmek mümkündür ama o değerleri kazandırmak ve günlük yaşamıyla bütünleştirmesini sağlamak için daha çok aktif öğretim yöntemleri dediğimiz yöntemlerin kullanılması gerekmektedir. Şayet değerler eğitimi bizim için önem arz ediyorsa öğretimi ile ilgili özel öğretim yöntem ve teknikleri geliştirmeliyiz. Bu çerçevede, “örnek olay, drama ve eğitsel oyunlar” değerler

eğitiminde başarıyla kullanılabilir. Öğretmenlerimizin, gerek hizmet öncesi gerekse hizmet içi eğitim çerçevesinde değerlerin öğretiminde kullanabilecekleri, öğretim yöntemleri, araç ve gereçleri konusunda yetiştirilmeleri için gerekli çalışmalar yapılmalıdır (Aydın, 2010).

Değerlerin öğretiminde, çocuk davranışlarını yönlendiren korku ve disiplin değil, yine değerler olmalıdır. Korkudan kaynaklanan disiplin, korku kaynağı ortadan kalktığı zaman kaybolur. Değerlerden kaynaklanan iç disiplin ise, değer değişmediği sürece devam eder. İnsan eylemleri üzerinde güçlü bir etkiye sahip olan değerler herhangi bir toplumsal baskıya gerek kalmaksızın davranışa dönüşürler. Bu ise değerlerin içselleştirilmesidir (Kaymakcan, 2010, s.10). Değer öğretiminde, öğrenciye yol gösterilmeli ancak bu süreç bir beyin yıkama haline gelmemelidir. Toplumun çoğulculuğuna saygı gösterilmeli, öğrenciler şu ya da bu yöne itilmemelidir (Ziebertz, 2013, s.448). Değer öğretiminde, ebeveynlere ve öğretmenlere düşen en önemli görevlerden birisi, değerlerin içselleştirilmesidir. Değerlerin ölçme ve değerlendirmesi de ancak bu şekilde olur. Otorite olmadan kişi değerleri davranışa dönüştürüyorsa değer öğretiminde başarıya ulaşılmıştır.

Hökelekli (2010), değer öğretiminin amacına ulaşılabilmesi için bazı hususlara dikkat edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Bunlar şöyledir:

- Yaparak ve yaşayarak öğrenme bilişsel alanda olduğu gibi, duyuşsal alanda da en etkili yöntemdir. Öğrenciler en iyi yaparak ve yaşayarak öğrenirler. İyi karakterli bireyler geliştirmek için öğrencilerin gerçek yaşamdan günlük etkileşim ve tartışmalara ihtiyaçları vardır. İşbirlikçi bir öğrenme grubunda öğrenciler, işlerin nasıl paylaşılacağı, okuldaki kavgaların nasıl önleneceği gibi gerçek hayat problemleri içerisinde pratik yaparak tecrübe edinirler.
- İşbaşındaki tüm öğretmen ve yöneticiler, hizmet içi eğitimler ve benzeri program ve etkinliklerle değerler eğitimi konusunda bilinçlendirilmeli, konu ile ilgili yöntem ve teknikler hakkında donanımlı kılınmalıdır.

Değerin öğretiminde farklı yaklaşımlar bulunmakta ve bu yaklaşımlar araştırmacılar tarafından çeşitli bakış açılarına göre sınıflandırılmaktadır. Değerler eğitiminde

yaklaşımlar; insanın doğasını ve insan-toplum/çevre ilişkilerini tanımlamaları, değer kazanma süreçlerini açıklamaları, değerlerin kaynağı üzerine görüşleri, değerler eğitiminde belirledikleri temel ve ileri amaçları, uyguladıkları metotlar açısından birbirlerinden farklılıklar göstermekte ve bu farklılıklara bağlı olarak da sınıflandırmalar yapılmaktadır (Meydan, 2014, s.96).

Değer öğretiminde en çok kullanılan değer aktarma ve geliştirme yaklaşımlarından bazıları aşağıdaki gibidir.

1. Telkin Yoluyla Değerlerin Öğretilmesi,
2. Değerlerin Açıklanması,
3. Değer Analizi
4. Ahlaki Muhakeme Yaklaşımı (İkilem)
5. Değerlerin Gizli Öğretimi Yaklaşımı (Örtük Program)

2.5.1. Telkin Yoluyla Değerlerin Öğretilmesi

Telkin etme yaklaşımı 1970’te Blanchette ve diğerleri tarafından geliştirilmiştir. Çoğunlukla homojen toplumlarda, kalıcı ve bağlayıcı değer anlayışı vardır. Bunlar bir sonraki kuşağa mutlaka aktarılması gereken değerlerdir. Bu değerlerin kendileri denenmiş ve gerçektirler. Okullardaki değer eğitimi, evdekine büyük ölçüde benzer biçimde, toplumdaki en yaygın değerleri aktarmaya çalışır. Bu yaklaşımın amacı da, öğrencilere bu değerleri aşlamak veya bunların öğrenciler tarafından içselleştirilmelerini sağlamaktır. Böylece öğrenciler, istenen değerleri içselleştirip yansıtabilirler. Bu yöntem, eğitimde de kullanılan en eski öğretim biçimidir. Bu yaklaşımda süreç içerisinde; model olma, olumlu ve olumsuz pekiştirme, azarlama, alternatifleri düzenleme, tamamlanmamış veya taraflı veriler sağlama, oyunlar ve benzetimler, rol oynama ve buluş yoluyla öğrenme kullanılmaktadır (İşcan, 2007, s.34; Ziebertz, 2013, s.454).

Telkin yaklaşımında, öğrenciye sunulacak materyallerin yapılandırılması ve aşama aşama öğrenciye sunulmasında öğretmen önemli bir rol üstlenmektedir. Bu yaklaşımda küçük adımlar ve sarmal öğrenme yaklaşımları etkin olarak kullanılabilir. Kazanımlar

ve bu kazanımlara ulaştıracak etkinlikler için zaman bellidir. Öğrencinin performansı izlenir ve öğrenciye anında dönüt verilerek öğrenci yönlendirilir. Öğrencinin katılımı önemlidir (Dilmaç, 2007; Senemoğlu, 2013).

Değer öğretiminde telkin yaklaşımının yaygın bir şekilde kullanılması muhtemeldir. Çünkü içsel ve dışsal kullanımı mümkündür. Bu değer öğretimi sürecinde yetişkinlerin yönlendirmesi ile hangi değerlerin öğretilmesi isteniliyorsa çocuklar da o değeri öğrenmek durumundadır (Ulusoy, Dilmaç, 2015, s.71). Ancak bu yöntemde dikkat edilmesi gereken en önemli yer, değerlerin öğretiminde zorlama, ceza, azarlama, küçümseme gibi olumsuz pekiştirenlerin sık kullanılması çocukta istenmeyen davranışın oluşmasına neden olabilir. Unutulmamalıdır ki değer öğretimi ancak sevgi ve istekle gerçekleşir.

2.5.2. Değerlerin Açıklanması

Telkine dayalı doğrudan değer öğretimi etkisini yitirmeye başlamıştır. Çocukların kendisine örnek alabileceği insan sayısı artmış, öğretmen ve velinin öğrenci üzerindeki etkisi azalmıştır. Öğrencinin modeli velisi, öğretmeni olabileceği gibi bir şarkıcı, politikacı veya sinema yıldızı da olabilmektedir. Bütün bu etki altındaki gençler, yetişkinler tarafından yönlendirilmediğinde, kendi değerlerinin farkına varamamaktadır (Tosun, 2008).

Huitt'e (2004) göre değerleri açıklama yaklaşımının amacı, öğrencilerin kendisinin ve diğer insanların değerlerinin farkına varmasına yardımcı olmaktır. Bu yaklaşım, öğrencilere kendi değerleri hakkında başkaları ile açık ve dürüst şekilde iletişim kurmak, öğrencilerin duygularını, değerlerini ve davranış kalıplarını incelemek, ussal düşünme ve duygusal farkındalık kullanımı için yardım etmeyi amaçlamaktadır (Akt. Özdaş, 2013). Bu yanılla değerlerin açıklanması yaklaşımı, öğrencilerin içselleştirmesi gereken mevcut değerler ve normlar değil, daha çok bireyin zaten içselleştirdiği değerlere dayanmaktadır (Ziebertz, 2013, s.456).

Simon ve arkadaşları özellikle de bu çağın çocuk ve gençlerinin geçmişe nazaran daha çok seçimle karşı karşıya kaldıklarını, seçeneklerinin çok olmasının onların daha çok

karmaşaya, anlaşmazlığa ve değer çatışması yaşamasına neden olacağını ifade etmişlerdir. İnsanlar karar alma sürecinde inançlarını, değerlerini ve tutumlarını kullandıklarından kendi değerleri üzerine düşünmüşlerdir. Değerlerini açıklığa kavuşturmuş kişilerin karar alma süreci kolaylaştırılabilir. Bu nedenle gençlerin değerlerini açıklığa kavuşturmaları için yardım edilmelidir (Akt. Akbaş, 2008). Değerlerin açıklığa kavuşturulması yaklaşımı seçenek çokluğuna saygı göstermektedir. Öğrenciler namına bir ön seçim yapma ve sonra bunu asimilasyon maksadıyla sınıfta tanıtmaya fikrini kabul etmemektedir (Ziebertz, 2013, s.456).

Raths, Harmin ve Simon (1977)'a göre, değerlerin belirginleştirilmesi yaklaşımında, bir değer kazanımının başarıya ulaşabilmesi için üç farklı basamağın yer alması gerektiği ileri sürülmektedir.

A. Seçme:

1. Çocukların özgürce değerleri seçimi için cesaretlendirmek.
2. Değerleri belirginleştirilirken alternatif seçenekler oluşturulurken yardımcı olmak.
3. Belirginleştirilen alternatiflerin her birinin değerlendirmelerinde yardımcı olmak.

B. Ödüllendirme:

4. Yapmış olduğu seçimle ilgili olarak mutlu ve tatmin olma süreci.
5. Seçmiş olduklarının başkaları tarafından onaylanması için fırsat verme.

C. Davranmak:

1. Seçilen değerlerle yaşanan değer yargıları arasında tutarlı davranmayı özendirme.
2. Çocukların yaşamlarındaki bu davranışları sonradan tekrar göstermeleri için yardımcı olmak (Ulusoy, Dilmaç, 2015, s.73).

Bu süreç, “değerleri geliştirme veya gerçekleştirme süreci” olarak tanımlanır. Bu sürecin sonucu ise, “değerler” olarak adlandırılır. Süreçler belirtilirken yetişkinlere de çocuklarında değerlerin gelişimine yardımcı olmaları için şunlar önerilmektedir (Raths ve diğerleri, 1966; Harmin ve diğerleri, 1973, Akt. İşcan, 2007, s.49):

- Çocuklarınıza özgürce seçim yapmaları için cesaret verin,
- Seçeneklerle yüz yüze geldiklerinde uygun alternatifleri keşfetmeleri ve incelemeleri için çocuklarınıza yardım edin,

- Her bir seçeneğin üzerinde düşünmelerine, düşünerek alternatiflere ağırlık vermelerine yardım edin, çocuklarınıza nelere değer verdikleri hakkında düşünmeleri için cesaret verin,
- Seçeneklerini başka insanlara bildirmeleri için onlara imkânlar sağlayın,
- Seçeneklerine uygun olarak davranmaları ve yaşamaları için onlara cesaret verin ve yaşamlarında tekrar eden davranışları ve örnekleri incelemelerine yardım edin.

Değer açıklama yaklaşımını benimseyen öğretmenler, özgür düşünceye saygı gösterir; grupla çalışmaya önem verir; belli değerleri dayatmadan öğrencilerin kendi değerlerini açığa çıkarmaları için onları cesaretlendirir. Değer açıklama yaklaşımında kesinlikle yapılmaması gerekenler ise şu şekilde belirtilmiştir (Oliner, 1976, Akt. Doğanay, 2006, s.271):

- Öğrencilerin belirttikleri değerler kesinlikle eleştirilmemeli ya da öğretmen kendi değerini öğrenciye belirtmemeli,
- Öğrencilere yanıt vermeleri için baskı oluşturulmamalı,
- Tartışmalar çok uzun tutulmamalı,
- Grup için uygun olabilecek bir soru, bireysel olarak sorulmamalı,
- Öğrencilerin sahip olduğu duyuşsal özelliklerin hepsi (kişisel amaçlar, ilgiler, tutumlar, inançlar ve eylemler) değer belirginleştirme için kullanılmamalıdır.

Bu yaklaşım, öğrencinin kişisel (mahrem) alanına girme, öğretmeni bir gelişim danışmanı veya psikiyatrisi rolüne büründürme, ahlakî olan ve ahlakî olmayan konuların ayırt edilmesinde başarısızlık ve bütün değerlerin önemini eşit olarak görme gibi konularda eleştirilmiştir (Akbaş, 2008).

2.5.3. Değer Analizi Yaklaşımı

Değer analizi yaklaşımı, değer eğitiminde dikkati, düşünceyi ve ayırt etmeyi gerektiren bir yaklaşımdır. Değer sorularını duygusal olmadan akılcı bir şekilde test eder. Bu yaklaşımda öğrenciler gerçek ya da yapay bir probleme karşı bir pozisyon alır ve problemi yargılar (MEB, 2005).

Değer analizi, bilimsel problem çözme basamaklarıyla benzerlik gösteren yedi aşamada yapılır (Welton & Mallan, 1999; Ryan, 1991, Akt. Akbaş, 2013):

- Problemin tanımlanması.
- Problemin ve alternatif yolların açıklanması.
- Her alternatifle ilgili kanıtlar toplayarak sonucun tahmin edilmesi.
- Kanıtların değerlendirilmesi ve uzun vadeli sonuçların öngörülmesi.
- Oluşacak durumun yeniden tanımlanması.
- Her durum için mümkün olan sonucun değerlendirilmesi ve açıklanması.
- Alternatifler arasından seçme ve uygun hareket için karar alma.

Değer analizi uygulanırken öğretmen öğrencilere problemi sunar veya öğrenciler sorunu belirler. Ardından sorunu açıklama, soruna ilişkin bilgi ve kanıtlar toplama ve kanıtların doğruluğunu değerlendirme, olası çözüm yollarını belirleme ve değerlendirme, alternatif çözüm yolları arasından seçim yapma ve seçim doğrultusunda eylemde bulunma aşamaları izlenir. Basamakları uygulama sürecinde öğretmen sorularıyla ufuk açıcı bir rol üstlenir (Meydan, 2014). Öğrenciler bütün yeterlilikleri kazanana kadar her bir aşaması uygulanır (Tosun, 2008).

Değer analizi yaklaşımı, değer kazanımı sürecinde ilgili olgu ve kanıtları değerlendirerek karara varmaya yardımcı olması, bilimsel tekniklerin kullanılmasına olanak sağlaması açısından takdir edilse de kullanılabilmesi için çok fazla mantıksal ve bilimsel basamak içermesi ve uzun zaman alması açısından eleştirilmektedir (Çengelci, 2010). İlkokul düzeyindeki öğrenciler için uygun olmayan bir yöntemdir. Çocuklar bilişsel olarak buna hazır değildir.

2.5.4. Ahlaki Muhakeme Yaklaşımı

Ahlak eğitimi anlayışında temel değerleri incelemek, toplumsal etkileşimi sağlamak, mantıksal çözümleme ve akıl yürütmeyi güdülemek, sorumluluğu eşit olarak paylaşmak, demokratik bir ortamda rol almayı sağlamak esastır. Bu değer öğretimi yaklaşımında önemli olan düşünme ve muhakeme yapabilme gücünü kazandırarak öğretimi gerçekleştirmektir. Böyle bir programda öğretmenin rolü de diğerlerinden

farklıdır. Öğretmen, ifadelerine uyulması gereken tek ölçüt olmak yerine, farklı görüşlerden olanaklar sunan kişi rolündedir. Bu eğitim sürecinde öğrenciler, kendi akıl yürütmeleri ile bazı ahlaki yargıların diğerlerinden daha yeterli olduğu sonucuna ulaşabilir. (Ulusoy, Dilmaç, 2015, s.75).

Bu yöntemde esas amaç, öğrencilerin davranışlarına rehberlik ederek ahlaki yargılar geliştirmelerine yardım etmektir. Öğrencinin değerlendirme yaparken kullandığı dayanaklar, ahlaki gelişimi hakkında bilgi verir. Burada öğrencinin çözümü değil çözüme ulaşma yolu önemlidir (Akbaş, 2008, s.16). Ahlaki muhakeme yaklaşımında öğretmenin rolü ahlaki ikilemlerin bulunduğu örnekler vererek öğrencilerin kendi çıkmazlarını çözmelerine yardım etmektir. İkilem, iki farklı değer ilkesinin çatıştığı gerçek yaşam problemleridir. Ahlaki ikilemler oluşturulurken ikilemlerin şu özellikleri taşımasına dikkat edilmelidir (Oliner, 1976, Akt. Doğanay, 2006, s.275):

- İkilem derste ele alınan konuyla ilişkili olmalıdır.
- İkilem mümkün olduğunca basit olmalıdır.
- İkilem açıkça belirgin tek bir yanıt yerine, farklı yanıt seçeneklerini içerecek şekilde açık uçlu olmalıdır.
- Burada amaç öğrenciler arasında bilişsel çatışma, tartışma ve akıl yürütmeyi sağlamaktır.
- İkilem öğrencilerin olgusal bilgileri üzerine değil, çatışmanın akıl yürütme boyutuna odaklanılmasına yardımcı olmalıdır.
- İkilemler öğrencilerin düzeylerine uygun olmalıdır.

Bu yöntem sınıf içerisinde örnek bir hikâye üzerinde rahatlıkla yapılabilecek yöntemdir. Örneğin, merhamet değerini kazandırmak isteyen bir öğretmen yaralı bir kuş ile çocuğun karşılaşma hikâyesini sınıfta sesli okuyarak sonuç bölümünün öğrenciler tarafından tamamlamasını isteyebilir. Bu süreçte öğretmen tarafsızlığını korumalıdır. Açık uçlu sorularla süreci yöneterek öğrencilerin akıl yürütmelerini sağlamalıdır. Sonuçta çocuk istenilen değere ulaşacaktır. Ayrıca bu yöntem ilkokulun bütün sınıf düzeylerinde rahatlıkla kullanılabilir.

2.5.5. Değerlerin Gizli Öğretimi Yaklaşımı (Örtük Program)

Alan yazında öğrenme genel olarak üç ölçütle birlikte kullanılmaktadır. Bunlara göre öğrenmenin olabilmesi için en başta kişinin davranışlarında bir değişikliğin olması, davranış değişikliğinin kalıcı izli olması yani kişinin yaptığı davranışı bilinçli ve sürekli yapması, son olarak da bu davranışın bireyin yaşantısının bir ürünü olması gerektiği belirtilmektedir. Kişinin bu ölçütler çerçevesinde gösterdiği davranışlara öğrenme denilmektedir. Ancak birey tarafından performansa dönüştürülmeyen ve bellekte gizli kalan öğrenmeler vardır ki bunlar ise örtük öğrenme olarak tanımlanmaktadır (Senemoğlu, 2013, s.210).

Bloom, taksonomisinde öğrenmenin birden fazla alanı olduğunu söyleyerek öğrenmeyi üç alanda gruplandırır. Bunlar; bilişsel, duyuşsal ve devinişsel öğrenmedir. Eğitim programları içerisinde ağırlıklı olarak bilişsel öğrenme alanı üzerinde durulmuştur. Başarı ya da başarısızlık bilişsel alan öğrenmelerine göre belirlenmiştir. Bunun en büyük nedeni Doğanay ve Sarı (2004)'nın da belirttiği gibi bilişsel öğrenme alanları ile ilgili kazanım yazmanın ve belirlenen kazanımları ölçme ve değerlendirmenin kolay olmasıdır.

Duyuşsal alan öğrenmelerinin somutlaştırılamaması ve değerlendirilmesinin güç olması bu boyutun gelişmesinin önüne geçmiştir. Duyuşsal öğrenmelerin, toplumun alışılmış başarı anlayışının dışında olması bu duruma neden olan sebepler arasındadır. Ancak ilerleyen zaman ve yapılan çalışmalar bize duyuşsal boyutu olmayan, değerleri temeline almamış başarının tam ve gerçek başarı olmadığını göstermiştir.

Programlar içerisinde yer almayan, amaçlanan öğrenme ve etkinliklerin dışında, okulun bulunduğu çevreden, akran gruplarından, öğretmen gibi durumlardan etkilenilerek kazanılan öğrenmeler vardır. Bu öğrenmeler okulun kendi geleneği doğrultusunda oluşan yazılı hale getirilmemiş birtakım kurallar bütünüdür. Bunlar da örtük (gizil) program olarak tanımlanmaktadır. Öğrencilerin toplumsal hayata uyumunu sağlamada örtük programlar, bazı durumlarda eğitim programları kadar etkili olmaktadır. Eğitim aşamasının her düzeyinde örtük programların, öğrencilerin öğrenmeleri üzerinde etkili olduğu görülmektedir (Demirel, 2012, s.7, Öztürk, 2005, s.55). Değer öğretiminde de

örtük öğrenmenin ve örtük programın payı yüksektir. Duyuşsal hedeflerin tam ve kesin bir ifadeyle belirtilememesi, ölçme ve değerlendirilmesinin zor olması bu alanın sistemimiz içerisinde örtük program aracılığıyla kendisini göstermesine yol açmıştır.

Örtük programda öğrenciler okullardaki yöneticilerin, öğretmenlerin, öğrencilerin ve diğer okul çalışanlarının tutum ve davranışlarından, bunlarla iletişim ve etkileşiminden, bunların fikir ve düşüncelerinden, ders içi ve ders dışı faaliyetlerden etkilenirler. Böylece öğrencilerin yazılı programda yer almayan bilgi, beceri, davranış, tutum ve değer gibi kazanımları edindikleri görülmektedir (Turan ve Ulusoy, 2016, s.342).

Jakson, öğrencilerin diğer öğrencilerle kalabalık bir sınıfta birlikte yaşamayı, öğretmen veya okul içerisindeki diğer otoriterlerle kurdukları iletişimde verecekleri cevapları öğrenmelerini, öğrenci başarısının önemli bir parçasını oluşturduğunu belirtmektedir. Program içerisindeki gizli ifadeler, resmi programda beklenen öğrenme sonuçlarının dışında, öğretmenlerin bile algılayamadığı sonuçları ifade eder (Akt. Boostrom, 2010, s.439).

Okullarda uygulanması için geliştirilen resmî programın, gerçekte okullarda tümüyle aynen uygulandığını söylemek güçtür. Resmî program ne kadar iyi hazırlanırsa hazırlansın, bu program öğrencilere kazandırılırken eğitim faaliyetlerinin; yönetici, öğretmen ve öğrenciler ile toplumdaki görüş ve değerlere göre şekillendiği bir gerçektir. Bu açıdan resmî programın uygulanması aşamasında örtük program devreye girmektedir. Bir merkezde hazırlanan resmî programın okul ve öğretmenlerce öğrencilere aynen uygulanması yasal bir zorunluluk olmakla birlikte, resmî programda belirtilen her unsurun aynen uygulanması mümkün gözükmemektedir (Yüksel, 2005; Yüksel, 2002). Bu nedenle değer öğretimi gibi önemli bir konunun sadece formal programla tam olarak kazandırılmasının çok kolay olmayacağı, bu süreç içerisinde örtük program, öğrencinin öğrendiği değeri içselleştirmesinde ve sürekli hale getirmesinde önemli bir görevi yerine getirecektir.

Değerlerin bilişsel yönü, bireyin değerlerinin farkına varmasını ve onu kavrayarak nerede kullanacağını bilmesini; duyuşsal boyutu iyi-kötü, olumlu-olumsuz gibi

yargılarda ve duyuşsal tepkilerde bulunmayı, devinişsel boyutu ise bilişsel ve duyuşsal yönden meydana gelen öğrenmelerin davranışlara yön vermesini kapsar. Değerlerin davranışlara dönüşebilmesi için bilişsel ve duyuşsal yönlerinin tamamlanması gerekir (Kurtde Fidan, 2016, s.162). Üzerinde durduğumuz değerlerimiz de duyuşsal boyutun bir parçasını oluşturmaktadır. Duyuşsal boyutunu tamamlayamayan değer, bir sonraki aşamaya ulaşamayacaktır.

Değerlerimiz resmi programda yazılı olarak bulunmasına rağmen bunların açık ve net olarak ifade edilmesinde güçlük çekilmektedir. Öğretilmesi, ölçme ve değerlendirilmesi konusunda kesin bir karara ulaşamamaktadır. Bu nedenle değerlerin kazandırılmasında da informal öğrenmeler ve örtük program kendisini ağırlıkla hissettirmektedir. Hoşgörünün tanımını yapamayız ama hoşgörölü davranışları sergileyebiliriz ve bu davranışlarımızla hoşgörölü bir birey yetiştirebiliriz. Bu öğrenmede öğrenci istenmeyen davranışları da kazanabilir. İnformal öğrenme ortamını oluşturan örtük programla resmî programda belirtilen amaçların paralel olması gerekir. Bu süreçte öğretmenlere, yöneticilere ve ailelere önemli görevler düşmektedir.

Öğretmenler, eğitim ortamlarında hangi modeli kullanırsa kullansın, değer eğitiminde iki aşırılıktan kaçınmalıdır: Katılık ve aşırı hoşgörölülük. Ahlaki öğrenim süreçlerinde ahlaki katılık, tekelleşme ve uydumculuktur. Katı değer eğitimi iyi niyetlere sahip olabilir yani herhangi bir güvensizliğin doğmasına izin vermemek ve daima doğru cevaplara sahip olmak isteyebilir. Ancak bu öğrenme süreçleri beyin yıkamaya dönüşme riski taşır. Öbür yandan hoşgörölülük bir sosyal yıkım yaratabilir. Bu halde öğrenciler bir yargıya varmayı ve onu savunmayı öğrenemezler. Hatta fikir özgürlüğüne saygı göstermek gibi iyi niyetle yapılsa bile, hoşgörölülük bir ahlaki ihmale dönüşme eğilimi taşır. Buradaki güçlük, bir aşırılık ile öbür aşırılık arasında bir seçim yapma ikilemini aşabilme ve iki aşırılık arasında özdenetim sağlayabilmektir (Zierbertz, 2013, s.463).

2.6. Hayat Bilgisi Öğretim Programı'nın Temelleri

Hayat Bilgisi, ilkokulun, ilk üç sınıfının ders programlarında yer alan, birden çok disiplini bir arada tutan temel bir derstir. Bütüncül bir anlayışa göre oluşturulmuştur. Dersin programında yer alan konular, çocukların yaşantı dünyasına uygun olarak ev, okul ve yakın çevre konularından seçilir. Ders, konu merkezlidir. Hayat Bilgisi dersinin amacı, öğrencinin yaşadığı toplumla uyum içinde yaşamasını sağlayan bilgi, beceri ve tutumları kazandırmak olmalıdır. Hayat Bilgisi; Türkçe, Matematik, Müzik gibi tek bir dersin içeriğini taşıyan ders değildir. “Hayat” ve “bilgi” değişkenleri üzerine oturtulmuş, bir yanıyla fen bilimlerine bir yanıyla da toplumsal bilimlere dayanmaktadır. İlkokul birinci, ikinci ve üçüncü sınıfta okutulan diğer derslerle ilişkilidir. Öğrencilerin gerçek yaşamda karşılaştıkları sorunları çözen ve topluma uyum sağlayan bireyler olarak yetişmeleri bakımından “Hayat Bilgisi bir yaşam dersidir” denilebilir (Kabapınar, 2009, s.1; Güleriyüz, 2008, s.2-4; Şimşek, 2014, s.3).

Akınoğlu (2005, s.2), Hayat Bilgisi’ni, çocukların eğitim süreciyle iyi insan, iyi vatandaş olması, çevresine uyum sağlaması için gereken temel davranışları kazanmasına aracılık eden ilk ders olarak tanımlamaktadır. Çengelci (2014) ise, Hayat Bilgisi dersini, çocuğun doğumundan itibaren geçen sürede dünyayı nasıl anlamlandırdığına ilişkin deneyimlerini temel alarak ona sonraki yaşamına ilişkin bilgi, beceri ve değerleri kazandırmaya; onun kendisini, sosyal ve fiziki çevresini tanımasına ve anlamasına yardımcı olan ders olarak tanımlanmaktadır (Çengelci, 2014, s.29). Sönmez (2010), Hayat Bilgisi dersinin tanımlarını da destekler mahiyette, dersin kapsamını “Toplumsal Bilimler, Doğa Bilimleri, Sanat, Düşünce ve Değerler” olarak belirtmektedir. Hayat Bilgisi küçük yaşlarda çocuğun “hazır bulunuşluk düzeyine” uygun olarak öğretilen bilgi ve becerilerin o anda ve daha sonraki yaşam sürecinde transfer edip kullanabileceği bir ders olarak tasarlanmaktadır (Akınoğlu, 2005, s.3). Bu nedenle bütüncül bir anlayışla oluşturulmuş mihver bir derstir. İlk defa okula başlayacak çocukların gelecekteki hayatları için çeşitli alanlarda yaşam becerilerini öğretebilecek kapsam ve içerik ile oluşturulmuştur. Basitten karmaşığa, kolaydan zora, yakından uzağa, somuttan soyuta ilkeleri temel alınarak anlaşılabilirliği ve öğretimi kolaylaştırılmaktadır. Bu özellikleriyle Hayat Bilgisi dersi ilköğretimin kendine özgü

özelliklerine sahip olmasıyla birlikte, ikinci devre dersleri için de temel oluşturmaktadır (Baysal, 2006, s.3).

Hayat Bilgisi Öğretim Programı'nın vizyonu; "Hayat Bilgisi dersine ayrılan zamanın büyük bir bölümünde öğrencilerin kendi girişimleriyle gerçekleştirecekleri ve öğretmenlerin öğrencilere doğrudan bilgi aktarmak yerine sadece yol göstereceği etkinlikler aracılığıyla; öğrenmekten keyif alan, kendisiyle, toplumsal çevresiyle ve doğa ile barışık, kendini, milletini, vatanını ve doğayı tanıyan, koruyan ve geliştiren, gündelik yaşamda gereksinim duyulan temel bilgilere, yaşam becerilerine ve çağın gerektirdiği donanıma sahip, değişikliklere uyum sağlayabilecek kadar esnek ve mutlu bireyler yetiştirmek" olarak tanımlanmıştır (MEB, 2009, s.9). Hayat Bilgisi dersi çocukların sosyal becerilerinin geliştirilebileceği en uygun derstir. Bu ders aracılığıyla mutlu olan, mutlu edebilen, sorunlarını çözebilen, doğru kararlar verebilen, eleştirel düşünebilen, sosyal katılımlı bireyler yetiştirmek mümkündür. Bu nedenlerden dolayı Hayat Bilgisi dersi akademik becerilerden ziyade çocuğun sosyal ve duyuşsal becerilerini geliştirmeye yönelik olarak kurgulanmalıdır. 2018 Hayat Bilgisi Öğretim Programı da bu doğrultudadır. Nitekim ilkokulda okutulan Hayat Bilgisi Öğretim Programı'nın amacı; "temel yaşam becerilerine sahip, kendini tanıyan, sağlıklı ve güvenli bir yaşam süren, yaşadığı toplumun değerlerini özümseyen, doğaya ve çevreye duyarlı, araştıran, üreten ve ülkesini seven bireyler yetiştirmek" olarak açıklanmıştır (MEB, 2018).

Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı, 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nda ifade edilen Türk Millî Eğitimi'nin genel amaçları ile temel ilkeleri esas alınarak hazırlanmıştır. Tüm bireylerin birey, toplum ve doğa ekseninde temel bilgi, beceri ve değerlere sahip olmasını amaçlayan Hayat Bilgisi Öğretim Programı'nın temel amaçları şu şekilde açıklanmaktadır (MEB, 2018):

1. Kendini ve yaşadığı çevreyi tanımasını sağlamak,
2. Aile ve toplumun temel değerlerine sahip olmasını sağlamak,
3. Millî, manevi ve insani değerleri yaşantısal hâle getirmek,
4. Kişisel gelişimini sağlamak için yapması gerekenlerin farkında olmasını sağlamak,

5. Kişisel bakım becerilerini geliştirmek,
6. Sağlıklı ve güvenli yaşam sürme bilinci edinmesini sağlamak,
7. Sosyal katılım becerisi kazandırmak,
8. Zamanı ve mekânı algılama becerisi edinmesini sağlamak,
9. Kaynakları verimli kullanma becerisini geliştirmek,
10. Öğrenmeyi öğrenme becerisi kazandırmak,
11. Temel düzeyde bilimsel süreç becerilerini kazandırmak,
12. Ülkesini, tarihini ve kültürel değerlerini yaşatmaya istekli olmasını sağlamak,
13. Doğaya ve çevreye karşı duyarlı olmasını sağlamak,
14. Bilgi ve iletişim teknolojilerini amacına uygun olarak kullanmasını sağlamak.

Hayat Bilgisi Programı'nın temel amaçları ile kişisel özelliklerini ve yaşadığı çevreyi tanıyan, millî, manevî, toplumsal değerlere sahip, bunları günlük yaşantısında uygulayan ve bunun için istekli bireyler yetiştirilmek istenmektedir.

Hayat Bilgisi, toplu öğretim yaklaşımına dayalı olarak bütüncül anlayışla oluşturulmuş bir derstir. Çocukların kendilerini ve içinde yaşadıkları toplumu ve dünyayı tanımasını için tasarlanan bu ders, 1926, 1936, 1948, 1968, 1998 ve 2005 ilköğretim programlarında yer almıştır (MEB, 2009). 2005 yılı köklü program değişikliğinden sonra 2009, 2015, 2017 ve 2018 yıllarında program güncellenmiş ve günümüzde de aynı adla yer almaktadır. Cumhuriyetten günümüze Hayat Bilgisi Programı zamana ve ülke koşullarına göre şekillense de temel anlayışı hep aynı kalmıştır. 1926 programında savaştan çıkan ülke şartlarında ülkenin yeniden yapılanmasına ve iyi vatandaş yetiştirmeye odaklanılarak basit kısa hedeflere yer verilmiştir. Daha sonrasında 1936 programında 1924 programında zayıf kalan noktalar giderilerek takviyeler yapılmıştır. Memleket meseleleri, yeni kıymetler ve dünya pedagojisine programda yer verilirken Cumhuriyet'in ilkelerine uygun bireyler yetiştirme isteği görülmektedir. 1998 programıyla birçok yenilik gelmiştir. Genel amaçlarla birlikte her sınıf düzeyinde amaçlar yazılmıştır. İlk defa “belirtke tablosu” oluşturulmuştur. 2005 değişikliği ile eski program anlayışından uzaklaşarak programın “yapılandırmacı” anlayışa göre yenilendiği görülmektedir. Hayat Bilgisi dersinin amaç, içerik, öğrenme-öğretme

süreçleri ve ölçme ve değerlendirme boyutları ilk defa bu programda yer almıştır. 2009 yılında da aynı şekilde yer almıştır.

Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı 2015 yılında güncellenerek programın 2016-2017 yılından itibaren 1. sınıflardan başlanarak uygulanacağı belirtilmiştir. Programda tema anlayışından uzaklaşıp her sınıf düzeyinde altı ünite belirlenmiştir. Bunlar “Ben ve Okulum, Ailem ve Evim, Sağlıklı Hayat, Güvenli Hayat, Ülkemi Seviyorum, Doğa ve Çevre” dir. Daha sonra 2017 yılında tekrar güncellenmiş ve yine her sınıf düzeyinde altı ünite belirlenmiştir. Bunlar “Okulumuzda Hayat, Evimizde Hayat, Sağlıklı Hayat, Güvenli Hayat, Ülkemizde Hayat, Doğada Hayat” olarak belirlenmiştir. En son 2018 yılında aynı isimlerle güncelleme yapılarak 2018-2019 eğitim öğretim yılında kullanılmaya başlanmıştır.

Yeni programla yayınlanan kılavuzda yetiştirilmesi gereken insan profili; “Bilgiyi üreten, hayatta işlevsel olarak kullanabilen, problem çözebilen, eleştirel düşünen, girişimci, kararlı, iletişim becerilerine sahip, empati yapabilen, topluma ve kültüre katkı sağlayan vb. nitelik dokusuna sahip bireyler” şeklinde tanımlanmaktadır. Bu nitelikteki bireylerin yetişmesine hizmet edecek öğretim programlarının özellikleri ise (MEB, 2018):

- Salt bilgi aktaran bir yapıdan ziyade bireysel farklılıkları dikkate alan,
- Değer ve beceri kazandırmayı hedefleyen,
- Sade ve anlaşılır bir yapıda hazırlanmış,
- Amaç doğrultusunda bir taraftan farklı konu ve sınıf düzeylerinde sarmal bir yaklaşımla tekrar eden kazanımlara ve açıklamalara, diğer taraftan bütünsel ve bir kerede kazandırılması hedeflenen öğrenme çıktılarına yer veren,
- Kazanım ve açıklamalarda ilgili disiplinin yetkin, güncel, geçerli ve eğitim öğretim sürecinde hayatla ilişkileri kurulabilecek nitelikte,
- Kazanımlar ve sınırlarını belirleyen açıklamaları, sınıflar ve eğitim kademeleri düzeyinde değerler, beceriler ve yetkinlikler perspektifinde bütünlük sağlayan bir bakış açısıyla yalın bir içeriğe işaret eden,

- Üst bilişsel becerilerin kullanımına yönlendiren, anlamlı ve kalıcı öğrenmeyi sağlayan, sağlam ve önceki öğrenmelerle ilişkilendirilmiş, diğer disiplinlerle ve günlük hayatla değerler, beceriler ve yetkinlikler çevresinde bütünleşmiş bir öğretim programları toplamı şeklinde açıklanmaktadır.

Hayat Bilgisi Öğretim Programı'nın perspektifi, "Bilgi, beceri ve davranışlar öğretim programlarıyla kazandırılmaya çalışılırken değerlerimiz ve yetkinlikler bu bilgi, beceri ve davranışların arasındaki bütünlüğü kuran bağlantı ve ufuk işlevi görmektedir. Değerlerimiz toplumumuzun millî ve manevi kaynaklarından süzülerek dünden bugüne ulaşmış ve yarınlarımıza aktaracağımız öz mirasımızdır. Yetkinlikler ise bu mirasın hayata ve insanlık ailesine katılmasını ve katkı vermesini sağlayan eylemsel bütünlüklerimizdir. Bu yönüyle değerlerimiz ve yetkinlikler birbirinden ayrılmaz bir şekilde teori-pratik bütünlüğündeki asli parçamızı oluşturur. Güncellik içinde öğrenme-öğretme süreçleriyle kazandırmaya çalıştığımız bilgi, beceri ve davranışlar ise bizi biz yapan değerlerimizin ve yetkinliklerin günün şartları içinde görünürlük kazanma araç ve platformlarıdır. Bu doğrultuda hayat bilgisi programı, değerler, temel yaşam becerileri ve kavramlar çerçevesinde güncellenmiştir." şeklinde açıklanmıştır (MEB, 2018, s.4).

Programın omurgasını değerler, beceriler ve yetkinlikler oluşturmaktadır. Kazandırılmak istenen bilgi, beceri ve davranışlar bu üç temel omurganın etrafında şekillenmektedir. Ünite temelli yaklaşım esas alınarak sarmal yaklaşımla oluşturulan ve her sınıf düzeyinde "Okulumuzda Hayat", "Evimizde Hayat", "Sağlıklı Hayat", "Güvenli Hayat", "Ülkemizde Hayat" ile "Doğada Hayat" olmak üzere altı ünite altında açıklanan kazanımlar; değerler, beceriler ve yetkinlikler ile temellendirilerek oluşturulmaktadır. Kazanımlar; ders kodu, sınıf seviyesi, ünite numarası ve kazanım sayısı olarak ifade edilmiştir. Tablo 2.6.1' de Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı kazanım organizasyon yapısı gösterilmektedir.

Tablo 2.5 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı Kazanım Organizasyon Yapısı

HB. 1.1.2.

H.B.	1	1	2
Ders Kodu (MEB, 2018)	Sınıf Düzeyi	Ünite Numarası	Kazanım Sayısı

Programda kazanımlar her sınıf düzeyinde her ünite başlığı altında tek tek sıralanmıştır. Gerekli görülen kazanımların altına italik yazı ile gerekli açıklamalar yapılmıştır.

HB.1.1.2. Kendisiyle akranları arasındaki benzer ve farklı yönleri ayırt eder.

Öğrencilerin fiziksel özellikleri üzerinde durularak özel gereksinimli bireylerin farkına varma, onların kullandığı cihaz ve protezlere dikkat etme gibi unsurlar da vurgulanır.

Her sınıf düzeyinde, ünite kazanım dağılımları aşağıdaki gibidir.

Tablo 2.6 Hayat Bilgisi Dersi (1,2,3. Sınıflar) Öğretim Programı Kazanım, Ders Saati, Yüzde Tablosu

SINIF	ÜNİTE NO	ÜNİTE ADI	KAZANIM SAYISI	DERS SAATİ	YÜZDE(%)
1	1	Okulumuzda Hayat	17	46	32
	2	Evimizde Hayat	7	199	13
	3	Sağlıklı Hayat	7	19	13
	4	Güvenli Hayat	7	19	13
	5	Ülkemizde Hayat	7	19	13
	6	Doğada Hayat	8	22	16
	TOPLAM		53	144	100
2	1	Okulumuzda Hayat	11	32	22
	2	Evimizde Hayat	9	26	18
	3	Sağlıklı Hayat	7	20	14
	4	Güvenli Hayat	6	17	12
	5	Ülkemizde Hayat	8	23	16
	6	Doğada Hayat	9	26	18
	TOPLAM		50	144	100
3	1	Okulumuzda Hayat	10	24	22
	2	Evimizde Hayat	8	19	17
	3	Sağlıklı Hayat	5	12	9
	4	Güvenli Hayat	7	17	16
	5	Ülkemizde Hayat	9	22	20
	6	Doğada Hayat	6	14	16
	TOPLAM		45	108	100

(MEB, 2018)

Tablo 2.7 1.Sınıf Hayat Bilgisi Programını Konu Alan Ünite ve Kazanımlar

NO	ÜNİTE ADI	KAZANIMLAR
1	Okulumuzda Hayat	HB.1.1.1. Sınıf içi tanışma etkinliğine katılır. HB.1.1.2. Kendisiyle akranları arasındaki benzer ve farklı yönleri ayırt eder. HB.1.1.3. Okula geliş ve okuldan gidişlerde güvenlik kurallarına uyar. HB.1.1.4. Sınıfının okul içindeki yerini bulur. HB.1.1.5. Sınıf içerisinde bulunan ders araç ve gereçleri ile şeref köşesini tanır. HB.1.1.6. Bayrak töreninde nasıl davranması gerektiğini kavrar. HB.1.1.7. Okulunun bölümlerini tanır. HB.1.1.8. Tuvalet kullanma ve temizlik alışkanlığı geliştirir. HB.1.1.9. Okul çalışanlarını tanır. HB.1.1.10. İhtiyaç duyduğu durumlarda okul çalışanlarından yardım alır. HB.1.1.11. Sınıf içi kuralları belirleme sürecine katılır. HB.1.1.12. Okul kurallarına uyar. HB.1.1.13. Okulda iletişim kurarken nezaket kurallarına uyar. HB.1.1.13. Okulda iletişim kurarken nezaket kurallarına uyar. HB.1.1.14. Okul içi etkinliklerde görev almaya istekli olur. HB.1.1.15. Oyunlara katılmaya ve oyun oynamaya istekli olur. HB.1.1.16. Okulla ilgili olumlu duygu ve düşünceler geliştirir. HB.1.1.17. Kullanacağı ders araç ve gereçlerini seçer.
2	Evimizde Hayat	HB.1.2.1. Aile bireylerini tanıtır. HB.1.2.2. Aile hayatının önemini kavrar.(sevgi, saygı) HB.1.2.3. Evinin yerini tarif eder. HB.1.2.4. Evde aile bireyleri ile iletişim kurarken nezaket kurallarına uyar.(Saygı) HB.1.2.5. Evdeki kaynakları verimli bir şekilde kullanır.(Vatanseverlik) HB.1.2.6. Gün içerisinde neler yapabileceğini planlar. HB.1.2.7. İstek ve ihtiyaçları arasındaki farkı ayırt eder.(Öz Denetim)
3	Sağlıklı Hayat	HB.1.3.1. Kişisel bakımını düzenli olarak yapar. HB.1.3.2. Sağlığını korumak için alması gereken önlemleri fark eder.(Öz Denetim) HB.1.3.3. Sağlığı için yararlı yiyecek ve içecekleri seçer. HB.1.3.4. Gün içerisinde öğünlere uygun ve dengeli beslenir. HB.1.3.5. Temizlik kurallarına dikkat ederek kendisi için yiyecek hazırlar. HB.1.3.6. Yemek yerken görgü kurallarına uyar. HB.1.3.7. Kitle iletişim araçlarını kullanırken beden sağlığını korumaya özen gösterir
4	Güvenli Hayat	HB.1.4.1. Okulda ve evde güvenlik kurallarına uyar. HB.1.4.2. Okula geliş ve okuldan gidişlerde insanların trafikteki davranışlarını gözlemler. HB.1.4.3. Okula geliş ve gidişlerinde trafik kurallarına uyar. HB.1.4.4. Çevresindeki kişilerle iletişim kurarken güvenlik kurallarını uygular. HB.1.4.5. Acil durumlarda yardım almak için arayacağı kurumların telefon numaralarını bilir. HB.1.4.6. Teknolojik araç ve gereçleri güvenli bir şekilde kullanır. HB.1.4.7. Kendisi için güvenli ve güvensiz alanları ayırt eder.
5	Ülkemizde Hayat	HB.1.5.1. Yaşadığı yeri bilir. HB.1.5.2. Yakın çevresindeki tarihi, doğal ve turistik yerleri fark eder. HB.1.5.3. Ülkemizin genel özelliklerini tanır. HB.1.5.4. Ülkemizde, farklı kültürlerden insanlarla bir arada yaşadığını fark eder. HB.1.5.5. Atatürk'ün hayatını bilir. HB.1.5.6. Millî gün, bayram, tören ve kutlamalara katılmaya istekli olur. HB.1.5.7. Dinî gün ve bayram kutlamalarına istekle katılır.
6	Doğada Hayat	HB.1.6.1. Yakın çevresinde bulunan hayvanları gözlemler. HB.1.6.2. Yakın çevresinde bulunan bitkileri gözlemler. HB.1.6.3. Yakın çevresinde bulunan hayvanları ve bitkileri korumaya özen gösterir. HB.1.6.4. Doğayı ve çevresini temiz tutma konusunda duyarlı olur. HB.1.6.5. Geri dönüşümü yapılabilecek maddeleri ayırt eder. HB.1.6.6. Güneş, Ay, Dünya ve yıldızları gözlemler. HB.1.6.7. Mevsimleri ve özelliklerini araştırır. HB.1.6.8. Mevsimlere göre doğada meydana gelen değişiklikleri kavrar.

(MEB, 2018)

Tablo2.8 2. Sınıf Hayat Bilgisi Programını Konu Alan Ünite ve Kazanımlar

NO	ÜNİTE ADI	KAZANIMLAR
1	Okulumuzda Hayat	HB.2.1.1. Kendini farklı özellikleriyle tanıtır. HB.2.1.2. Bireysel farklılıklara saygı duyar. HB.2.1.3. Ders araç ve gereçlerini günlük ders programına göre hazırlar. HB.2.1.4. Sınıfla ilgili konularda karar alma süreçlerine katılır. HB.2.1.5. Okulunun yakın çevresini tanıtır. HB.2.1.6. Okul kaynaklarını ve eşyalarını kullanırken özen gösterir. HB.2.1.7. Sınıfta ve okulda yapılan etkinliklerde grupla çalışma kurallarına uyar. HB.2.1.8. Okulda iletişim kurarken kendini anlaşılır ve açık bir dille ifade eder. HB.2.1.9. Okulda iletişim kurarken dinleme kurallarına uyar. HB.2.1.10. Okulda arkadaşlarıyla oyun oynarken kurallara uyar. HB.2.1.11. Okulda parasını ihtiyaçları doğrultusunda bilinçli bir şekilde harcar.
2	Evimizde Hayat	HB.2.2.1. Yakın akrabalarını tanıtır. HB.2.2.2. Akrabalık ilişkilerinin önemini kavrar. HB.2.2.3. Yaşadığı evin adresini bilir. HB.2.2.4. Evde, üzerine düşen görev ve sorumluluklarını fark eder. HB.2.2.5. Aile içi karar alma süreçlerine katılır. HB.2.2.6. Evdeki kaynakları tasarruflu kullanmanın aile bütçesine katkılarını araştırır. HB.2.2.7. Yakın çevresindeki yardıma ihtiyaç duyan insanlara karşı duyarlı olur. HB.2.2.8. Gün içerisinde planladığı işleri uygular. HB.2.2.9. İstek ve ihtiyaçlarını öncelik sırasına göre listeler.
3	Sağlıklı Hayat	HB.2.3.1. Sağlıklı büyüme ve gelişme ile kişisel bakım, spor, uyku ve beslenme arasındaki ilişkiyi fark eder. HB.2.3.2. Dengeli beslenmeye uygun öğün listesi hazırlar. HB.2.3.3. Yemek yerken görgü kurallarına uyar. HB.2.3.4. Sağlıklı bir yaşam için temizliğin gerekliliğini açıklar. HB.2.3.5. Sağlıkla ilgili hizmet veren kurumları ve meslekleri tanıtır. HB.2.3.6. Mevsimine uygun meyve ve sebze tüketiminin insan sağlığına etkilerini fark eder. HB.2.3.7. Mevsim şartlarına uygun kıyafet seçer.
4	Güvenli Hayat	HB.2.4.1. Ulaşım türlerini ve araçlarını sınıflandırır. HB.2.4.2. Ulaşım araçlarıyla yolculuk yaparken güvenlik kurallarına uyar. HB.2.4.3. Trafikte yardıma ihtiyaç duyan bireylere yardımcı olur. HB.2.4.4. Acil durumlarda yardım alabileceği kurumları ve kişileri bilir. HB.2.4.5. Teknolojik araç ve gereçlerin güvenli bir şekilde kullanımı konusunda duyarlı olur. HB.2.4.6. Oyun alanlarındaki araçları güvenli bir şekilde kullanır.
5	Ülkemizde Hayat	HB.2.5.1. Harita ve küre üzerinde ülkesini, başkentini ve yaşadığı yeri gösterir. HB.2.5.2. Türk bayrağının ve İstiklâl Marşı'nın vatani ve milleti için önemini fark eder. HB.2.5.3. Atatürk'ün çocukluğunu araştırır. HB.2.5.4. Millî gün ve bayramların önemini kavrar. HB.2.5.5. Dinî gün ve bayramların önemini kavrar. HB.2.5.6. Yakın çevresindeki kültürel miras öğelerini araştırır. HB.2.5.7. Ülkemizde yaşayan farklı kültürdeki insanların yaşam şekillerine ve alışkanlıklarına saygı duyar. HB.2.5.8. Yakın çevresinde yapılan üretim faaliyetlerini gözlemler.
6	Doğada Hayat	HB.2.6.1. Bitki ve hayvanların yaşaması için gerekli olan şartları karşılaştırır. HB.2.6.2. Bitki yetiştirmenin ve hayvan beslemenin önemini fark eder. HB.2.6.3. Yakın çevresindeki doğal unsurların insan yaşamına etkisine örnekler verir. HB.2.6.4. Tüketilen maddelerin geri dönüşümüne katkıda bulunur. HB.2.6.5. Doğa olaylarını tanıtır. HB.2.6.6. Doğal afetlere örnekler verir. HB.2.6.7. Doğa olayları ve doğal afetlere karşı alınabilecek önlemleri açıklar. HB.2.6.8. Güneş'i gözlemleyerek yönleri gösterir. HB.2.6.9. Dünya'nın şekli ve hareketlerinin insan yaşamına etkilerini araştırır.

(MEB, 2018)

Tablo2.9 3. Sınıf Hayat Bilgisi Programını Konu Alan Ünite ve Kazanımlar

NO	ÜNİTE ADI	KAZANIMLAR
1	Okulumuzda Hayat	HB.3.1.1. Güçlü yönlerini ve güçlendirilmesi gereken yönlerini fark eder. HB.3.1.2. Davranışlarının kendisini ve arkadaşlarını nasıl etkilediğini fark eder. HB.3.1.3. Arkadaşlarının davranışlarının kendisini nasıl etkilediğini fark eder. HB.3.1.4. Arkadaşlık sürecinde dikkat edilmesi gereken hususları kavrar. HB.3.1.5. Sınıfının ve okulunun krokisini çizer. HB.3.1.6. Okulunun bireysel ve toplumsal katkılarının fark eder HB.3.1.7. Okuldaki sosyal yardımlaşma ve dayanışmayla ilgili çalışmalara katılmaya istekli olur. HB.3.1.8. Okula ilişkin istek ve ihtiyaçlarını okul ortamında demokratik yollarla ifade eder. HB.3.1.9. Okul kaynaklarının etkili ve verimli kullanımına yönelik özgün önerilerde bulunur. HB.3.1.10. İlgi duyduğu meslekleri ve özelliklerini araştırır.
2	Evimizde Hayat	HB.3.2.1. Aile büyüklerinin çocukluk dönemlerinin özellikleri ile kendi çocukluk dönem özelliklerini karşılaştırır. HB.3.2.2. Komşuluk ilişkilerinin ailesi ve kendisi açısından önemine örnekler verir. HB.3.2.3. Evinin bulunduğu yerin krokisini çizer. HB.3.2.4. Evde üzerine düşen görev ve sorumlulukları yerine getirir. HB.3.2.5. Evde kullanılan alet ve teknolojik ürünlerin hayatımıza olan katkılarına örnekler verir. HB.3.2.6. Evdeki kaynakların etkili ve verimli kullanımına yönelik özgün önerilerde bulunur. HB.3.2.7. Planlı olmanın kişisel yaşamına olan katkılarına örnekler verir. HB.3.2.8. İstek ve ihtiyaçlarını karşılarlarken kendisinin ve ailesinin bütçesini korumaya özen gösterir. HB.2.2.9. İstek ve ihtiyaçlarını öncelik sırasına göre listeler.
3	Sağlıklı Hayat	HB.2.3.1. Sağlıklı büyüme ve gelişme ile kişisel bakım, spor, uyku ve beslenme arasındaki ilişkiyi fark eder. HB.2.3.2. Dengeli beslenmeye uygun öğün listesi hazırlar. HB.2.3.3. Yemek yerken görgü kurallarına uyar. HB.2.3.4. Sağlıklı bir yaşam için temizliğin gerekliliğini açıklar. HB.2.3.5. Sağlıkla ilgili hizmet veren kurumları ve meslekleri tanıır. HB.2.3.6. Mevsimine uygun meyve ve sebze tüketiminin insan sağlığına etkilerini fark eder HB.2.3.7. Mevsim şartlarına uygun kıyafet seçer.
4	Güvenli Hayat	HB.2.4.1. Ulaşım türlerini ve araçlarını sınıflandırır. HB.2.4.2. Ulaşım araçlarıyla yolculuk yaparken güvenlik kurallarına uyar. HB.2.4.3. Trafikte yardıma ihtiyaç duyan bireylere yardımcı olur. HB.2.4.4. Acil durumlarda yardım alabileceği kurumları ve kişileri bilir. HB.2.4.5. Teknolojik araç ve gereçlerin güvenli bir şekilde kullanımı konusunda duyarlı olur HB.2.4.6. Oyun alanlarındaki araçları güvenli bir şekilde kullanır.
5	Ülkemizde Hayat	HB.2.5.1. Harita ve küre üzerinde ülkesini, başkentini ve yaşadığı yeri gösterir. HB.2.5.2. Türk bayrağının ve İstiklâl Marşı'nın vatani ve milleti için önemini fark eder. HB.2.5.3. Atatürk'ün çocukluğunu araştırır. HB.2.5.4. Millî gün ve bayramların önemini kavrar. HB.2.5.5. Dinî gün ve bayramların önemini kavrar. HB.2.5.6. Yakın çevresindeki kültürel miras öğelerini araştırır. HB.2.5.7. Ülkemizde yaşayan farklı kültürdeki insanların yaşam şekillerine ve alışkanlıklarına saygı duyar. HB.2.5.8. Yakın çevresinde yapılan üretim faaliyetlerini gözlemler.
6	Doğada Hayat	HB.2.6.1. Bitki ve hayvanların yaşaması için gerekli olan şartları karşılaştırır. HB.2.6.2. Bitki yetiştirmenin ve hayvan beslemenin önemini fark eder. HB.2.6.3. Yakın çevresindeki doğal unsurların insan yaşamına etkisine örnekler verir. HB.2.6.4. Tüketilen maddelerin geri dönüşümüne katkıda bulunur. HB.2.6.5. Doğa olaylarını tanıır. HB.2.6.6. Doğal afetlere örnekler verir. HB.2.6.7. Doğa olayları ve doğal afetlere karşı alınabilecek önlemleri açıklar. HB.2.6.8. Güneş'i gözlemleyerek yönleri gösterir. HB.2.6.9. Dünya'nın şekli ve hareketlerinin insan yaşamına etkilerini araştırır.

2.7. Hayat Bilgisi Programı ve Değerler

Eğitim sistemi sadece akademik açıdan başarı ve belirlenmiş bazı bilgi, beceri ile davranışları kazandıran bir yapı değildir. Temel değerleri benimsemiş bireyler yetiştirmek bu sistemin asli görevidir. Yeni neslin değerlerini, alışkanlıklarını ve davranışlarını etkileyebilmelidir. Eğitim sistemi değerleri kazandırma amacı çerçevesindeki işlevini, öğretim programlarını da kapsayan eğitim programlarıyla yerine getirir. Eğitim programı; öğretim programları, öğrenme öğretme ortamları, eğitim materyalleri, ders dışı etkinlikler, mevzuat gibi eğitim sisteminin tüm unsurları göz önünde bulundurularak oluşturulur. Değerlerimiz de bu anlayış çerçevesinde öğretim programları içerisinde, ayrı bir program veya öğrenme alanı, ünite, konu vb. olarak görülmemiştir. Tam aksine bütün eğitim sürecinin nihai gayesi ve ruhu olan değerlerimiz, öğretim programlarının her birinde ve her bir biriminde yer almıştır. Günümüz demokratik toplumlarında, akademik başarı kadar insan ilişkilerini düzenleyen pek çok değer giderek daha fazla öne çıkmaktadır. Millî, manevi ve evrensel değerleri tanıyan, benimseyen ve bunları içselleştirerek davranışa dönüştüren bireyler yetiştirmede aile, toplum ve medyanın yanı sıra öğretim programlarının da önemli bir etkisi bulunmaktadır (MEB, 2018). Ancak açık şekilde belirtilen amaçlar yalnız başına öğrencilerin demokratik bir toplumun öngördüğü tüm tutum ve değerleri kazanmaları için yeterli olmayabilir (Öztürk, 2005). Öğretim programlarında derslerin doğasına uygun olarak kazanımlar içinde yer alan değer ifadeleri, öğrencilere hissettirilerek ve yaşantısal hâle getirilerek örtük bir biçimde kazandırılmaya çalışılmalıdır. Bu doğrultuda kazanımların gerçekleştirilmesiyle değerlerin kazanılmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir (MEB, 2018).

Öğretim programının uygulayıcısı olan öğretmenin değerler eğitimine ilişkin farkındalığının yanı sıra yeterliliği ve becerisi bu süreçte büyük önem taşımaktadır. Değerlerin kazanılma sürecinde rehber olan öğretmen, öğretim programında yer verilen bilgi ve becerileri kazandırmanın yanı sıra neyin iyi ve doğru olduğunu model olarak ve etkinlikler yoluyla sunabilmelidir (MEB, 2017). Hayat bilgisi öğretim programında, örtük öğrenme süreci içerisinde sosyal öğrenme, model alarak öğrenme gibi tekniklerle daha etkili ve verimli değerler eğitimi yapılabileceği düşünülmektedir.

2009 yılı öğretim programı kapsamında; “özgüven, özsaygı, toplumsallık, hoşgörü, sabır, saygı, sevgi, barış, dürüstlük, doğruluk, adalet, yardımseverlik, yeniliğe açıklık, vatanseverlik ve kültürel değerleri koruma ve geliştirme” olmak üzere beceriler başlığı altında 15 değere yer verilmektedir (MEB, 2009). 2015 yılı Hayat Bilgisi Öğretim Programı içerisinde 20 değere yer verilmiştir. 2017 yılı programı ile değerler Hayat Bilgisi Öğretim Programı’ nın omurgasına yerleştirilerek programı oluşturan üç temel ayaktan birisi olmuştur. Hayat Bilgisi dersi öğretim programında dersin doğasına ve kazanımlara uygun olarak 22 değere yer verilmiştir. En son güncellenen ve uygulamada yer alan 2018 Hayat Bilgisi Öğretim Programı’nda değerler; “kök değerler” olarak ifade edilmektedir. Son üç programlarda yer alan değerler şöyledir:

Tablo 2.10 2015 Hayat Bilgisi Öğretim Programı İçerisindeki Değerler

Değerler			
Adalet	Doğruluk	Merhamet	Saygı
Bilimsellik	Dürüstlük	Misafirperverlik	Sevgi
Çalışkanlık	Estetik	Öz Güven	Sorumluluk
Dayanışma	Güven	Paylaşma	Vatanseverlik
Doğa Sevgisi	Hoşgörü	Sabır	Yardımlaşma

(MEB, 2015)

Tablo 2.11 2017 Hayat Bilgisi Öğretim Programı İçerisindeki Değerler

Değerler			
Adalet	Duyarlılık	Merhamet	Sevgi
Aile Birliğine Önem Verme	Doğruluk	Misafirperverlik	Sorumluluk
Bağımsızlık	Dostluk	Paylaşma	Vatanseverlik
Bilimsellik	Dürüstlük	Sabır	Vefa
Çalışkanlık	Estetik	Saygı	Yardımseverlik
Dayanışma	Güven		

(MEB, 2017)

Tablo 2.12 2018 Hayat Bilgisi Öğretim Programı İçerisindeki Değerler

Değerler				
Adalet	Dürüstlük	Sabır	Sevgi	Vatanseverlik
Dostluk	Öz Denetim	Saygı	Sorumluluk	Yardımseverlik

(MEB, 2018)

2.8. Hayat Bilgisi Öğretim Programı’nda Ölçme ve Değerlendirme

Brooks ve Brooks (1999), yapılandırmacı kuram, hedeflerin ve öğrenme yaşantılarının belirlenmesinde olduğu gibi ölçme-değerlendirmede de öğretmen-öğrenci iş birliğini esas alır. Bu yaklaşıma göre ölçme-değerlendirmenin işlevi, öğrenene yardımcı olmaktır (Akt, Senemoğlu, 2013).

2005 sonrası eğitim programlarında yapılandırmacı öğrenme yaklaşımı temele alınmıştır. Bu doğrultuda öğretmenin ve öğrencinin rolleri değişmiştir. Öğrenci, bilgiyi keşfeden, açıklayan, zihninde yapılandırarak bu doğrultuda sonuca ulaşan, öğretmen ise süreç içerisinde öğrencinin bilgiyi yapılandırmasına yardım eden rehber konumundadır.

Mevcut programla, eğitim programlarının 4 ögesinden biri olan ölçme-değerlendirme için de farklı bir bakış açısı geliştirilmiştir. Bu yeni yaklaşıma göre program sadece öğrenme sonucu ortaya çıkan ürünü değil aynı zamanda süreci de değerlendirmeye yönelik olarak ele alınmıştır. Bunun için de ölçme değerlendirmeyi öğrenme sürecinin içine alan alternatif ölçme değerlendirme araçlarına yer verilmiştir (Duran, 2013).

Alternatif ölçme değerlendirme teknikleri, sadece ürünü değil, öğrenme sürecini de değerlendirdiği için öğrencilerin öğrenme konusunda sorumluluk sahibi olmasını ve öğrendikleriyle gurur duymasını sağlamaktadır (MEB, 2006). Yapılandırmacı yaklaşım felsefesiyle geliştirilen Hayat Bilgisi Öğretim Programı da alternatif ölçme değerlendirme yöntemlerini temel almıştır.

Hayat bilgisi dersi için yapılacak değerlendirme etkinliklerinde; “Öğrencilerin Hayat Bilgisi Dersi Programı’nın tüm süreçlerinde sağladığı gelişme ve başarı ölçülmeye

çalışılır. Programda, bireysel farklılıkları dikkate alan öğrenci merkezli öğretme ve öğrenme stratejileri benimsenmiştir. Sadece yazılı ve sözlü sınavlar öğrenci başarısının ölçülmesi ve değerlendirilmesine uygun değildir. Bu nedenle ölçme ve değerlendirmede öğrencilerin bilgi, beceri ve tutumlarını sergilemeleri için alternatif değerlendirme yöntemleri kullanılmıştır. Çocukların yaşam becerilerini algılama ve uygulama düzeyleri farklıdır. Bazı çocuklar eleştirel düşünmede ileri düzeydeyken, bazıları yaratıcılıkta, bazıları da kişisel gelişimlerini tanıma ve izlemede başarılı olabilirler” (MEB, 2009, s.79).

Programda örnek kazanımlarla ilgili etkinlikler ve ölçme değerlendirme örnekleri verilmiştir. Etkinliklerin sonunda dereceli puanlama anahtarı, performans ödevi, gözlem formu gibi değerlendirme ölçütlerine yer verilmiştir. Bu ölçütler aynen kullanılacağı gibi işlenen kazanıma göre yeniden tasarlanarak kullanılabilir. Bu değerlendirmeler öğrenme-öğretme süreci ve öğrenci hakkında önemli bilgiler verecektir. Farklı olarak süreç içerisinde kavram haritası, balık kılıcı, V diyagramı, yapılandırılmış grid, tanılayıcı dallanmış ağaç gibi hem eğlenceli hem dikkat çekici değerlendirme teknikleri kullanılabilir.

Öğretim programlarında ölçme ve değerlendirme uygulamalarına yön veren ilkeleri MEB (2018) kılavuzunda aşağıdaki şekilde özetlenmektedir:

1. Ölçme ve değerlendirme çalışmaları öğretim programının tüm paydaşları ile azami uyum sağlamalı, kazanım ve açıklamaların sınırları dikkate alınmalıdır.
2. Öğretim programı, ölçme sürecinde kullanılabilecek ölçme araç ve yöntemleri açısından uygulayıcılara kesin sınırlar çizmez, sadece yol gösterir. Ancak tercih edilen ölçme ve değerlendirme araç ve yönteminde, gereken teknik ve akademik standartlara uyulmalıdır.
3. Eğitimde ölçme ve değerlendirme uygulamaları eğitimin ayrılmaz bir parçasıdır ve eğitim süreci boyunca yapılır. Ölçme sonuçları tek başına değil izlenen süreçlerle birlikte bütünlük içinde ele alınır.
4. Bireysel farklılıklar gerçeğinden dolayı bütün öğrencileri kapsayan, bütün öğrenciler için genel geçer, tek tip bir ölçme ve değerlendirme yönteminden söz

etmek uygun değildir. Öğrencinin akademik gelişimi tek bir yöntemle veya teknikle ölçülüp değerlendirilmez.

5. Eğitim sadece “bilme (düşünce)” için değil, “hissetme (duygu)” ve “yapma (eylem)” için de verilir; dolayısıyla sadece bilişsel ölçümler yeterli kabul edilemez.
6. Çok odaklı ölçme değerlendirme esastır. Ölçme ve değerlendirme uygulamaları öğretmen ve öğrencilerin aktif katılımıyla gerçekleştirilir.
7. Bireylerin ölçme ve değerlendirmeye konu olan ilgi, tutum, değer ve başarı gibi özellikleri zamanla değişebilir.

Bu sebeple söz konusu özellikleri tek bir zamanda ölçmek yerine süreç içindeki değişimleri dikkate alan ölçümler kullanmak esastır (MEB, 2018, s.6).

2.9. İlgili Araştırmalar

2.9.1. Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar

Gözel (2018) tarafından yapılan “Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programının Değerler Eğitimi Açısından Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi” adlı çalışmada Hayat Bilgisi Dersi (1-2-3. Sınıflar) Öğretim Programlarında yer alan değerler eğitimi uygulamalarını sınıf öğretmenlerinin görüşlerine göre değerlendirmek amaçlandığı belirtilmektedir. Araştırma sonucunda, bireylerin değerleri kişilik haline getirebilmeleri için değerleri içselleştirmeleri gerektiği ancak bu sayede ahlaki kurallara uyan ve içinde yaşadığı topluma faydalı birer vatandaş ve birey olabilecekleri belirtilmektedir. Değerlerin öğrenci seviyesine uygun olduğu, kazanımların gerçekleştirilebilecek düzeyde olduğu ancak bazı değerlerin öğrenci seviyesine uygun olmadığı, değerlerin kazandırılmasında karşılaşılan problemlerin aileden kaynaklanan sebepleri; okul öncesi eğitimin yetersizliği, ailelerin yanlış rol model olmaları, ailelerdeki bilinç eksikliği, değerler eğitiminin aileyle bütünleşip devam etmemesi, ilgisiz ve problemlili aile profili, aile desteğinin yeterli olmaması, ailelerin tutarsız davranışları, ailelerin değerlere yaklaşımı, ailelerin hayat tarzı, aile ortamının uygunsuzluğu, okul-aile işbirliği eksikliği, ailelerin olumsuz etkileri, ailelerin eğitim ihtiyacı, değerlerin ailede karşılığının olmaması, ailelerin yanlış davranışları pekiştirmeleri, ailelerin değerler konusunda

hassasiyetlerinin düşük olması ve ailelerin duyarsız tavırları olarak öğretmenlerden kaynaklanma sebepleri; öğretmenlerin yanlış rol model olmaları, öğretmenlerin hizmet içi eğitim ihtiyaçları, değerler eğitiminin öğretmen vicdanına bırakılması, öğretmenlerin tutarsız davranış sergilemeleri, öğretmenlerin yetersizliği, öğretmenlerin iletişimde kullandıkları dil, öğretmenlerin empati yeteneği ve öğretmenlerin öğrencilerine yaklaşım tarzı, kazanımların niteliği ve niceliğinden kaynaklanan sebepleri; kazanımların sayısının fazla olması ve kazanımların ünitelere normal dağılmaması, okuldan kaynaklanan sebepleri; okulun bulunduğu bölgenin insan profilinin kötü olması, sınıfların kalabalık olması ve sınıf donanımlarının yetersiz olması, programdan kaynaklanan sebepleri; program hazırlanırken bireysel farklılıkların gözetimelememesi ve programın amacına tam anlamıyla uygun olmaması, öğretmenlerin en çok tercih ettiği yaklaşım olarak; telkin yaklaşımı, davranış değıştirme yaklaşımı ve değer belirginleştirme yaklaşımları; yöntem-teknik ise anlatım yöntemini, örnek olay yöntemi ve drama yöntemi, değerlerin kazandırılmasında öğretmenlerin yaptıkları en çok etkinliklerin; afiş çalışması etkinliği, pano çalışması etkinliği, tiyatro, masal etkinliği, video, film ve müzik etkinlikleri olduğu, değerlerin kazandırılmasında; öğretmenlerin yararlandıkları yardımcı kaynak ve öğretim teknolojileri olarak en çok atasözleri ve özlü söz, resim, afiş, broşür, ders ve çalışma kitabı, sınıf tahtası, bilgisayar gibi yardımcı kaynak ve teknolojiler olduğu, öğretmenlerin değerlerin ölçme-değerlendirilmesi faaliyetlerini genel olarak gözlem vasıtasıyla yaptıkları, öğretmenlerin en çok önem verdiği ve öncelikle kazandırılması gerektiği değerler; adalet, dürüstlük ve doğruluk, öğretiminde kazandırılması en zor değerler; vefa, doğruluk, sabır değerleri olduğu, öğretiminde kazandırılması en kolay değerler; paylaşma, yardımseverlik ve sevgi değerleri olduğu belirtilmektedir.

Gürhan (2017) tarafından yapılan “İlkokullarda Uygulanan Değerler Eğitimi Uygulamalarının Yönetici ve Sınıf Öğretmenlerinin Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi (Konya-Selçuklu Örneği)” adlı çalışma sonucunda, öğrencilerin; hoşgörü, cömertlik, saygı, sevgi, yardımlaşma, sabır, sorumluluk, temizlik gibi değerleri etkinlikler vasıtasıyla öğrendikleri ifade edilmiştir. Öğretmenlerin bir kısmı ise söz konusu değerler ders müfredatında işlendiğinden bu projenin ilkokulda uygulanmasını gereksiz görmektedir. Öğretmenlerin bir kısmı bu materyallerin gereksiz ve israf olduğundan söz

etmektedir. Materyaller belediye sponsorluğunda dağıtıldığı için yönlendirici bulunduğu belirtilmektedir.

Katılmış ve Balcı (2017) tarafından yapılan “Coğrafya Öğretmeni Adaylarının Değerler Eğitimine Yönelik Görüşlerinin İncelenmesi” adlı çalışmada coğrafya öğretmeni adaylarının değerler eğitimine ilişkin düşüncelerini saptamak amaçlanmıştır. Araştırma sonucunda, sınıf içi faaliyetler kapsamında öğretmenin rol model olması gerektiği, katılımcıların değerlerin kazandırılma sürecinde işe koşabilecekleri yaklaşımlara ilişkin durumlarının yetersiz olduğu, sınıf dışı faaliyetler kapsamında yapılabilecek etkinliklerin bütün okul personelini kapsayacak biçimde yapılması gerektiği, öğrencilere değerlerin kazandırılmasında ailelerin çok önemli bir yerinin olduğu ve ailelerin iyi rol model olmaları gerektiği saptanmıştır.

Selçuk (2016) tarafından yapılan “Okullarda Değerler Eğitimi Uygulamalarının Verimliliği” adlı araştırmada; okulların işlevlerinin tanınması, değerler eğitimi projesi çalışmalarının işleyişi ve verimlilik durumunun incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma verileri yarı yapılandırılmış görüşme ile elde edilmiştir. Araştırma sonucunda; öğrencilerin sosyal ve toplumsal gelişimlerine katkı sağladığı, millî, manevi, kültürel, ahlaki ve fiziksel gelişimlerine yararlı olduğu, disiplin suçu işleme oranında azalma olması programın güçlü yanları olarak belirtilmiştir. Hedeflenen kazanımların soyut içerikli olması ve uygulamada yaşanan zorluklar, günümüz sosyal yapısı içerisinde değerlerin nesilden nesile aktarılmasının zorluğu ve yeni neslin değerleri algılayıp yaşantısına uygulamasının zorluğu, öğretmenlerin yeteri kadar programa aktif olarak katılmamaları programın zayıf yönleri olarak belirtilmiştir.

Gür, Koçak, Şirin, Şafak ve Demircan (2015) tarafından yapılan “İlköğretim Öğretmenlerinin Değerler Eğitimine İlişkin Görüşleri ve Karşılaştıkları Güçlüklerin İncelenmesi” adlı çalışmada ilköğretim birinci kademe sınıf öğretmenlerinin değerler eğitimine ilişkin görüşlerini, eğitim uygulamalarını, yararlandıkları kaynakları ve eğitimlerinde karşılaştıkları güçlükleri belirlemek amaçlanmıştır. Araştırmada nitel veri analiz çeşitlerinden içerik analizi kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda, öğretmenlerin okullarda değerler eğitimi verilmesini önemli buldukları, bu konuda sınıflarında çeşitli

alışmalar gerçekleştirdikleri (projeler uygulama, afiş, broşur, pano ve seri gibi gorsel kaynaklar hazırlama, drama- tiyatro etkinlikleri dzenleme vb.), kaynak olarak en çok internetten yararlandıkları, değerler eğitimi sürecinde daha çok etkinlikleri seçme ve uygulama açısından ve ailelerle iletişimde güçlük yaşadıkları sonuçlarına ulaşılmıştır.

Uzunkol (2014) tarafından yapılan “Hayat Bilgisi ğretiminde Uygulanan Değerler Eğitimi Programının ğrencilerin zsaygı Düzeyleri, Sosyal Problem özme Becerileri ve Empati Düzeylerine Etkisi” adlı çalışmada, saygı ve sorumluluk temelli değerler eğitimi programının ilkokul 3. sınıf ğrencilerinin özsaygı düzeylerine, sosyal problem çözme becerilerine ve empati düzeylerine olan etkisine ilişkin öğrencilerin görüşlerini almak amaçlanmıştır. Çalışmanın sonucunda; uygulanan değerler eğitimi programının öğrencilerin özsaygı düzeylerini artırmada etkili olmadığı, bununla birlikte sosyal problem çözme becerileri ve empati düzeyleri üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğu, deney grubunda yer alan öğrencilerle yapılan görüşmeler sonucunda, öğrencilerin uygulanan programın hem kendileri için hem de sınıf arkadaşları için yararlı etkileri olduğuna ilişkin görüşler bildirdikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Ateş (2014) tarafından yapılan “stn Yetenekli 6.Sınıf ğrencilerine Uygulanan Değerler Eğitimi Programının Etkililiği” adlı araştırmada; her birey farklılık arz ettiği için bireyden beklentilerin yüksek olması düşük benlik algısına yol açabilmektedir. Bu nedenle bu araştırmada, üstün yetenekli çocukların karakter ediminde göstermiş olduğu değişim farklarını belirlemek amaçlanmıştır. Araştırmada stn yetenekli öğrencilerin karakter ediminde değişim düzeylerini belirlemek amacıyla “Nedensel Karřılařtırılmalđ Araştırma Modeli” kullanılmıştır. Araştırma sonucunda; karakter eğitimi konuları olarak belirlenen “Temizlik, Dürüst ve Güvenilir Olmak, Adaletli Olmak, Sorumluluk Sahibi Olmak, Yardımseverlik, şefkatli Olmak, Saygılı Olmak, Sabırlı Olmak, İyimserlik, Kanaatkrlık, Komşuluk-Akrabalık İlişkilerine Değer Vermek, Alçakgönüllülük, Hoşgrllk Olmak, Yiğitlik” konularının eğitim programı öncesinde yapılan ön test ve süreç sonrasında yapılan son test sonuçları arasında anlamlı bir farklılığın olduğu görülmüştür. Bu sonuçla üstün yetenekli öğrencilerin karakter ediminde üstün bir başarı ile karakter konularını edindikleri belirtilmektedir.

Kurtulmuş, Tösten ve Gündaş, (2014) tarafından yapılan “İlköğretim 1. Kademe Öğretmenlerinin Değerler Eğitimi Sürecinde Karşılaştıkları Sorunlar” adlı araştırmada öğretmenlerinin değerler eğitimi sürecinde karşılaştıkları sorunları belirlemek amaçlanmıştır. Araştırma tarama modelindedir. Araştırma sonucunda öğretmenlerin değerler eğitimi sürecinde birçok sorunla karşı karşıya kaldıkları belirtilerek bu sorunların aile, ders programı, televizyon vb. gibi kitle iletişim araçları, okul ve öğretmen boyutlarında olduğu belirtilmektedir.

Kurtdede Fidan (2013) tarafından yapılan “Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler Eğitimi: Nitel Bir Araştırma” adlı çalışmada sınıf öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler dersinde değerlerin kazandırılması ile ilgili görüşlerini ortaya koymak amaçlanmıştır. Araştırmada nitel yöntemler kullanılmıştır. Araştırma sonucunda öğretmenler değerler eğitimini tanımlarken “iyi insan, iyi vatandaş yetiştirmek” şeklinde açıklamalarda bulunmuşlardır. Bilginin kazandırılmasına daha çok zaman ayrıldığından değerler eğitiminin geri planda kaldığı, değer eğitiminde en fazla kullandıkları yaklaşımın telkin ve model olma olduğu belirtilmektedir. Öğretmenler ülkemizde eğitim sisteminin sınav odaklı olmasından, değerlerin ulusal sınavlarda ölçülmemesinden dolayı değerler eğitimine yeterince yer veremediklerini, ülkemizdeki değerlendirme sisteminin değişmesi gerektiğini belirtmişlerdir.

Ateş (2013) tarafından yapılan “İlkokul ve Ortaokul Öğretmenlerinin Değerler Eğitimi Uygulamalarına Yönelik Görüşleri Üzerine Nitel Bir Araştırma” adlı çalışmada okullarda uygulanan değerler eğitimi programıyla ilgili öğretmenlerin programın artısı ve eksisiyle ilgili görüşlerinin tespiti ile değerler eğitimi kazanımlarının öğrencinin akademik başarısına etkisinin yanında öğrenciyi yaşama hazırlamaya yönelik etkisini de tespit etmek amaçlanmıştır. Araştırma sonucunda; katılımcılar, değerler eğitiminin çok önemli bir ihtiyaç olduğunu, ailelerin çocuklara evrensel değerleri kazandırmakta yetersiz kaldıklarını, medyanın, sivil toplum kuruluşlarının, sosyal paylaşım sitelerinin, sokağın desteği olmadan verilecek bir değerler eğitiminde okulun tek başına yetersiz kalacağını, şu an yapılan sistemde değerler eğitimi uygulamalarının daha çok kâğıt üzerinde kaldığı, günümüz eğitim öğretiminde değerler eğitimi konularının öğrencinin başarısı üzerinde etkisinin olmadığından dolayı öğrenci ve veli nazarında ağırlığının

olmadığı, değerler eğitimi konuları okulda, sosyal faaliyetler ya da etkinlikler olarak planlanması gerektiği belirtilmektedir.

Özdaş (2013) tarafından yapılan “Ortaokullarda Değerler Eğitimi ve İstenmeyen Öğrenci Davranışlarına İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Değerlendirilmesi” adlı araştırmada; öğretim programlarında yer alan değerlerin kazandırılma düzeyi ile istenmeyen öğrenci davranışlarının görülme sıklığına ilişkin öğretmen görüşlerini belirlemek amaçlanmıştır. Araştırma sonucunda; öğretmenler ortaokullarda, “Bireyler Arası İlişkiler”, “Millî Değerler”, “Evrensel Değerler” ve “Özerklik” boyutlarındaki değerlerin beklenen düzeyde kazandırılmamasında; program, okul ve aileyi temel nedenler olarak göstermişlerdir. Öğretmenler, ortaokullarda, istenmeyen öğrenci davranışlarının gerçekleşme nedenlerini okul, sosyal çevre, öğretmen, aile, eğitim sistemi, model eksikliği ve medya olarak görmektedirler. Değerleri kazandırma düzeyine ilişkin cinsiyet değişkeni açısından genel olarak değerlendirildiğinde, ortaokul programlarında yer alan değerlerin kazandırılma düzeyine ilişkin erkek ve kadın öğretmen görüşleri açısından herhangi bir farklılaşmanın olmadığı görülmüştür. Kıdem yılı arttıkça istenmeyen öğrenci davranışlarının görülme sıklığına ilişkin öğretmenlerin olumlu görüş belirttikleri görülmüştür. Bu durum, öğretmenlerin mesleki deneyimlerine bağlanabilir. Öğretmenlerin deneyim sonucunda, istenmeyen öğrenci davranışlarına daha fazla hoşgörü ile baktıkları ya da mesleki kıdem arttıkça öğretmenlerin, istenmeyen davranışlarla karşılaşmamak için daha fazla çözüm yolları ürettikleri araştırmada belirtilmiştir.

Baysal (2013) tarafından yapılan “Ortaokul Sosyal Bilgiler Derslerinde Değerler Eğitimi Uygulamalarının Öğretmenler Yönüyle Değerlendirilmesi” adlı araştırmada; öğretmenlerin Sosyal Bilgiler derslerinde değerler eğitimine yönelik yaptıkları çalışmalarda değerler eğitimi uygulamalarına verdikleri önem düzeyini belirlemek amaçlanmıştır. Böylece ortaokul Sosyal Bilgiler derslerinde değerler eğitimi uygulamalarının öğretmenler yönüyle değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Araştırma sonucunda; öğretmenlerin değerler eğitimi uygulamalarında en çok dürüstlük değerine, en az ise görsel eserleri estetik eleştirme değerine yer verdikleri belirtilmektedir. Değerler eğitimi uygulamalarında öğretmenlerin en fazla “ahlaki ikilem yaklaşımını”

kullandıkları, “değer analizi yaklaşımını” ise en az kullandıkları belirlenmiştir. Öğretmenlerin %89,9’unun değerler eğitiminde gerekli olan materyalin Milli Eğitim Bakanlığı tarafından sağlanması gerektiğini düşündükleri belirlenmiştir. Değerler eğitimi uygulamalarında öğretmenler, en çok örnek olay kullanma tekniğini, en az ise teşekkür mektubu yazdırma tekniğini kullanmaktadırlar. Öğretmenlerin %96.81’inin değerler eğitimi programlarına ailelerin katılımının daha etkili sonuçlar doğuracağını düşündükleri belirlenmiştir.

Yanpar Yelken ve Yalar (2011) tarafından yapılan “Değerler Eğitiminin İyileştirilmesi ile İlgili Öğretmen Görüşlerinin Belirlenmesi ve Bir Program Modülü Örneğinin Geliştirilmesi” adlı çalışmada değerler eğitiminin iyileştirilmesi ile ilgili öğretmenlerin görüş ve önerilerinin belirlenmesi ve bu doğrultuda yapılandırmacılık yaklaşımı da göz önünde bulundurularak öğretmenler için değer eğitimine yönelik bir program modülü örneğinin geliştirilmesi amaçlanmıştır. Araştırmada veriler yarı yapılandırılmış görüşme yöntemi ile toplanmıştır. Öğretmenlerin değer eğitiminin daha yararlı hale gelmesinde ailenin önemli bir rol üstlendiğine, ailenin işbirliği yapmasına ve öğretmenler için hizmet içi eğitim programlarının düzenlenmesinin gerekliliğine vurgu yaptıkları görülmektedir. Ayrıca, “görsel-işitsel yeterlilik”, “toplumsal yaşamdan örnekler” ve “öğrencilerin katılımını teşvik edici etkinlikler” öğretmenler tarafından değer eğitimi ile ilgili hazırlanacak bir materyalde önceliği alan öğeler olarak tercih edilmiştir.

Coşkun (2011) tarafından yapılan “İlköğretim Birinci Kademe 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler Eğitimi” adlı araştırmada ilköğretim okullarında değer eğitimi ile ilgili mevcut durumu Sosyal Bilgiler dersi kapsamında tespit etmek, öğrencilerin değerler hakkındaki bilgi ve görüşlerini ortaya çıkarmak, dolaylı olarak da değerler eğitimi konusunda okulun, öğretmenlerin ve ebeveynlerin etkilerini ortaya koyarken belirlenen eksiklikler doğrultusunda çözüm önerileri geliştirmek amaçlanmaktadır. Araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmış. Araştırma sonucunda, araştırmada belirlenen değerler açısından okulların gelir durumlarına göre ve cinsiyetler arasında verilen cevaplar arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Öğrencilerin vatanseverlik, doğal çevreye ve tarihsel mirasa duyarlılık değerleri ile ilgili olarak yapılan görüşmelerde daha samimi davrandıkları, daha güçlü ve tutarlı ifadeler

kullandıkları, bu değerlere ilişkin hassasiyetlerinin diğerlerine oranla daha fazla olduğu, özellikle İstiklal Marşı'na saygı değerinde bu değerın savunucusu durumunda davranışlar sergiledikleri belirlenmiştir. Sorumluluk sahibi olma değeri ile ilgili olarak ise bu değerleri tam olarak içselleştiremedikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Aktepe (2010) tarafından yapılan “İlköğretim 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Yardımseverlik Değerinin Etkinlik Temelli Öğretimi ve Öğrencilerin Tutumlarına Etkisi” adlı araştırmada; yardımseverlik, değerine ilişkin öğrenci görüşlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırma sonucunda; etkinlik temelli yardımseverlik değer eğitiminin öğretim süreci ve sürece ilişkin bulgular incelendiğinde yardımseverlik değerinin etkinlik temelli öğretiminin süreci somutlaştırdığının ve yaşam örneklerini doğrudan sunduğu için öğrenciler üzerinde etkili olduğunun, öğrencilerin yardımseverlik değerini öğrenmelerini kolaylaştırdığının ve eğitim sürecini zevkli bir hale getirdiğinin uygulama sürecinde gözlemlendiği belirtilmektedir.

Çengelci (2010) tarafından yapılan “İlköğretim Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler Eğitiminin Gerçekleştirilmesine İlişkin Bir Durum Çalışması” adlı araştırmada; ilköğretim beşinci sınıf sosyal bilgiler dersinde değerler eğitiminin nasıl yapıldığını ortaya koymak amaçlanmıştır. Araştırmanın sonucunda; değerler eğitiminde kullanılan yöntemlerin telkin yoluyla değerler eğitimi, soru-yanıt yoluyla değerler eğitimi, değer belirginleştirme yaklaşımı yoluyla değerler eğitimi ve örtük program ile değerler eğitimi olduğu belirtilmektedir. Değer kazandırmaya çalışılırken yaşamdan örnekler verme, atasözleri ve deyimlerden yararlanma, model olma, örnek öğrencileri gösterme, belirli gün ve haftalardan yararlanma, drama, güncel olaylardan yararlanma, empati, benzetmeden yararlanma, yakın çevreden yararlanma, diğer ders ve disiplinlerden yararlanma, aileden yararlanma, ödevlerden yararlanma gibi etkinlik ve çalışmalara başvurulduğu belirlenmiştir. Değerler eğitimi gerçekleştirilmeye yönelik etkinliklerde kullanılan materyallerin ders kitabı ve öğrenci çalışma kitabı olduğu belirlenmiştir. Sosyal bilgiler dersinde değerler eğitiminde kullanılan değerlendirme tekniklerinin gözlem, verilen ödevlerin kontrolü yoluyla yapılan değerlendirme ve öz değerlendirme olduğu belirtilmektedir.

Kunduroğlu (2010) tarafından yapılan “Dördüncü Sınıf Fen ve Teknoloji Dersi Öğretim Programıyla Bütünleştirilmiş ‘Değerler Eğitimi’ Programının Etkililiğinin İncelenmesi” adlı araştırmada; İlköğretim dördüncü sınıf Fen ve Teknoloji Dersi Öğretim Programı’yla Bütünleştirilmiş Değerler Eğitimi Programı’nın etkililiğini incelemek amaçlanmıştır. Bu araştırma, deneysel yöntemlerden gerçek deneme modelleri, ön test son test deney kontrol gruplu desene dayalı bir araştırmadır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular, değerler eğitimi programının, alan yazındaki araştırma bulguları ile tutarlı bir şekilde öğrencilerin çeşitli evrensel değerleri kazanmaları üzerinde etkili olduğunu göstermektedir. Deney grubundaki öğrencilerin kontrol grubundaki öğrencilere göre değerlere ilişkin ikilem durumları formunun ön test ve son test ortalamalarındaki farkın deney grubunun lehine istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmüş. Formun alt boyutları olan açık fikirli olmak, önyargısız olmak ve bilimsel olmak değerleri ile ilgili ortalamalarda deney ve kontrol grupları karşılaştırıldığında deney grubunun lehine farklılaşmakta olduğu belirtilmektedir.

Kurtdede Fidan (2009) tarafından yapılan “Öğretmen Adaylarının Değer Öğretimine İlişkin Görüşleri” adlı çalışmada sınıf öğretmenliği ve sosyal bilgiler öğretmenliği bölümü öğrencilerinin değer eğitimi hakkındaki görüşlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın sonucunda değer eğitimi için en önemli şeyin değerleri yaşamak olduğu, değer eğitiminin bilgi kadar önemli olduğu, derslerimizin yapısının bilgi temelli olduğu, bireylerin değere verdikleri anlamların farklı olduğu ve sorunlar yaşandığı, medyanın değer öğretiminde okulun ve öğrenmenin etkisini azalttığı yönünde sonuçlara ulaşılmıştır.

Can (2008) tarafından yapılan “Dördüncü ve Beşinci Sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Derslerinde Değerler Eğitimi Uygulamalarına İlişkin Görüşler” adlı araştırmada öğretmenlerin toplumsal temeller üzerine kurulmuş olan sosyal bilgiler dersinde değerler eğitime yönelik yaptıkları etkinliklere ilişkin öğretmenlerin görüşlerini almak böylece öğretmenlerin değerler eğitimi uygulamalarına verdikleri önem düzeyini belirlemek amaçlanmıştır. Araştırma sonucunda; cinsiyetlere göre değerler eğitimi uygulamalarında görüş farklılıkları bulunmuş ancak kıdem, mezuniyet durumu ve görev yapılan okulun başarı durumunda öğretmenler arasında görüş farklılıkları bulunmamış.

Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler dersinde en çok sorumluluk değeri üzerinde durdukları belirlenmiş. Ölçme ve değerlendirme bölümünde ise en çok gözlem ve veli ile görüşmeden yararlandıkları belirlenmiş. Araştırmanın sonunda öğretmenlerin daha çok geleneksel yaklaşımları kullanma eğiliminde oldukları belirlenmiş.

Demirhan İşcan (2007) tarafından yapılan “İlköğretim Düzeyinde Değerler Eğitimi Programının Etkililiği” adlı çalışmada ilköğretim düzeyinde, “evrensellik” ve “iyilikseverlik” değerlerini kazandırmaya yönelik hazırlanan değerler eğitimi programının; öğrencilerin değerlerle ilgili bilişsel davranışlarına, duyuşsal özelliklerine ve değerleri gösterme düzeylerine etkisini saptamak amaçlanmıştır. Araştırmada nicel ve nitel yöntemler bir arada kullanılmıştır. Araştırma sonucunda; araştırmaya katılan öğrencilerin, değerler eğitimi programı uygulanması öncesi ve sonrasında elde ettikleri değerlere ilişkin puanları, ailelerinin sosyo-ekonomik ve kültürel özelliklerine göre farklılık göstermediği, bazı derslerle bütünleştirilerek değerler eğitimi programının uygulandığı grupta yer alan öğrencilerin bilişsel davranışlara ilişkin puanları, değerler eğitimi programı uygulanmayan grubun puanlarından anlamlı düzeyde fazla olduğu, değerler eğitimi programının uygulandığı grupta yer alan öğrencilerin duyuşsal özelliklere ilişkin puanları ile değerler eğitimi programı uygulanmayan grupta yer alan öğrencilerin puanları arasında anlamlı farklılık olmadığı görülmüştür. Diğer yandan, değerler eğitimi programı uygulamasına katılan öğrenciler, ön uygulama sonuçlarına göre, son uygulamada değerlere ilişkin olumlu görüşleri seçmektedirler. Ayrıca bu öğrencilerin, paralel maddelerle ilgili cevaplarının tutarlılık gösterdiği, ilköğretim düzeyinde Türkçe, Sosyal Bilgiler, Fen ve Teknoloji dersleriyle bütünleştirilerek uygulanan programda, bu programa katılan öğrencilerin değerlere ilişkin puanları ile söz konusu derslere ait yılsonu notları arasında orta düzeyde ve pozitif yönde ilişki ortaya çıkmıştır. Bu durumda öğrencilerin değerleri kazanma düzeyleri ile söz konusu derslere ilişkin başarıları arasında anlamlı ilişkiler olduğu, değerler eğitimi programı uygulamasına katılan öğrencilerden kız öğrenciler, bilişsel davranışlar ve değerleri gösterme düzeyleri bakımından, erkek öğrencilere göre daha başarılı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Akbaş (2004) tarafından yapılan “Türk Milli Eğitim Sisteminin Duyuşsal Amaçlarının İlköğretim II. Kademedeki Gerçekleşme Derecesinin Değerlendirilmesi” adlı çalışmada; ilköğretim okulları sekizinci sınıf öğrencilerinin ilköğretim okulları genel hedeflerinde belirtilen değerlere ulaşma düzeyleri öğrenci ve öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmiş ve öğretmenlerin değer eğitimi konusundaki görüşlerine başvurulmuştur. Araştırma sonucunda, ilköğretim okullarında görevli öğretmenler, değer öğretiminde çoğunlukla öğretmenin merkezde olduğu ve sözel iletişime dayalı etkinlikler kullandığını belirtmiş; araştırma kapsamına alınan öğretmenler, okulda verilen değerlerin aile ve çevrede yeterince pekiştirilmediğini, okul ve aile arasında işbirliği olmadığını ve okul ile ailede verilen değerlerin çatışabildiği sonucuna ulaşıldığını belirtilmektedir.

2.9.2 Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar

Mahmood (2017) tarafından yapılan “İslamabad Devlet Üniversitesi Öğretmen Eğitimcileri Tarafından Kullanılan Değerlerle İlgili Uygulamalar” adlı çalışmada bir kamu üniversitesinde öğretmen yetiştiricilerinin eğitim programlarında değer uygulamalarını açıklamak ve bunların sıralanması amaçlanmaktadır. Araştırmada 100 öğretmen adayının görüşü anket yoluyla toplanmış ve analiz edilmiştir. Araştırmanın sonucunda, öğretmen adaylarının kullandığı birkaç değer sıralanmıştır. Bunlar samimi, ödüllü, empatik anlayışlı, gönüllü, sevecen, hoşgörülü, kararlı, toleranslı, korkularının üstesinden gelebilen, sabır ve sabırsızlık ile neşe arasında dengeli yaşama gibi değerlerdir. Bu sıralamaya göre samimiyet diğer değerlerden önde gelmektedir. Öğretmen eğitme programlarında değerlerle ilgili farklı uygulamalar ve bunların içeriğinin tanıtılması önerilmektedir.

Ferreira ve Schulze (2014) tarafından yapılan “Okulda Değerler Eğitimi Uygulamaları Hakkında Öğretmen Deneyimleri” adlı çalışmada öğretmenlerin sınıfta değerler eğitimi uygulamalarındaki deneyimlerini araştırmak amaçlanmıştır. Araştırma, program hazırlayıcıların niyetleri ile öğretmenlerin bakış açıları arasında boşluklar olduğunu ortaya koymaktadır. Öğretmenlerin belirttiği bu farklar, değerler eğitimi kavramına uygun konu ihtiyacı, öğretmen kimliğinin değerler üzerindeki etkisinin ele alınmaması, eğitimdeki değerler ile pratik zorlukların ele alınmaması, gizli müfredatın ve farklı

stratejilerin kullanımı ve bunların değerler eğitimi kolaylaştırmak için etkili bir şekilde nasıl kullanılacağı konusundaki bilgi eksiklikleri olarak açıklanmaktadır. Araştırmanın ana sonucunda seçilen okullarda şimdiye kadar uygulanan değerler eğitiminin etkisinin çok az olduğu belirtilmektedir.

Thornberg ve Oğuz (2013) tarafından yapılan “Öğretmenlerin değer eğitimi üzerine görüşleri: İsveç ve Türkiye’de nitel bir çalışma” adlı çalışmada; İsveçli ve Türk öğretmenlerin değerler eğitimi konusundaki bakış açılarını incelemek amaçlanmıştır. Araştırmanın sonucunda; öğretmenler değerlerin öğretilmesinin ana yöntemini, öğrencilerle günlük etkileşimlerinde iyi bir rol model olmaya dayandırmaktadır. Değerler eğitimi büyük ölçüde sosyal etkileşimlere dayalı günlük bir uygulama olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca öğretmenler değer ve değerler eğitimi öğretirken günlük dil kullandıklarını belirtmişlerdir. Öğretmenlerin bu alanda mesleki bilgi eksikliği olduğu görülmektedir.

Berkowitz (2011) tarafından yapılan “Değerler Eğitiminde Neler İşe Yarar?” adlı araştırmada olumlu, etik, sosyal yanlısı eğilimler ve gençler arasında akademik odakların ve başarıların güçlendirilmesini amaçlar. Son araştırmalarda farklı seviyelerde ve çeşitli okullarda yaygın olarak kullanılan etkili uygulamaların kanıtı ortaya çıktı. Bu araştırma etkileşimsel uygulamalar, mesleki gelişim, ebeveyn katılımı dahil uygulamalar, rol-modelleme ve hizmet fırsatları gibi ampirik araştırmaların gözden geçirilmesi ve tanımlanmasına olanak sağlamak amacıyla yapılmıştır. Araştırmanın sonucunda, değerler eğitimi uygulamaları hakkında çok şey bilinmektedir. Burada sunulan araştırma destekli strateji, karakter eğitimi tasarlamaya başlayan ya da mevcut bir girişimin iyileştirilmesi ve geliştirilmesi ile ilgilenenler için rehberlik sağlamaktadır. Listelenen uygulamaların tümüne kaynak sağlayan tek bir kaynak bulunmamakla birlikte, çoğunu toplu olarak destekleyen birçok kaynak vardır.

BÖLÜM III: YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümünde; araştırma modeline, çalışma grubuna, veri toplama aracına, verilerin toplanması ve çözümlenmesine ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma tarama modellerinden tekil tarama modelindedir. Tarama modeli, geçmişte ya da halen var olan durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımıdır. Araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır. Onları, herhangi bir şekilde değiştirme, etkileme çabası gösterilmez. Tarama modelinde “Ne idi?”, “Nedir?”, “Ne ile ilgilidir?” gibi sorularla amaçlar ifade edilir. Tekil tarama, değişkenlerin tek tek, tür ya da miktar olarak oluşumların belirlenmesi ile yapılan araştırmadır (Karasar, 2014 s. 77).

Tarama araştırmaları, geniş bir uygulama alanı olan ve birçok problem türünde kullanılabilen bir araştırma yöntemidir. Tarama araştırmaları, bireylerin tutumlarını, eylemlerini, fikirlerini ve inançlarını belirleme ihtiyacı duyulduğunda tercih edilen bir yöntemdir. Tarama araştırmaları, etkili ölçme prosedürleri kullanılarak tutumları, düşünceleri ve inançları ölçtüğü zaman, aynı zamanda değişkenler arasındaki ilişkileri tetkik etmeye, tahminler yapmaya ve alt grupların nasıl değiştiğini belirlemeye de yardımcı olurlar (Christensen, Johnson ve Turner, 2015, s.371). Bu çalışma, sınıf öğretmenlerinin Hayat Bilgisi Dersi kapsamındaki değerler öğretimine ilişkin görüşlerini hiçbir müdahale olmadan ortaya koymayı amaçladığından dolayı tarama modeli kapsamında değerlendirilmiştir.

3.2. Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma grubunu 2018-2019 eğitim-öğretim yılı Van ili Erciş ilçesinde bulunan 139 resmi ilkokulda görev yapmakta olan sınıf öğretmenleri oluşturmaktadır. Bu çalışmanın örneklemini tesadüfî örneklem yoluyla seçilen 8 ilkokuldan 34 sınıf öğretmeni oluşturmaktadır.

3.3. Veri Toplama Aracı

Veriler, nitel veri toplama tekniklerinden yarı yapılandırılmış görüşme ile toplanmıştır. Görüşme, “Sözlü iletişim yoluyla veri toplama aracıdır. Görüşme tekniğini kullanmak bireylerin, çeşitli konulardaki bilgi, düşünce, tutum ve davranışları ile bunların olası nedenlerinin ortaya çıkarılmasını sağlamaktır” (Karasar, 2014, s.165).

Nitel araştırmada görüşme, temel veri toplama araçlarındandır. İnsanların gerçekliğe ilişkin algılarına, anlamlarına, tanımlarına ve gerçeği inşa edişlerine vâkıf olmanın en iyi yoludur (Punch, 2005). Araştırma kapsamında öğretmenler için araştırmacı tarafından alan yazın taranarak ve uzman görüşü alınarak 16 soruluk yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır.

3.4. Verilerin Toplanması

Araştırmanın verilerini toplamak için oluşturulan yarı yapılandırılmış görüşme formu ile Van ili Erciş ilçesinde 8 farklı ilkokulda 34 sınıf öğretmeniyle görüşme yapılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşmeler tamamen standartlaşmış ve standartlaşmamış görüşme uçlarının arasında bir yere yerleştirilebilir. Bu görüşme türü, önceden belirlenmiş bir dizi soruların sorulmasını ve özel bazı konulara değinilmesini içermektedir. Bu sorular genellikle her katılımcıya sistematik ve tutarlı bir sırada sorulur fakat görüşmecilerin bunların dışına çıkma özgürlüğü vardır. Görüşmeciler, hazırladıkları standartlaştırılmış sorulara aldığı cevapları derinleştirebilir (Berg ve Lune, 2015, s.136).

Veriler 2018-2019 güz döneminde toplanmıştır. Görüşmeler okulların öğretmenler odasında gerçekleştirilmiştir. Yapılan görüşmeler sırasında öğretmenler ses kayıt cihazına izin vermedikleri için veriler not alınarak kayıt altına alınmıştır.

3.5. Verilerin Analizi

Araştırmada elde edilen nitel verilerin analizinde içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. İçerik analizi, çeşitli yazılı dokümanlar, fotoğraflar, videolar ve ses kayıtlarını da içeren ve insanlar arasında gerçekleşen çeşitli iletişim şekillerinde uygulanabilir (Berg, ve Lune, 2015). İçerik analizinin sadece bir betimleme ve tasvir aracı ya da tekniği olmadığı, aksine çıkarım yapma yoluyla sosyal gerçeğin belirli boyutlarını araştıran bir yöntem olduğu söylenebilir. Bu bağlamda içerik analizinin, seçici, sınıflandırıcı ve nicelleştirici bir yöntem olduğu söylenebilir (Gökçe, 2001, s.19).

Verilerin analizi yapılırken katılımcıları temsil edecek şekilde (K₁, K₂...) kodlamalar yapılmıştır. İçerikler doğrudan alıntılarla desteklenmiştir.

Berg ve Lune (2015), içerik analizinin basamaklarını,

- Araştırma sorusunu tanımlama,
- Analitik kategorilere karar verme,
- Verileri tümünden okuma ve gömülü kategorileri ortaya çıkarma,
- Analitik ve gömülü teorilere yönelen veri yığınlarını listelemek için sistematik seçim kriterleri oluşturma,
- Verileri çeşitli kategoriler halinde sıralamaya başlama,
- Tanımlayıcı istatistikler için girişleri sayma ve önemini ortaya koyma,
- Şablonlar ışığında ilişkili alan yazın ışığında karar verme,
- Bulgular için açıklama ileri sürme,
- Analizini konu ile bağlantılı mevcut alan yazın ile ilişkilendirme, olarak açıklamaktadır.

Bu basamaklar doğrultusunda görüşme sonucunda elde edilen verilerin analizi kategorileştirilerek tablolar halinde bulgular bölümünde sunulmuştur.

BÖLÜM IV: BULGULAR

Sınıf öğretmenleriyle yapılan görüşme sonucunda elde edilen verilerin analizine ilişkin bulgular aşağıda sunulmuştur.

4.1. Araştırmanın Birinci Alt Problemine İlişkin Bulgular

Araştırmada birinci alt problem kapsamında, ulaşılan bulgulara aşağıda yer verilmiştir.

Tema 1. Değerler Eğitiminin Öğretmenlere Yüklediği Sorumluluklara İlişkin Bulgular

Sınıf öğretmenlerine değerler eğitiminin kendilerine nasıl sorumluluklar yüklediğine ilişkin düşüncelerini ortaya çıkarabilmek amacıyla “Değer eğitimi size nasıl sorumluluklar yüklemektedir?” sorusu sorulmuştur. Katılımcıların verdikleri cevaplardan elde edilen verilerin analizi sonucunda değerler eğitiminin sınıf öğretmenlerine yüklediği sorumluluklara ilişkin görüşleri Tablo 4.1’ de sunulmuştur.

Tablo 4.1 Değerler Eğitiminin Öğretmenlere Yüklediği Sorumluluklara İlişkin Görüşler

Tema	Kategori	Kod=Frekanslar
Değerlerin Öğretmenlere Yüklediği Sorumluluk	Olumlu	Kendini Sorumlu Hissetme (11) İyi İnsan Yetiştirme (8) Görev Olarak Kabullenme (8) Kültürel Aktarım(1)
	Olumsuz	Sorumluluk Paylaşılmalı (4)
	Etkisiz	Uygulama Yapmama (2)

Tablo 4.1’de görüldüğü gibi katılımcıların değerler eğitiminin kendilerine yüklediği sorumluluklara ilişkin görüşleri üç grupta toplanmıştır. Birinci grupta değerler eğitiminin katılımcılara yüklediği sorumluluklar olumlu yönde algılanırken (n=28), ikinci grupta bu sorumluluğun öğretmene yüklenmemesi gerektiğine ilişkin görüşler vardır (n=4). Üçüncü gruptaki katılımcılar ise bir sorumluluk hissetmeyen, dolayısıyla bir etkinlik de yapmayanlardır (n=2). Bu görüşlerden bazıları aşağıdaki gibidir. Kazanımlara ilişkin olumlu görüş belirten öğretmenlerin bir kısmının görüşleri şöyledir:

Biz öğretmenler olarak çocuklarımıza bazı davranışları kazandırmakla mükellefiz. Bu davranışların başında da değerlerimiz gelmektedir. Ve biz bunları en faydalı şekilde çocuklara kazandırmalıyız (K₁₄). Her ay verilen değerleri öğrencilere tam anlamıyla kazandırabilmek için çalışmalar yapmamız, davranışlarımızla da örnek olarak bu değeri kazanmalarında yardımcı olmamız gerekiyor (K₁₁, K₂₈). Öğrencilere teorik dersler yerine hayata dair daha fazla değeri onlara aşılama kaygısı taşıyoruz. Çünkü değerler eğitimi kazanımları hayatın kendisidir (K₆). Ailenin eksik bıraktığı ya da öğretmediği değerleri çocuğa aşılama sorumluluğumuz olduğunu düşünüyorum (K₂₂). Öğretmenin rol model olduğu da düşünülürse bu konular hakkında örnek davranışlar sergilememiz gerekir (K₂₈). Değerler eğitiminin ilkokul çağındaki çocuklara verilmesinin önemli olduğunu düşünüyorum. Bunu öğretebilecek biz öğretmenler bu öğeleri çocuklara okulun her anında gerek anlatarak gerekse davranışlarımızla örnek olarak vermeliyiz (K₂₉). Değerler eğitimi bana özel etkinlikler bulma, bunları kavratma ve öğrencilerin bunları davranış haline getirmeleri konusunda sorumluluklar yüklüyor. Toplumumuzun ahlaki ve vicdani gelişiminde sorumluluğumuz olduğunu düşünüyorum (K₃₀). Öğrencilere bilgilerden ziyade değerleri kazandırmak öğretmenlerin esas görevi olmalıdır. Sağlam bir toplum için değerlere sahip bireyler yetiştirmeliyiz. Bu tek başına öğretmenin yapabileceği bir şey olmamalı. Ama üzerimize büyük sorumluluklar yüklüyor (K₃, K₅, K₃₂). Veli ve öğrenci işbirliği ile değerleri işlevsel hale getirmek bizim görevimiz diye düşünüyorum (K₁₆). Geçmişten günümüze aktararak gelen değerlerin bundan sonra da hayatta kalabilmesi için öğrencilerimin yaşamlarına yansıtarak bilinçli bir şekilde hareket etmesi için çaba gösteriyorum (K₁). Değerler eğitimi öğrencilere verilmesi gereken en önemli eğitimidir. Bunun bilinci içerisindeyiz. Her insan alfabeyi, matematiği, Türkçeyi öğrenebilir. Makama, mevkie ulaşabilir. Benim için öncelik öğrencilerimin iyi bir insan olmasıdır (K₇). Değerler eğitimi çocukları ileride bilinçli bir birey yapmak için gereklidir. Bu durumda öğretmenlere düşen görev ise değerleri öğrencilere doğru aktarabilmek, somutlaştırarak anlatmak ve öğrencilere kazandırmaktır (K₁₂).

Olumsuz görüş belirten katılımcılarımızın görüşleri şu şekildedir.

Bence ağır bir sorumluluk, aileyle verilmesi ve öğrenilmesi gerekenleri de biz öğretiyoruz (K₁₈). Değerler eğitimi uygulamaları dışında da bu değerlerin öğrencilere aktarılması, sindirilmesi sağlanmalıdır. Ama tek başına öğretmene sorumluluk yüklemek yerine toplum olarak bu görevi üstlenmeliyiz (K₄). Bize angarya sorumluluklar yüklediğini düşünüyorum (K₂₄).

Değerler eğitimi için özel bir çaba göstermediğini belirten görüşler ise şöyle özetlenebilir.

Yıllık planda bir yaptırımı olmadığı gibi gerçek anlamda öğrenci seviyesine göre uygulanmadığı kanısındayım. Okul ortamında kendiliğinden de farkında olmadan uygulanabiliyor. Bazı durumlarda ders gibi işlediğim de olmuştur. Ama yine de çok fazla önemsemişimi söyleyemem (K₁₀). Bazen kazanımlara zoraki sıkıştırıldığını düşünüyorum (K₂₀).

Katılımcıların çoğunluğu, değerler eğitiminin sağlam bir toplum oluşturmak, iyi insanlar, bilinçli bireyler yetiştirmek için gerekli olduğunu ve bunun kendilerinin bir görevi olduğunu dile getirmişlerdir. Öğretmenlerin çoğunluğunda bilinçli birey yetiştirme kaygısı olduğu ve bunun topluma karşı kendi görevleri olduğu düşüncesi görülmektedir. Katılımcılar, değerler eğitiminin en az diğer dersler kadar öneme sahip olduğunu belirtmişlerdir. Ancak bunun sadece kendileri ile tamamlanamayacağını, toplumun bütün kesimlerinin katkısının önemli olduğu belirtilmektedir.

Tema 2. Uygulanan Değerler Eğitiminin Gelecekte Karşılayabileceği Olumsuzluklara ilişkin Görüşler

Sınıf öğretmenlerine uygulanan değerler eğitiminin gelecekte karşılaşılabilecek hangi olumsuzlukları önleyeceğine ilişkin düşüncelerini ortaya çıkarabilmek amacıyla “Uygulanan Değerler Eğitiminin Gelecekte Karşılaşılabilecek Hangi Olumsuzlukları Önleyeceğini Düşünüyorsunuz?” sorusu sorulmuştur. Katılımcıların verdikleri cevaplardan elde edilen verilerin analizi sonucunda değerler eğitiminin gelecekte karşılaşılabilecek hangi olumsuzlukları önleyeceğine ilişkin görüşleri Tablo 4.2’de sunulmuştur.

Tablo 4.2 Değerler Eğitiminin Gelecekte Giderebileceği Olumsuzluklara İlişkin Görüşler

Tema	Kategori	Kodlar=Frekanslar
Değerler Eğitiminin Gelecekte Giderebileceği Olumsuzluklar	Olumlu	Toplumsal Sorunlar (13)
		Bilinçli Birey; İyi İnsan Yetiştirememe (12)
		İnsanlar Arasındaki İletişimsizlik (5)
		Milli Bilinç-Vatanseverlik Konularındaki Eksiklikler (4)
		Toplumun Geleceğine İlişkin Kaygılar (4)
		Bireylerin Ahlaki İlkelerindeki Bozulmalar (4)
		Aile Yapısındaki Bozulmalar (3)
		Teknolojinin Olumsuzlukları (2)
		Yanlış Bilgi Aktarımı (1)
	Olumsuz	Faydalı Olduğuna İnanmama (2)

Değerler eğitiminin gelecekte karşılaşılabilecek olumsuzlukları önleyebileceğine ilişkin görüşler olumlu (n=48), olumsuz (n=2) olmak üzere 2 kategoride toplanmıştır.

Katılımcılardan olumlu görüş belirtenlerin bazılarının görüşleri şu şekildedir.

İnsani ilişkilerde sabır, saygı, hoşgörü gibi değerler önemlidir. Bunların eksikliği toplumdaki sorunların esas sebebidir. Bu değerleri küçük yaşta çocuklara kazandırabilirsek toplum olarak daha mutlu oluruz (K₃, K₄, K₁₀). Toplumun sağlıklı bir hayat sürebilmesi için değerler olmazsa olmazımız. Bunları hayata geçirilerek toplum içerisindeki yozlaşmalara engel olunacağını düşünüyorum (K₁). Toplumsal hayatta karşımıza çıkan sorunların büyük çoğunluğu değerler eğitiminin eksikliği ile ilgilidir. Hoşgörüsüzlük, yapılan yanlışların göz ardı edilmesi veya eleştirilmemesi gibi... Değerler eğitiminin bu gibi problemleri önleyeceğini düşünüyorum (K₅). Her çocuğun bu kavramları kazanması farklı olacaktır. Ama en azından değerlerin geneline sahip öğrenciler gelecekte toplum içindeki bireylere örnek olup toplum için yararlı olacaktır. Şiddetin karşısında durabilecek, vatanını sevecektir (K₁₃). Verilen değerlerle daha duyarlı, saygılı, merhametli, vatanına-milletine sahip çıkan bireyler yetişecektir. Bu da dalga dalga genişleyerek toplumu oluşturacaktır. Bu şekilde değerleriyle özdeşleşmiş nesillerin yetişmesine katkı sağlayacaktır. Günümüzde muzdarip olduğumuz birçok olayın önlemini bizler bu eğitimle alabiliriz. Kadına şiddet, çocuk istismarı bunlardan birkaçı (K₁₅). Zararlı alışkanlıkları önlemesi, insani değerlerin yaşatılması, gelenek ve göreneklerimizin unutulmaması, birlikte yaşamanın öneminin unutulmaması gibi olumsuzlukları önleyeceğini düşünüyorum (K₁₆). Toplumun ahlak yapısının daha iyiye gideceğine inanıyorum (K₂₀). İnsani değer ve toplumsal değer, zamanında öğretilirse suç oranları azalır, toplumsal düzensizlik azalır (K₂₂). Uygulanan değerler eğitimi hedeflerine ulaşıldığında toplumun çökmeye yüz tutmuş etik değerlerinin yeniden

yapılanmasını sağlayacaktır (K₂₇, K₃₀). İnsan yedisinde ne ise yetmişinde de odur. Bu yüzden erken yaşlarda değerler eğitimi etkili ve doğru şekilde kazanacak çocukların yetişkin olduklarında topluma faydalı ve örnek olabilecek davranışları sergileyeceğini düşünüyorum. Böylelikle günümüzde kadına şiddet, hayvana şiddet, hırsızlık, yalancılık vb. kötü davranışların önüne geçilebilir (K₂₈). Değerler eğitimi çocukların daha bilinçli ve duyarlı olmasını sağlayacaktır. Değerler eğitimi alan çocukların hayatta yaşadığı olumsuzlukların üstesinden daha çabuk gelebileceğini düşünüyorum (K₁₄). Değerler eğitimi kişilerin kendini yanlış tanımlarını, yaşadıkları toplum içerisinde uyumsuz davranışlarını önleyebilecektir (K₂₃). Gelecekte insanların savaşmak, kutuplaşmak ve hoşgörüsüz olmak yerine barışçıl, sevgi ve saygı ortamında olmalarını sağlayabileceğimi düşünüyorum (K₃₄). Aslında her bir değer eğitimi toplumdaki birçok sorunun önüne geçebilecek nitelikte. Vatanseverlik gerçekten öğrencilerin yüreğine dokunularak anlatılabilse ve hissettirilebilse ülkemizdeki en önemli toplum hastalıklarının önüne geçilebilir (K₁₀). Değerleri anlatırken yaptığımız çalışmalar, anlattığımız hikâyeler ya da canlandırdığımız dramalar çocukların zihninde daha kalıcı olacağı için ileride yaşayacakları olumsuzlukları önleyebilir. Örneğin, vatanseverlik değerini işlerken anlattıklarımız çocuklardaki vatan-millet sevgisi duygusunu perçinleyerek ileride ters bir görüşe denk geldiği zaman bunun üstesinden gelebilir (K₁₁). Değerler eğitiminin günümüz teknoloji çağının getirmiş olduğu toplumsal yozlaşmayı önleyebileceğini düşünüyorum (K₂₇, K₃₃).

Katılımcılardan olumsuz görüş belirten katılımcımızın görüşleri şöyledir.

Faydalı olduğunu düşünmüyorum. O yüzden olumsuzlukları önleyeceğine katılmıyorum (K₇).

Katılımcıların çoğu değerler eğitimi ile daha mutlu, yaşanılabilir, temelleri sağlam bir toplum yetiştirilebileceğine inanıyor. Katılımcılar, değerlerin insanlar arası iletişimsizlikleri, aile yapılarındaki bozulmaları, teknolojinin olumsuz etkilerini, yanlış bilgi aktarımını önleyeceğini belirtmektedirler. Genel olarak değerlere sahip bireylerin oluşturduğu toplumlarda daha az problemlerin oluşacağına ilişkin vurgu katılımcıların çoğunda görülmektedir. Çalışmanın yapıldığı bölgenin sosyal şartları göz önüne alındığında katılımcıların “millî birlik ve vatanseverlik” değerlerine özellikle vurgu yaptığı görülmektedir.

Tema 3. Yapılan Değerler Eğitiminin Amacına Ulaşmasına İlişkin Görüşler

Sınıf öğretmenlerine, uygulanan değerler eğitiminin amacına ulaşıp ulaşmadığına dair düşüncelerini ortaya çıkarabilmek amacıyla “Yapılan Değerler Eğitimi Uygulamalarının Amacına Ulaştığını Düşünüyor musunuz? Bunu Nasıl Belirliyorsunuz? Süreç İçerisinde Öğrencilerde Davranış Değişikliği Oluşuyor mu?” soruları sorulmuştur Katılımcıların verdikleri cevaplardan elde edilen verilerin analizi Tablo 4.3’ de sunulmuştur.

Tablo 4.3 Yapılan Değerler Eğitiminin Amacına Ulaşmasına İlişkin Görüşler

Tema	Kategori	Kodlar=Frekanslar
Yapılan Değerler Eğitiminin Amacına Ulaşması	Düşünüyorum	Gözlem (20) Aile Ziyaretleri (1)
	Düşünmüyorum	Her Öğretmende Aynı Hassasiyetin Olmaması (2)
	Kısmen	Aile Yaşantısı (7) Uygulamanın Yapılmaması (2) Verilen Değerin Somutlaştırılabilmesi (2) Öğrencinin Algılama Düzeyi (2)

Katılımcıların “Uygulanan değerler eğitimi amacına ulaşıyor mu? sorusuna ilişkin görüşleri düşünüyorum (n=21), düşünmüyorum (n=2) ve kısmen (n=13) olmak üzere 3 kategoride toplanmıştır. Katılımcılardan eğitimin amacına ulaştığını belirten görüşlerden bazıları şu şekildedir:

Çoğu zaman ulaşıyorum. Ancak değerler soyut ve nitel kavramlar olduğu için çocuğun süreç içerisinde davranışlarını gözlemliyorum, olaylar karşısındaki tutumuna bakarak amacına ulaşıp ulaşmadığını kontrol ediyorum. Evet, davranış değişikliği oluyor. Ailelerden de olumlu dönütler alıyorum (K₁₅). Genellikle amacına ulaşıyor. Yaşantılarına, davranışlarına etki edip etmediğini takip ederek sonuçları görebiliriz (K₅, K₆, K₇, K₁₇). Amacına ulaştığını düşünüyorum. Öğrencilerin davranışlarından belirleyebiliyorsunuz. Ailede de değerler eğitimi doğru işliyorsa, örnekler doğru ise davranış değişikliği olumlu yönde oluşur. Öğrencilerde davranış değişikliği öğrendikleri süre içerisinde bir müddet devam ediyor. Çevre ve ailenin olumlu etkisi olursa süreklilik olabilir (K₂₃). Yapılan değerler eğitimi uygulamalarının bir amaca ulaştığını düşünüyorum. Mesela hayattan verdiğim kesitlerle ilgili öğrencim uzun bir

aradan sonra farklı örneklerle tekrar konuyu gündeme getirebiliyor. Kendi aralarında örnekler vererek doğru yanlış olarak yorumlar yaptığını görmekteyim. Sınıfta sevgi veya saygısızlığa yönelik bir olay olduğunda farklı farklı bakış açılarıyla cümleler kurup çözüm önerileri arayabiliyorlar (K₂₆). Evet. Zamanla çok güzel dönütler alıyorum. Öğrenciler ders esnasında herhangi bir örnek olayda “Çünkü yalan konuşmamalıyız öğretmenim.” vb. tepkiler veriyorlar (K₃₁). Değerleri kavrayıp benimsediklerinde davranışlarında olumlu etkileri oluşuyor (K₃₂).

Katılımcılardan “Kısmen değişiklik oluyor.” şeklinde görüş bildirenlerden bazılarının görüşleri şöyledir:

Yapılan değerler eğitimi, öğrencinin hayatında uygulama alanına çok yer verilmediği için yüzde yüz amacına ulaşmadığı gibi çoğunlukla da öğrencilerde davranış değişikliği de oluşmamaktadır (K₂). Bazı öğrencilere dokunmak, değiştirmek daha kolay, onlardaki davranış değişikliği daha net. Her öğrenci için aynısını söyleyemem. Aile yaşantıları daha çok etkiliyor (K₃). Herkeste aynı değişiklikler olmuyor. Ama çoğunda konu hakkında olumlu davranış görüyoruz. Gözlem yaparak belirliyoruz (K₁₃). Kimisinde evet, kimisinde hayır. Öğrencilerin algılama düzeyleri ayrıca öğrendiklerini hayatına geçirebilme düzeyleri birbirinden farklı (K₄). Uygulamaların amacı kazandırılan değere göre değişiyor. Bazı değerler daha çok somutlaştırmaya elverişli olduğu için amaca ulaşmaya daha yakın oluyor. Kazanılan değerler öğrencilerde gözle görülen değişiklikler oluşturuyor (K₁₂). Bazılarında davranış değişikliği oluyor. Amacına ulaştığını anlıyorum. Ama bazı değerler çok soyut kaldığı için çocuk anlamıyor ve hayatında uygulayamıyorum (K₁₄). Yapılan uygulamalar öğretmene bağlıdır. Öğretmenin tutumu sayesinde süreç olumlu sonuçlanır. Davranış değişikliği gözlemliyorum (K₁₉). Kısmen oluşan değişimleri sınıf içinde gözlemleyebiliyorum. Bunun yanı sıra veliler ile yapılan görüşmelerden çıkardığım sonuç, okulda alınan değerler eğitiminin eve ve sosyal çevreye aktarılmış olduğu (K₂₁). Tam anlamıyla amacına ulaşmak zaman alıyor. Süreç içerisinde gözlem yaparak belirliyorum. Fakat aile yapılarının farklı olmasından dolayı etkileri değişiklik gösteriyor (K₃₂, K₃₃).

Katılımcılardan “Değerler eğitiminin amacında ulaştığını düşünmüyorum.” şeklinde görüş bildirenlerden bazılarının görüşleri ise şöyledir:

Tam anlamıyla ulaştığını düşünmüyorum. Çünkü her öğretmen aynı hassasiyetle bu değerleri işlemiyor ve üzerinde durmuyor. Her ay düzenli olarak değerleri ele alan, derslerle ilişkilendiren öğretmenlerin sınıflarında mutlaka olumlu yönde değişimler gözlemlenir. Örneğin, yardımseverlik, paylaşmak kavramlarını öğrencilerine anlatan, verdiği somut örneklerle onlara yaşatan öğretmen, bir saatinde beslenmesini

getirmeyen bir öğrenciye diğer arkadaşlarının beslenmesini paylaştığını çok rahat gözlemler (K₁₁). Amacına ulaşması için velilere de bu değerler eğitimi vermek gerekli diye düşünüyorum. Bu şekilde amacına pek ulaşmıyor, havada kalıyor (K₁₆). Hayır, uygulamalarda hala yanlışlıklar var. Ailede bu davranışları veriyorsa değişiklik olur (K₁₈). Değerler eğitimi olarak verilen uygulamalar çocuklara ulaşmıyor. Çünkü öğretmenlerin ders dışı görev ve sorumlulukları zaten çok fazla (K₂₄). Yapılan değerler eğitiminin her zaman amacına ulaştığını düşünmüyorum. Çünkü bu değerlerin hayatın her anında verilmesi gereklidir. Okulda sevgi ve saygıdan bahsediyoruz, çocuk eve gidip TV’de şiddeti, saygısızlığı özendirilen film ve diziler izliyor. Bu durum, değerlerin verilmesini zorlaştırıyor (K₂₉). Tam olarak amacına ulaştığını düşünmüyorum. Çünkü ailelerin de büyük etkisi olduğunu düşünüyorum. Okulda kazanılanların okulda pekişmedikçe yerleşmediğini görüyorum. Süreç içerisinde birçok öğrencim de davranış değişikliği oluyor (K₃₀).

Katılımcıların çoğunluğunun “Değerler eğitimi uygulamaları sonucunda değişiklik oluyor.” şeklinde görüş bildirdiği görülmektedir. Bu değişimi arkadaşları arasındaki ilişkilerden ve veli ziyaretleri ile belirlediklerini belirtmektedirler. “Kısmen değişiklik oluyor.” şeklinde görüş bildiren katılımcılar bu durumu; öğretmenlerde aynı hassasiyetin olmaması, aile yaşantısı, öğrencinin algılama düzeyi, kavratılan değerlerin somutlaştırılmaması gibi sebeplerin etkilediği şeklinde açıklamaktadırlar.

Tema 4. Okulda Verilen Değerler Eğitimi İle Ailenin Sahip Olduğu Değerlere İlişkin Görüşler

Sınıf öğretmenlerine, okulda verilen değerler eğitimi ile ailede verilen değerler eğitimi arasında farklılıklar olup olmadığına dair düşüncelerini ortaya çıkarabilmek amacıyla “Okulda Verilen Değerler Eğitimi ile Ailede Verilen Değerler Eğitim Arasında Uyumsuzluklar Oluşuyor mu? Nasıl Bir Süreç İzliyorsunuz? Süreç İçerisinde Öğrencilerde Davranış Değişikliği Oluşuyor mu?” soruları sorulmuştur. Katılımcıların verdikleri cevaplardan elde edilen verilerin analizi Tablo 4.4’ de sunulmuştur.

Tablo 4.4 Okulda Verilen Değerler İle Ailenin Sahip Olduğu Değerler Arasındaki Farklılıklara İlişkin Görüşler

Tema	Kategori	Kodlar=Frekanslar
Okulda Verilen Değerler Eğitimi ile Ailenin Sahip Olduğu Değerler Arasındaki Uyumsuzluklar	Evet Uyumsuzluk Oluşuyor	Her Ailenin Değer Yargılarının Farklı Olması (12)
		Aile Bireylerinin Etkisi (11)
	Hayır Uyumsuzluk Oluşmuyor	Yaşanılan Çevre (4)
		Veli İşbirliği (2)
		Kültürel Farklılıklar Olsa da Ana Teması Aynı (2)
		Böyle Bir Durumla Karşılaşmadım (1)

Katılımcıların okulda verilen değerler eğitimi ile ailenin sahip olduğu değerler arasındaki farklılıklara ilişkin görüşleri evet (n=29) uyumsuzluk oluşuyor, hayır (n=3) oluşmuyor şeklinde iki kategoride toplanmıştır. “Evet, farklılıklar oluşuyor.” şeklinde görüş bildiren katılımcılardan bazılarının görüşleri aşağıdaki gibidir:

Okulda verilen değerler eğitim ile ailede verilen değerler eğitimi arasında uyumsuzluk tabi ki oluşuyor. Sonuçta aile bu değerlerin hepsine sahip değil. Sahip olsa bile kültürel farklılıktan dolayı yorum farkı oluşuyor (K₂₉). Değerlerin neler olduğu ile ilgili bilgisi olmayan aileler çocuğa yanlış örnek olabiliyorlar. Aileler ile konuşarak nasıl bir yöntem izlemeleri gerektiği konusunda bilgilendirme yapıyorum (K₂₃). Çocuğun ailede karşılaşmadığı bir değerle okulda karşılaşması ya da uygulaması ve bunu davranışa dönüştürmesi zor oluyor (K₂₅). Her bireyin sahip olduğu değerler farklı her ailenin de. Bazı çocuklarda karmaşa oluyor. Veli işbirliği ile desteklemeye çalışıyorum (K₃, K₁₇, K₃₃). Okullarda verilen bir değer evde onaylanmaz ise çocukta bir karmaşa yaşıyor. Bu durumda öğrenmeyi engelliyor. Böyle durumlarda ise ailelerle görüşme gerçekleştiriyorum (K₅). Değerlerle yetişmemiş aile bireyleri yetiştirmeye çalıştığımız öğrencilerde çelişki yaratıyor (K₄, K₆, K₇, K₁₃). Bulunduğu yöreye göre okulun il veya ilçede bulunan konumuna göre bile değişiyor. Ailede saygı yeterince çocuğa işlenmediğinde okulda öğretmen ve arkadaşlarına karşı da saygısızlık yapabiliyor. Ailede ev içinde normal karşılanan bir değer (hareket) okulda anormal karşılanabiliyor (K₁₀). Bulduğumuz çevrede farklı siyasi görüşler mevcut olduğundan özellikle vatanseverlik kavramında velilerle bir çatışma oluyor. Bunun dışında diğer değerlerle bir uyumsuzluk oluşmuyor (K₁₁). Bulduğumuz yöre ve konum itibarıyla okul-aile arasında değerler eğitiminde çok fazla uyumsuzluk oluyor. Çocuğa okulda özdenetim, vatanseverlik kavramları ne kadar kazandırılırsa kazansın ailede bunlar pekişmiyor. Okulda elimizden geldiğince bu açığı telafi etmeye çalışıyoruz (K₁₂). Kesinlikle

oluşuyor. Sosyo-ekonomik düzeyi düşük ailelerin olduğu çevrelerde bu fark daha çok çıkıyor. Elimden geldiği kadar velileri bilgilendirmeye çalışıyorum (K₁₆). Ailede toplumsal değerler üzerine yeterince durulmadığından bazı davranışların değiştirilmesi zorlaşıyor (K₃₂). Evet oluşuyor. Biz öğrencilere doğruluk, dürüstlükten bahsederken, ailede bir yalana şahit olması öğrenciyi dengesizlik durumuna düşürüyor (K₃₁).

Katılımcılardan “Hayır farklılıklar oluşmuyor.” şeklinde görüş bildiren görüşlerden bazıları şöyledir:

Bu zamana kadar böyle bir durumla karşılaşmadım. Ancak çocuklarda çok iyi gözlemci ve bu yaşlarda çok da masumlar. Öğretmenlerinin davranışlarını gözlemleyip neyi onaylayıp neye kızacağını çok iyi biliyorlar. Evde öğrendiğiyle okul arasında farklılık olsa bile bir süre sonra en azından okulda davranış değişikliği gösteriyor. Temennimiz hep olmasıdır (K₁₅). Kültürlerin farklı şekillerde uygulanmasından ötürü değişiklikler olabiliyor. Ancak ana teması değişmiyor (K₁). Dikkatimi çeken bir uyumsuzluk olmadı. Genel olarak verilen eğitim ortak değerler üzerine kurulu (K₂₁). Ailede yeterince verilmediğini düşünüyorum. Olumsuzluklar oluşmuyor fakat genellikle değerleri okulda kazanıyorlar. Ben değerler eğitimin temellerinin ailede kazanılmasının daha önemli olduğunu düşünüyorum (K₂₈). Çocuktan çocuğa değişiyor. Bazı çocuklar birçok değeri zaten evde kazanmış olarak okula geliyor. Ama bazıları bu konuda aileden yana çok şanssız (K₂₄).

Katılımcıların farklılıklarla karşılaştıkları durumlarda izledikleri süreçlere ilişkin görüşlerinden bazıları şöyledir:

Böyle durumlarda ulaşılabilecek durumda ise ailelerle görüşme gerçekleştiriyorum (K₅). Okulda elimizden geldiğince bu açığı telafi etmeye çalışıyoruz (K₁₂). Çocukların, ailelerini öğretmenler olduğunu düşünülüyor. Çocuklar aracılığıyla ailelerde eğitiliyor (K₁₃). Daha çok videolar, hayattan örnekler vererek bunun üstesinden gelmeye çalışıyoruz (K₁₄). Elimden geldiği kadar velileri bilgilendirmeye çalışıyorum (K₁₆). Onlara rol-model olarak örnek olmaya çalışıyorum (K₂₂). Aileler ile konuşarak nasıl bir yöntem izlemeleri konusunda bilgilendirme yapıyorum (K₂₃).

Görüş bildiren katılımcılardan çoğunluğunun “Evet farklılıklar oluşuyor.” şeklinde görüş bildirdikleri, bunun nedenini ise her ailenin değer yargılarının farklı olması, aile bireylerinin etkisi, yaşanan çevrenin etkisi gibi nedenlerle açıkladıkları görülmektedir.

Tema 5. Öğretmenlerin Değerler Eğitimine İlişkin Kendilerini Nasıl Bir Rol Model Olarak Gördüklerine İlişkin Bulgular

Sınıf öğretmenlerine, nasıl bir rol-model olduklarına dair düşüncelerini ortaya çıkarabilmek amacıyla “Değerler Eğitimi Uygulamalarına İlişkin Nasıl Bir Rol Model Olduğunuzu Düşünüyorsunuz?” sorusu sorulmuştur. Katılımcıların verdikleri cevaplardan elde edilen verilerin analizi Tablo 4.5’ de sunulmuştur.

Tablo 4.5 Katılımcıların Nasıl Bir Rol Model Olduklarına İlişkin Görüşler

Tema	Kategori	Kodlar=Frekanslar
Değerler Eğitimi Uygulamalarında Rol-Model	Olumlu	Davranışlarımla Örnek Olup Değerleri Yaşamaya Çalışıyorum (18) İyi Bir Örnek Olduğumu Düşünüyorum (14) Hata Yaptığımda Kabul Edip Düzeltiyorum (1) Uygulama Fırsatı Veriyorum (2)
	Olumlu Değil	Konu, Süre. Değerler Eğitimi Hakkında Donanımlı Değilim (1)

Katılımcıların değerler eğitimi uygulamalarına ilişkin kendilerinin rol-model olmalarına ilişkin görüşleri olumlu (n=35), olumsuz (n=1) olmak üzere 2 kategoride toplanmıştır.

Katılımcıların olumlu kategoride bildirdikleri görüşlerden bazıları aşağıdaki gibidir:

Çocuklara her zaman örnek olmaya çalışıyorum. İlgili değeri önce kendim uygulamalı gösteriyorum. Yaşantıma yansıtıyorum. Daha sonra çocuklardan yapmalarını istiyorum (K₁₄). İlk önce söylediğim davranışları kendim uygulamaya özen gösteriyorum. Davranışlarım ve sözlerim arasında tutarsızlık göstermemeye çalışıyorum. Çünkü çocuklar ilk benim tavrıma bakıp buna göre şekil alıyorlar. Eğer bir şeyler için söz verdimsem unutmamak için bazen notlar alıyorum. İnsansınız unutabiliyorum... Çünkü bu durum çocukta güvensizlik oluşturabilir. Bu bir örnekti. Bunun gibi birçok durum var. Önce biz yaşamalıyız, örnek olmalıyız ki onlar da bizi örnek alsın (K₁₅). Örnek alacaklarını göz önünde bulundurarak her fırsatta değerleri yaşatmaya çalışıyorum (K₁, K₂). Öğretmenin çocuğun hayatında önemli bir yeri var, rol model olma konusunda önem gösteriyorum. Dediğimi yap yaptığımı yapma olmaması için çabalıyorum (K₃, K₅, K₁₁, K₁₂). Öğrenciler her konuda öğretmeni model alıyor. Değerler eğitiminde de sabır ise sabır, saygı ise saygı önce bizden gelmelidir (K₄). Rol modellik açısından düşünersek bazı alışkanlıklarımıza öğrencilerin yanında dikkat etmeye çalışıyorum. Yanlış yaptığımız bir davranış olursa da anında düzeltmeye doğrunun ne olduğunu

göstermeye çalışıyorum (K₇). Öğrenciler için birincil rol-model öğretmenidir. Ben de bunu dikkate alarak, taklit yoluyla öğrenmenin etkisini de düşünerek kazanımların kalıcılığı açısından değerler eğitimi hayatıma önce ben uyguluyorum. Bunu yakından görmelerini sağlıyorum (K₂₀, K₂₇). Etkili öğrenmek ve hedefe ulaşmak için doğru rol model olmak gerekiyor. Doğru davranışları sergileyerek rol model olduğumu düşünüyorum (K₂₂). Bazen aksamalar olsa da iyi bir rol model olmaya çalışıyorum (K₆, K₉, K₁₆, K₁₈, K₂₃). Kısmen karşıladığımı düşünüyorum. Tüm değerler için model alabilecekleri yer ve zaman kısıtlılığı sebebiyle ve kişisel kusurlarımızın da olduğunu varsayarsak aile daha çok öne çıkıyor (K₂₁). Elimden geldikçe değerleri çocuklara faydalı olacak şekilde söz ve davranışlarda bulunuyorum. Kendi yaşamımda uygulamaya, çocuklara örnek olarak göstermeye çalışıyorum (K₂₈, K₂₉, K₃₀, K₃₁).

Katılımcıların olumsuz kategorideki görüşlerinden bazıları şöyledir:

Kötü bir rol model olduğumu düşünüyorum. Çünkü ben konu, süreç, değerler eğitimi hakkında tam donanımlı olduğumu düşünmüyorum (K₈).

Katılımcıların çoğunluğu değerlerin öğretimine ilişkin iyi bir örnek olduğunu belirterek olumlu görüş belirtmişlerdir.

Tema 6. Öğretmenlerin Kendi Sahip Oldukları Değerler İle Programda Yer Alan Değerlere İlişkin Bulgular

Sınıf öğretmenlerine, Hayat Bilgisi Öğretim Programı'nda yer alan değerler ile kendi sahip oldukları değerleri arasında farklılıklar olup olmadığına dair düşüncelerini ortaya çıkarabilmek amacıyla "Sizin Değerlerinizle Programda Yer Alan Değerler Arasında Çelişkiler Var mı? Böyle Durumlarda Nasıl Bir Süreç İzliyorsunuz?" soruları sorulmuştur. Katılımcıların verdikleri cevaplardan elde edilen verilerin analizi Tablo 4.6'de sunulmuştur.

Tablo 4.6 Öğretmenlerin Kendi Değerleri İle Programda Yer Alan Değerler Arasındaki Çelişkilere İlişkin Görüşler

Tema	Kategori	Kodlar=Frekanslar
Öğretmenlerin Sahip Oldukları Değerler İle Programda Yer Alan Değerler	Evet	Bazen Karşımıza Çıkabiliyor (7) Sabır (2)
	Hayır	Değişiklik Gösteren Değer Bulunmamakta (24) Değerleri Yerinde ve Doğru Buluyorum (2)

Katılımcıların sizin değerlerinizle programda yer alan değerler arasında çelişki var mı sorusuna ilişkin görüşleri değerler (n=2), evet (n=7) ve hayır (n=26) olmak üzere 3 kategoride toplanmıştır. Katılımcılardan hayır kategoride görüş bildiren ve çelişki bulunmadığını belirten görüşlerden bazıları aşağıdaki gibidir:

Çelişki gösteren değerler yok (K₁, K₂, K₇, K₈, K₁₀, K₁₁, K₁₃, K₁₆, K₁₇, K₁₉, K₂₀, K₂₂, K₂₃, K₂₈, K₂₉, K₃₀, K₃₁, K₃₂, K₃₃, K₃₄). Değerleri gerekli ve yeterli görüyorum. Hayatın bilgisini öğrenmeleri için yeterli (K₉, K₁₂). Hayır, yok ama ilkökul düzeyine göre ağır olan kazanımlar mevcut (K₁₄). Çelişkiye düştüğüm değerler olmadı. Ancak kavramakta zorlandığım değer konuları var (K₂₁). Tutarlılık yok. Ancak bazı değerler çok belirgin bazıları ise yok denecek kadar az (K₁₅).

Katılımcılardan evet kategoride görüş bildiren görüşlerden bazıları şöyledir:

Zaman zaman karşımıza çıkabiliyor. Bu durumlarda doğru olduğunu düşündüğüm şekilde davranmaya çalışıyorum (K₅, K₆). Evet, karşımıza çıkabiliyor. Önemli olanın insani vasıfların öne çıkarılmasını sağlamak olduğunu düşünüyorum. Bu doğrultuda etkinlikler düzenliyorum (K₁₈). Evet var. Bu durumda etik olarak toplumun değerini öğrencilere kazandırmaya çalışıyorum (K₂₄).

Katılımcılardan sabır değerinde çelişki yaşadıklarını belirtenlerin görüşleri şöyledir:

Bazen sabır konusunda sıkıntılar yaşayabiliyorum elbette (K₃). Özellikle sabır konusunda sıkıntı yaşadığımı düşünüyorum. Öğrencilerin davranışları karşısında model olmakta güçlük çektiğim anlar olabiliyor (K₄).

Katılımcıların çoğunluğu program ve kendi değerleri arasında çelişki bulunmadığını belirtmişlerdir.

Tema 7. Katılımcıların Mutlaka Kazandırılması Gerektiğini Düşündüğü Değerlere İlişkin Bulgular

Sınıf öğretmenlerine, mutlaka kazandırılması gereken değerlere ilişkin düşüncelerini ortaya çıkarabilmek amacıyla “Öğrencilere Mutlaka Kazandırılması Gerektiğini Düşündüğünüz Değerler Hangileridir?” sorusu sorulmuştur. Katılımcıların verdikleri cevaplardan elde edilen verilerin analizi sonucunda mutlaka kazandırılması gereken değerlere ilişkin görüşleri Tablo 4.7’de sunulmuştur.

Tablo 4.7 Mutlaka Kazandırılması Gereken Değerlere İlişkin Görüşler

Tema	Kodlar=Frekanslar
Mutlaka Kazandırılması Gereken Değerler	Saygı (19)
	Sevgi (13)
	Hoşgörü (11)
	Vatanseverlik (8)
	Dürüstlük (8)
	Adalet (7)
	Nezaket Kuralları (7)
	Yardımseverlik (5)
	Sabır (3)
	Dürüstlük (3)
	Atatürk Sevgisi (3)
	Özsaygı (3)
	Sorumluluk (3)
	Merhamet (3)
	Çevre Bilinci (2)
	Özyeterlilik (2)
	Şiddetten Uzak Durma (2)
	Empati (2)
	Barış (2)
	Dostluk (1)
	Özgüven (1)
	Özbakım (1)
	Bilimsellik (1)
	Temizlik (1)
	Tarihe Sahip Çıkma (1)
	Cinsiyet Eşitliği (1)

Katılımcılar mutlaka kazandırılması gereken 3 değeri saygı (19), sevgi (13), hoşgörü (11) olarak belirtmişlerdir. Katılımcıların mutlaka kazandırılması gereken değerlere ilişkin görüşlerinden bazıları şöyledir:

Sevgi, barış, hoşgörü, yardımlaşma, dostluk, sabır (K₁, K₃). Saygı, sabır, hoşgörü, yardımseverlik, vatanseverlik (K₄, K₁₄). Saygı, sevgi, hoşgörü, temizlik, vatanseverlik, insan sevgisi (K₁₀). Saygı, sevgi, doğruluk (K₁₁). Sevgi, saygı, hoşgörü, empati, sorumluluk, vatanseverlik (K₃₁). Sevgi, saygı, hoşgörü, dürüstlük, yardımseverlik (K₂₈). Adalet, saygı, tevazu, sabır, hoşgörü, sorumluluk, dürüstlük, yardımseverlik, sevgi ve nezaket (K₁₉). Dürüst olma, ahlaklı olma, kendini ifade edebilme, adaletli olma (K₆). Dürüstlük, kötü konuşmama, sevgi, saygı (K₇). Vatanseverlik, Atatürk sevgisi, bilimsellik, sevgi, saygı, adalet (K₈). Vatanseverlik, merhamet, öz bakım, saygı (K₉). Sevgi, saygı, hoşgörü, merhamet, barış, adalet, ahlak (K₃₄). Sorumluluk bilinci ve hoşgörü (K₅). Öz güven, öz saygı, öz yeterliliktir (K₂). Öğrencilere tarihe sahip çıkma, sevmeye, Atatürk'ü sevmeye gibi değerlerin kazandırılması gerektiğini düşünüyorum. Nezaket kurallarına uyma, öz denetim, vatanseverlik değerleri mutlaka kazandırılmalıdır (K₁, K₁₃). Sevgi, saygı, merhamet, öz saygı başta olmak üzere hepsi birbiriyle bağlı ve hepsi önemlidir. Ancak yine de her şeyin "sevgi" ile başladığını düşünüyorum. Çocuklarımıza sevmeyi

öğretmeliyiz (K₁₅). Nezaket, şiddet ve zorbalıktan uzak durma, çevre bilinci, saygı, insanları ve doğayı sevmek (K₁₆). Hoşgörü, farklılıklara saygı, vatan sevgisi ve yardımlaşma öncelikli (K₁₇). Ahlaki değerler, görgü kuralları, toplum değerleri, çevre, insan ve doğaya saygı (K₁₈). Nezaket kuralları, yardımseverlik, yurtseverlik, saygı sorumluluk (K₂₁). İyi iletişim, saygı, hoşgörü, dürüstlük, cinsiyet eşitliği (K₂₄). Öğrencilere mutlaka kazandırılması gereken değerler, saygı ve dürüstlüktür. Bu iki değer verildiğinde diğerlerinin de beraberinde geleceğini düşünüyorum (K₂₉). Doğruluk, adalet, nezaket kuralları başta olmak üzere tüm değerlerin gerekli olduğunu bir bütünün önemli parçaları olduğunu düşünüyorum (K₂₀, K₂₃, K₃₀, K₃₂, K₃₃).

4.2. Araştırmanın İkinci Alt Problemine İlişkin Bulgular

Araştırmada ikinci alt problem kapsamında, ulaşılan bulgulara aşağıda yer verilmiştir.

Tema 1. Değerler Eğitiminin Hayat Bilgisi Öğretim Programı İçerisindeki Gerekliliğine İlişkin Bulgular

Sınıf öğretmenlerine, Hayat Bilgisi Öğretim Programı içerisinde değerlerin gerekliliğine ilişkin düşüncelerini ortaya çıkarabilmek amacıyla “Değerler Eğitimi, Hayat Bilgisi Öğretim Programı İçerisinde Gerekli Görüyor musunuz? Neden?” sorusu sorulmuştur. Katılımcıların verdikleri cevaplardan elde edilen verilerin analizi sonucunda hayat bilgisi öğretim programı içerisinde değerlerin gerekliliğine ilişkin görüşleri Tablo 4.8’de sunulmuştur.

Tablo 4.8 Değerler Eğitiminin Hayat Bilgisi Öğretim Programı İçerisindeki Gerekliliğine İlişkin Görüşler

Tema	Kategori	Kodlar=Frekanslar
Hayat Bilgisi Öğretim Programı İçerisinde Değerler Eğitiminin Gerekliliği	Evet	Hayata Hazırlık (13) Kazanımlara Uygunluk (12) Toplumun Temel Yapısı İçin Gereklilik (5) Değerleri Destekleyen Etkinliklerin Yer Alması (2) Uygulamada Eksiklik (2)
	Hayır	Ayrı Program (2) Faydasına İnanmıyorum (1)

Katılımcıların değerler eğitiminin hayat bilgisi öğretim programı içerisindeki gerekliliğine ilişkin görüşleri evet (n=34), hayır (n=3) olmak üzere 2 kategoride toplanmıştır. Olumlu yönde evet görüşü belirten katılımcıların bazılarının görüşleri şu şekildedir.

Hayata yeni başlayan bireyler için Hayat Bilgisi önemli bir derstir. Değerlerinde programın içine yedirilerek verilmesini faydalı buluyorum (K₃). Gerekli görüyorum çünkü Hayat Bilgisi dersinde gördükleri ahlaki gelişim, analiz, aydınlanma gibi etkinliklerin öğrenci açısından olumlu pekiştireçler oluşturduğunu düşünüyorum (K₂). Kesinlikle evet. Hayat Bilgisi dersi her ne kadar önemsenmiyorsa da ilköğretimin temel taşıdır. Çocukların toplum için değerli birer birey olabilmesi için değerler eğitimi ve Hayat Bilgisi bir bütün olarak düşünülmelidir (K₁, K₅). Hayat Bilgisi hayatın kendisidir. Çocuklara kazandırılan değerler de hayatta kullanılan ve ihtiyaç duyulan değerlerdir. Bu yüzden ikisinin iç içe olması gereklidir (K₁₂). Değerler eğitimi uygulayabileceğimiz en uygun ders Hayat Bilgisi'dir. Kazanımları benzerdir kolaylıkla birbirleriyle ilişkilendirilebilir (K₇, K₁₃, K₁₄, K₁₉, K₂₀, K₂₃, K₂₄, K₂₅, K₃₀). Evet, gerekli görüyorum. Hayat Bilgisi dersi değerlerin öğretimi için en uygun derstir. İlkokul 1. sınıftan 3. sınıfa kadar Hayat Bilgisi dersi ile biz çocuklara bireysel ve toplumsal davranışları öğretmeye çalışıyoruz. Değerler eğitiminin amaçları ile Hayat Bilgisi dersinin amaçları uyumaktadır. Okul her zaman öğretim için değil çoğunlukla da eğitim için vardır (K₁₅, K₂₇). Gerekli görüyorum. İşlenen konuların içerisinde öğrenciye günlük hayatta ihtiyacı olan kazanımlar veriliyor (K₁₇, K₃₂). Kesinlikle olması gerektiğini düşünüyorum. Büyük eksiklerle eğitim hayatına başlayan çocukların bu eğitimlerle yaşadığı dönüşüm, değerler eğitiminin önemini kanıtıyor (K₂₁). Kesinlikle çünkü Hayat Bilgisi dersinin konu alanının büyük bir kısmı okul aile ve toplumdan oluşmaktadır. Bu konuları değerler eğitiminden ayrı tutmak mümkün değil (K₃₃).

Katılımcılardan olumsuz görüş bildirenlerin görüşleri şu şekilde özetlenebilir.

Her ne kadar bu değerlere ders kitaplarında üstünlük yer verilse de değerler eğitimi adı altında bunların detaylı olarak verilmesinin çocuklara yaşattırılmasının onlar için daha kalıcı olacağı, faydalı olacağı kanaatindeyim (K₁₁). Faydasının az olduğuna inanmıyorum. Gerekli midir? O konuda tartışmaya açık (K₉).

Katılımcıların çoğu değerler eğitimine, Hayat Bilgisi Öğretim Programı içerisinde yer verilmesi gerektiği görüşündedirler. Bunun nedenini ise Hayat Bilgisi dersinin değerler eğitimi ile benzer amaçlar içermesi, Hayat Bilgisi Öğretim Programı içerisindeki kazanımlarla değerleri ifade eden kazanımların bütünlük göstermesi şeklinde

açıklamaktadırlar. Ayrıca Hayat Bilgisi dersini sadece not ifade eden bir ders olarak görmeyip hayatın kendisi olarak vurguladıkları görülmektedir. Bu nedenle değerler eğitime en iyi hizmet edecek dersin Hayat Bilgisi olduğu görüşünü belirtmişlerdir.

Tema 2. Değerlerin Kazanımlarla İlişkilendirilerek Verilmesine İlişkin Bulgular

Sınıf öğretmenlerine değerlerin Hayat Bilgisi Öğretim Programı içerisinde kazanımlarla ilişkilendirilerek verilmesinin eksiklik olup olmadığı ve bağımsız bir programın gerekliliği ile ilgili düşüncelerini ortaya çıkarabilmek amacıyla “Programda Kazandırılması Gereken Değerlerin Kazanımlarla İlişkilendirilerek Verilmesi Bir Eksiklik midir? Bağımsız Bir Değerler Eğitimi Programı Gerekli midir?” soruları sorulmuştur. Katılımcıların verdikleri cevaplardan elde edilen verilerin analizi Tablo 4.9’ da sunulmuştur.

Tablo 4.9 Bağımsız Bir Değerler Eğitimi Programının Gerekliliğine İlişkin Görüşler

Tema	Kategori	Kodlar=Frekanslar
Değerlerin Kazanımlarla İlişkilendirilmesi ve Bağımsız Bir Değerler Eğitimi Programının Gerekliliği	Evet Gerekli	Tam Kavranamama (4) Sınırlı Perspektif (3) Değerler Arka Planda Kalmakta (1) Uygulamalı Ders Yapılmalı (1)
	Hayır Gereksiz	Kazanımlarla İlişkilendirilerek Daha Somut Hale Gelmekte (9) Öğretimi Kolaylaştırmakta (5) Hayat Bilgisi Dersinin İçeriği ile Bütünlük Oluşturmakta (5) Program İçerisinde Genişletilmelidir (5) Yeterli Zaman Dilimi Bulunmamakta (3) Farklı Derslerle de İlişkilendirilmeli (1)
	İkisi Aynı Anda Olmalı	Hem Kazanımlarla İlişkilendirilmeli Hem de Ayrı Bir Programı Olmalıdır (2)

Görüşülen sınıf öğretmenlerinin “Değerlerin kazanımlarla ilişkilendirilerek verilmesi bir eksiklik midir, bağımsız bir değerler eğitimi gerekli midir?” sorusuna ilişkin görüşleri evet gerekli (n=9), hayır gereksiz (n=28) ve ikisi aynı anda olmalı (n=2) olmak üzere 3 kategoride toplanmıştır. Katılımcılardan “Evet, gerekli.” şeklinde görüş bildirenlerden bazılarının görüşleri şu şekildedir.

Kesinlikle bağımsız bir değerler eğitimi programı gereklidir. Kazanımlarla beraber verdiğimizde arka planda kalmaktadır ve eksiklik oluşturmaktadır (K₁₄). Müfredat programıyla birlikte verildiğinde tam kavranamamakta, arka planda kalmaktadır. Bu

nedenle ayrı bir değerler eğitimi programının gerekli olduğu kanaatindeyim. Bu şekilde öğrencinin durumları daha geniş sorgulayıp bunlara geniş bir perspektiften bakmasını sağlayacaktır (K₁, K₇, K₂₂, K₂₆). Bence bağımsız bir değerler eğitimi programı uygulamalı olarak verilmelidir (K₃₄).

Katılımcılardan “Hayır, gereksiz.” şeklinde görüş bildirenlerden bazılarının görüşleri ise aşağıdaki gibi özetlenebilir.

Değerler soyut kavramlardır. Kazanımlarla ilişkilendirilirse değerleri daha anlaşılır ve daha somut hale getirir. Öğrencilerin yaşları itibarıyla somut halinde anlamaları daha kolay olacaktır. Bunları ayrı bir programda direk vermeye çalışmamız zor olabilir (K₃, K₄). Değerler eğitimi bir bütün olarak düşünülmelidir. Kazanımlarla ilişkilendirilebilir. Ancak bir değeri sadece bir kazanımla sınırlandırmamak gerekir (K₅). Bence bir eksiklik değildir. Fakat ayrı bir program hazırlamak yerine programın içinde kazanımların yanında daha da genişletilebilir. Çünkü Hayat Bilgisi dersi tüm dersleri kapsayan çok geniş bir bakış açısı olan bir derstir. Bu ders kapsamında olması bence de mantıklıdır (K₁₀, K₁₂). Hayır, bence bir eksiklik değildir. İlişkilendirilerek verilmesi değerlerin öğretimini kolaylaştırmaktadır. Bu nedenle bağımsız bir programa gerek yoktur. Ancak programda değerler biraz daha ön plana çıkarılabilir. Programdaki değerlerin öğretime ilişkin bir plan yayınlanabilir. Şu durumda değerler çok arka planda kalmaktadır. Programda değer öğretime ilişkin etkinlik örnekleri yol göstermesi amacıyla verilebilir. (K₁₅). Bağımsız olursa ders gibi olur ve çocuklara itici gelebilir. Kazanımlarla ilişkilendirmek en doğrusudur (K₂₀). Kazanımlarla ilişkilendirilmesinin faydayı artıracağını ve öğretimi kolaylaştıracağını düşünüyorum (K₂₁, K₂₄). Hayır, değildir. Aksine ilişkilendirilmesi bir fırsattır. Hem kazanımlar hem de değerler eğitimi birbirini kalıcı öğrenmede desteklemektedir. Bağımsız değerler eğitimi programı gerekli değildir. Bir ders olarak görülmesi amacından çıkmasına neden olur (K₂₇, K₂₉). Eksiklik değildir. Fakat bu konular programlarda yeterli düzeyde yer almamaktadır. Program içerisinde genişletilmelidir (K₂₈). Zaman ekonomikliği açısından kazanımlarla ilişkilendirilmelidir. Ayrıca öğrenci verilen kazanımla değer arasında bir bağ kurabilir. Bu anlamda da olumlu bir etkisi olur (K₃₁).

Katılımcılardan bazıları değerler eğitiminin kazanımlarla ilişkilendirilirken aynı zamanda ayrı bir programla da desteklenebileceğini belirtmekte. Nitekim düşüncelerini şu şekilde ifade etmektedirler.

Değerler eğitiminin kazanımlarla ilişkilendirilmesi gerekiyor. Ancak ayrı bir eğitim programı ile de desteklenebilir. İkisi aynı anda yürütülebilir. Nasıl ki Türkçe dersinin hem ayrı programı var hem de bu dersi matematik, fen gibi derslerle ilişkilendiriyoruz.

Değerler eğitimi de bu şekilde olabilir (K₁₁). Konu anlatırken ilgili değerlerin neler olduğu belirlenerek ve birbirleriyle ilişki kurularak anlatılması, öğrencinin aktif katılımı önemlidir. Aynı olarak görsel (film, tiyatro vb.) çalışmalarla ayrı program uygulanması kalıcı olmasını sağlayabilir (K₂₃).

Katılımcıların çoğunluğu ayrı bir değerler eğitimi programına gerek olmadığını, kazanımlarla ilişkilendirilerek verilebileceğini vurgulamışlardır. Bunun nedenlerini ise değerlerin soyut kavramlar olması, program içerisinde öğretiminin daha kolay olması, ayrı bir program için yeterli zamanın bulunmaması, değerlerin hayat bilgisi öğretim programının içeriği ile bütünlük oluşturması şeklinde açıklamışlardır. Değerler eğitiminin ayrı bir programla verilmesi görüşünde bulunan katılımcılar ise değerler eğitiminin, Hayat Bilgisi Öğretim Programı içerisinde çok geri planda kaldığı, geniş bir perspektiften bakılamadığı, bu nedenle de tam anlamıyla anlaşılamadığı, ayrı bir değerler eğitimi programının gerekli olduğu görüşünü vurgulamışlardır. Olumlu ve olumsuz görüş belirten katılımcıların ortak görüşü, değerlerin hayat bilgisi öğretim programı içerisinde geri planda kaldığı, biraz daha anlaşılır ve belirgin hale getirilmesinin faydalı olacağıdır.

Tema 3. Şimdikinden Farklı Yapılabilecek Değerler Eğitimi Uygulamalarına İlişkin Bulgular

Sınıf öğretmenlerinin farklı değerler eğitimi uygulamalarına ilişkin düşüncelerini ortaya çıkarabilmek amacıyla “Şimdikinden Farklı Nasıl Bir Değerler Eğitimi Yapılsa Daha Faydalı Olurdu?” sorusu sorulmuştur. Katılımcıların verdikleri cevaplardan elde edilen verilerin analizi sonucunda değerler eğitiminin uygulamalarına ilişkin görüşleri Tablo 4.10’ da sunulmuştur.

Tablo 4.10 Şimdikinden Farklı Değerler Eğitimi Uygulamalarına İlişkin Görüşler

Tema	Kategori	Kodlar=Frekanslar
Farklı Değerler Eğitimi Uygulamaları	Etkinlikler	Tiyatro, Çizgi Film, Oyun, Atölye Gibi Okul Etkinlikleri (5) Aile Katılımı (5) Uygulamalı Dersler (4) Kendine Özgü Planı Olan Bir Program (4) Öğretmenlere Değerler Eğitiminin Nasıl Uygulanacağına İlişkin Örnekler Yayınlanmalı (4) Somut ve Yaşam Temelli Bir Program (3) Dersi Olan Bir Program (3) Değerler Programda Daha Ayrıntılı Yer Almalı (3)
	Programlar	Şimdikinden Farklı Bir Program Düşünmüyorum (1) Diğer Derslerin de Öğretim Programına Eklenmeli (2)

Görüşülen sınıf öğretmenlerinin “Şimdikinden farklı nasıl bir değerler eğitimi faydalı olur?” sorusuna ilişkin görüşleri etkinlikler (n=36) ve programlar (n=3) olmak üzere 2 kategoride toplanmıştır. Katılımcılardan etkinlikler kategorisinde görüş bildirenlerden bazılarını görüşleri şu şekildedir.

Değerler eğitimi ile ilgili etkinliklere daha fazla zaman ayrılabilir bir program oluşturulabilir. Aileler ile iş birliği sağlanarak işin içine daha fazla katılabilir (K₅, K₃, K₄, K₅, K₂₁, K₃₁). Daha somut, daha yaşam temelli bir program daha iyi olurdu (K₈, K₂). Uygulamalı değerler eğitimi yapılmalı. Aile konusu yetimhanede, vatanseverlik değeri TSK bünyesinde yer alan kişilerce anlatılmalı (K₉, K₁₆). Şu andan farklı değerler eğitimi düşünemiyorum. Sadece uygulamada farklılıklar yapılabilir. Çocuklara yönelik değerler eğitimi çizgi film, oyunlar vb. üretilebilir (K₁₂, K₁, K₁₇). Şimdiki programı faydalı buluyorum. Ancak değerler eğitimi Hayat Bilgisi Programı’nda yer almasına rağmen öğretmenlere yol gösterilmemektedir. Önceki soruda da söylediğim gibi etkinlik örnekleri verilebilir. Aslında biz öğretmenler değerler eğitiminin nasıl verilmesi gerektiğini bilmiyoruz (K₁₅). Hayatın ve toplumun gerçekleri daha ön planda olmalıdır (K₁₈). Öğrencinin de içinde yer alabileceği uygulama ağırlıklı etkinliklerle yapılırsa daha kalıcı olabilir (K₂₃, K₂₀, K₂₅, K₃₄). Müfredatta birçok dersin (öğretim programı) içeriğine eklenmelidir Planlama da bu belli aralıklarla yayınlanmalı ve daha fazla etkinlik konmalıdır. Bu etkinlikler yaparak-yaşayarak öğrenme ilkesine dayandırılabilir (K₂₇). Sevgi, saygı, vatanseverlik gibi temel değerler belirlenmeli ve bu değerlerin de alt değerleri olmalıdır. Örneğin, saygı değerinin alt değerleri olarak büyüklere saygı, küçüklere saygı, hayvanlara saygı gibi daha da ayrıntılı ele alınabilir (K₁₀).

Katılımcılardan programlar kategorisinde görüşlerini bildirenlerden bazılarını görüşleri şu şekildedir:

Görsellere dayalı, belli bir plan ve çerçevesi olan ders ders işlenen bir değerler eğitimi yapılırsa daha iyi olacağı kanaatindeyim (K₆). Kendine özgü planı olan, diğer derslerle ilişkili olsa da kendi programı olan bir değerler eğitimi olmalıdır (K₇, K₂₂). Değerler adı altında farklı bir ders olarak işlense daha faydalı olacağını düşünüyorum (K₁₄). Değerler eğitimi tüm dersleri kapsayacak şekilde programda yer almalı ve içeriği zenginleştirilmelidir. İşlenecek etkinlik, ders saati ve süresi açık bir şekilde kazanım olarak belirtilmelidir (K₂₈).

Katılımcıların çoğunluğu eğitim verilen çocukların yaş grubu ve değerlerin kavranmasını zor kavramlar olması nedeniyle oyun, somutlaştırma ve uygulamalı eğitimi vurgulamışlardır. Bunun eğitimi daha anlaşılır ve kalıcı kılacağını belirtmişlerdir. Katılımcılardan bir bölümü değerler eğitiminde aile iş birliğinin yadsınamayacağını ve mutlaka işbirliği içinde bulunulması gerektiğini belirtmişlerdir. Katılımcılardan bazıları ise tamamen bağımsız bir plan ve ders olması değerler eğitimi için daha faydalı olacağı görüşünü belirtmektedirler. K₁₅'in de belirttiği gibi öğretmenlerin genelinde değerler eğitiminin nasıl yapılacağına ilişkin büyük bir eksiklik görülmektedir. Nitekim öğretmenlerin bağımsız bir program istemelerinin nedeni olarak bu gösterilebilir.

Tema 4. Değerler Eğitiminde Kullanılan Yöntem ve Tekniklere İlişkin Bulgular

Sınıf öğretmenlerine değerler eğitimi uygulamalarında kullandıkları yöntem ve tekniklere ilişkin düşüncelerini ortaya çıkarabilmek amacıyla “Değerlerin Öğretimi Sırasında Hangi Yöntem ve Teknikleri Uyguluyorsunuz?” sorusu sorulmuştur. Katılımcıların verdikleri cevaplardan elde edilen verilerin analizi sonucunda değerler eğitiminde kullandıkları yöntem ve tekniklere ilişkin görüşleri Tablo 4.11’ de sunulmuştur.

Tablo 4. 11 Değerler Eğitimi Uygulamalarında Kullanılan Yöntem ve Tekniklere İlişkin Görüşler

Tema	Kategori	Kodlar=Frekanslar
Değer Öğretim Süreci	Yöntem ve Teknikler	Drama (16) Soru-Cevap (11) Örnek Olay (10) Düz Anlatım (9) Tartışma (4) Rol Oynama (3) Beyin Fırtınası (3) Yaparak Yaşayarak Öğrenme (2) İstasyon (2) Gözlem (2) Sunum (2) Araştırma-İnceleme (1) Çember (1) Altı Şapka (1) Gezi Gözlem (1)
	Etkinlikler	Resim Yapma (5) Hikâye-Şiir Yazma (3) Afiş Hazırlama (1) Film İzleme (1) Şarkı Söyleme (1) Görsel Materyaller Hazırlama (1) Eğitici Oyunlar (1)

Katılımcıların değerler eğitimi uygulamalarında kullandıkları yöntem ve tekniklere ilişkin görüşleri yöntem-teknikler ve etkinlikler olmak üzere 2 kategoride toplanmıştır. Katılımcıların en çok drama (n=16), soru cevap (n=11), örnek olay (n=10) ve düz anlatım (n=9) yöntemlerini kullandıkları görülmektedir. Katılımcıların yöntem-teknikler ve etkinlikler kategorilerine ilişkin görüşlerinden bazıları aşağıdaki gibidir:

Çoğu değerde hikâye, örnek olay üzerinden yola çıkıyorum. Sınıfta, okulda, o bölgede yaşanan olumsuzluklar varsa veya gerçekten toplum ve insanlar adına güzel gelenek ve görenek varsa bunlar üzerinden örnekle anlatıyorum (K₁₀). Drama, araştırma-inceleme, gözlem (K₁). Düz anlatım, canlandırma, drama (K₆, K₇). Soru- cevap, istasyon, çember, düz anlatım (K₈). Gerekli özeni göstermiyorum. Uygulama olarak değer ile ilgili afiş hazırlıyorum. Çocuklara o değer ile ilgili resim yapmalarını ve kısa metinler yazmalarını istiyorum (K₉). Örnek olay, tartışma, beyin fırtınası, düz anlatım gibi yöntemlerin hepsini kullanıyorum. En çok örnek olay yöntemini uyguluyorum (K₁₅). Değerler eğitimi olarak uygulamıyorum. Ama örneğin kişilerarası olumlu iletişimin öneminin vurgulandığı bir metinde drama, soru- cevap, örnek olay gibi teknikler kullanıyorum. Ve çok işe yaradığını düşünüyorum (K₂₄). Öğretici bir film seyretme, öğretici sorular sorma, örnekler verme yanında gerçek hayattan kesitler anlatıyorum.

Rol yapma, tartışma da uyguladığım yöntemlerdir (K₂₆). Değerlerin öğretimi sırasında işbirliğine dayalı, drama ve gösteri tekniğini uyguluyorum. Tabi tek bir yöntem değil, birçok yöntem birlikte kullanılmalıdır, yöntemleri birlikte uygulamaya çalışıyorum (K₂₇). Drama, örnek olay inceleme, yarım kalan hikâyeyi tamamlama, soru- cevap gibi (K₂₈). Değerler öğretimi sırasında örnek olay, drama, tartışma, senaryo ile öğretim gibi yöntemleri kullanıyorum (K₂₉). Eğitici oyunlar, sunum ile anlatım, hikâyeler, soru-cevap, drama gibi yöntem ve teknikler kullanıyorum (K₃₀). Soru-cevap, örnek olay, anlatım (K₃₁). Sunum, düz anlatım, soru-cevap, beyin fırtınası gibi teknikler kullanıyorum (K₃₃). Örnek olay, drama ve beyin fırtınası (K₃₄):

Katılımcıların değerler eğitimi uygulamaları sırasında kullandıkları yöntem ve tekniklere bakıldığında en çok drama, örnek olay, düz anlatım, soru-cevap tekniklerinin ön plana çıktığı görülmektedir. Yöntem ve teknikleri uygularken hikâye tamamlama, afiş hazırlama, resim yapma, şarkı söyleme gibi tamamlayıcı etkinliklerden faydalandığı görülmektedir.

Tema 5. Değerler Eğitiminde Çocukların Kavramakta Zorlandıkları Değerlere İlişkin Bulgular

Sınıf öğretmenlerine değer öğretimi sırasında çocukların kavramakta en çok zorlandıkları değerlere dair düşüncelerini ortaya çıkarabilmek amacıyla “Çocuklar En Çok Hangi Değeri Kavramakta Zorlanıyor? Sebebi Nedir?” sorusu sorulmuştur. Katılımcıların verdikleri cevaplardan elde edilen verilerin analizi Tablo 4.12’de sunulmuştur.

Tablo 4.12 Çocukların Kavramakta En Çok Zorlandıkları Değerlere İlişkin Görüşler

Tema	Kategori	Kodlar=Frekanslar
Kavranması Zor Değerler	Değerler	Hoşgörü (7) Alçakgönüllülük (5) Saygı (4) Öz Güven (4) Sorumluluk (4) Öz Saygı (3) Sabır (2) Doğruluk (2) Dürüstlük (2) Şiddetten Uzak Durma (2) Kötü Söz Kullanmama (2) Vatanseverlik (1) Yardımseverlik (1) Nezaket Kuralları (1) Adil Olma (1) Çevre Bilinci (1) Zamanı Verimli Kullanma (1)
	Sebepleri	Değerlerin Soyut Kavramlar Olması (10) Ailenin ve Yaşanılan Çevrenin Etkisi (8) Yaş Grubunu Küçük Olması (7) Öğretmenlere Yeterli Örneklem Sunulmaması TV Programları ve İnternet Bağımlılığı (1) Tüm Değerleri Kavrayabilirler (1)

Katılımcıların çocukların hangi değerleri kavramakta zorlandıklarına ilişkin görüşleri değerler ve sebepler olmak üzere 2 kategoride toplanmıştır. Katılımcılar, değerlerin kavranmasında en çok zorlanılan üç değer hoşgörü (n=7), alçakgönüllülük (n=5) ve saygı (n=4) olduğunu belirtmektedirler. Sebepleri ise yaşanılan çevre, çocukların yaş grubu, değerlerin soyut kavramlar olması, öğretmenlere yeterli örneklem sunulmaması, TV programları ve internet bağımlılığı ve tüm değerleri kavrayabilirler olmak üzere altı ayrı kod altında toplanmıştır. Katılımcıların görüşlerinden bazıları şu şekildedir:

Diğerlerine göre daha soyut olan kavramları kavramakta zorlanıyorlar. Mesela öz saygıyı hoşgörüye göre daha zor kavriyorlar. Bu durum biraz da ilkokul yaş grubunun soyut düşünmekte daha zorlandığı için olabilir. Bunun yanı sıra biz öğretmenlerin de örneklem konusunda eksik olduğumuzu ve zorlandığımızı gösteriyor olabilir (K₈, K₁₀, K₁₇). Değerlerin birçoğunu soyut oldukları için anlamakta zorlanıyorlar. Ancak tiyatro ve sosyal sorumluluk gibi etkinlik gibi yöntemlerle zihinlerinde canlandırmaya çalışıyorum. Öz saygı ve öz denetim gibi kavramlardan açık olarak pek bahsetmiyorum. Açıklaması çok zor (K₁₅). Materyallerle destekleyebildiğimiz, gerçek hayattan daha çok örnek verebildiğimiz değerleri öğrencilere daha çabuk kavratabiliyoruz. Diğerleri ise

biraz daha soyut kaldığı için, yaşantılarına uzak olduğu için biraz daha zorlanıyoruz (K₁₁). Çocuklar en çok alçakgönüllülük, sorumluluk, hoşgörü gibi soyut ve bilişsel gelişimi açısından anlaşılması zor kavramları öğretmekte zorlanıyorum. Örneğin, alçakgönüllülük kavramını mecazen düşünemiyor (K₂₉, K₂₈). Alçakgönüllülük ve hoşgörü değerlerinin kavranması diğerlerine göre daha soyut geliyor (K₃₀, K₂₂). Programda uygulanan değerler öze dönüklüğe az yer verdiği için öze yönelik değerleri kavramakta zorlanıyor (K₂). Yaşları küçük olduğu için saygı konusunda ve sabır konusunda sıkıntı yaşıyorum (K₃, K₄). Zamanı verimli kullanmayı kavrayamıyorlar. Sanırım yaşları küçük olduğu için (K₂₀). Sorumluluk ve yardımseverlik değerlerinde geri dönüşler kazanımın çok eksik kaldığına işaret ediyor (K₂₁). Paylaşma, hoşgörü gibi değerlerin kavratılmasında zorluk çekiyorum. Zekâ yaşıyla ilgili olduğunu düşünüyorum (K₃₃). Hoşgörü, farklılıkları kabul etmekte zorlanıyorlar. Kendi gibi olan bireylerle arkadaşlık etmek istiyorlar (K₂₈, K₁₃, K₅). Doğruluk, dürüstlük, adil olma, bağımsızlık (K₃₄, K₃₁). Vatanseverlik değerini anlamıyorlar. Belki yaşları gereği anlamıyorlar ancak bu değeri evde yeterince yaşamadıklarını düşünüyorum (K₉). Çocuklar nezaket kurallarını ve şiddetten uzak durma değerlerinde zorlanıyorlar. Bulduğumuz yöre nedeniyle çocuklar nezaketin farkında olmadan yetişiyor. Arkadaşlarına hırçın davranıyor (İstisnalar da mevcut) (K₁₂). Ailelerin tutumu çok etkili diye düşünüyorum. Aşırı alaka ve güvensizlik, hazır alıştırma sorumluluk bilincini törpülüyor (K₂₁).

Katılımcılar, değerlerin soyut kavramlar olması nedeniyle neredeyse hepsinin kavratılmasında zorlanıldığını belirtmişlerdir. Ancak hoşgörü, alçakgönüllülük, saygı değerleri özellikle vurgulanmaktadır. Yine yaş grubunun üzerinde olan bu kavramları tam anlamıyla kavrayamayan ve yaşayamayan çocuklarda olumlu davranış değişikliğinin oluşmadığı da diğer vurgulanan görüşlerden. Katılımcıların diğer bir vurguladıkları durum ise materyal ve öğretmenlere sunulan örneklem azlığı olduğu görülmektedir.

Tema 6. Hayat Bilgisi Öğretim Programı İçerisinde Yer Alan Kazanımların Çocukların Değerleri Kavraması İçin Yeterliliğine İlişkin Bulgular

Sınıf öğretmenlerine Hayat Bilgisi Öğretim Programı içerisinde yer alan değerlerin yeterliliğine dair düşüncelerini ortaya çıkarabilmek amacıyla “Hayat Bilgisi Öğretim Programı İçerisinde Yer Alan Kazanımlar Çocukların Değerleri Kazanması İçin Yeterli midir? Farklı Etkinlik Arayışı İçinde Oluyor musunuz?” sorusu sorulmuştur.

Katılımcıların verdikleri cevaplardan elde edilen verilerin analizi sonucunda değerlerin yeterliliğine ilişkin görüşleri Tablo 4.14’ de sunulmuştur.

Tablo 4.13 Hayat Bilgisi Öğretim Programı İçerisinde Yer Alan Kazanımların Çocukların Değerleri Kavraması İçin Yeterliliğine İlişkin Görüşler

Tema	Kategori	Kodlar=Frekanslar
Program İçerisindeki Değerlerin Yeterliliği	Hayır	Daha Fazla Etkinlik Bulmaya Çalışıyorum (17) Değerlerin Hayat Bilgisi Programı İçerisinde Kazanımları Genişletilmeli (6) Başka Derslerle İlişkilendirmeler Yapıyorum (4) Kendi Hayatlarından Kesitler Sunma (2) Sadece Sınıf İçi Değil Okul Bazlı Uygulamalar Olmalı (2) Merkezi Programın Bölgelerdeki Eksikliği (1)
	Evet	Yeterli Görüyorum (7) Verilen Ders Saatine Göre Yeterli (2) Yeterli Fakat Fazlası da Kayıp Değil (1)

Katılımcıların hayat bilgisi öğretim programında yer alan değerlerin yeterliliğine ilişkin görüşleri evet (n=32) ve hayır (n=10) olmak üzere 2 kategoride toplanmıştır. Katılımcılarımızdan hayır kategorisinde görüş bildirenlerden bazılarının görüşleri şu şekildedir:

Hayat Bilgisi dersinde yer alan doğru-yanlış, boşluk doldurma, çoktan seçmeli sorular, çocukların gerekli olan değerleri kazanmasında etkili olmadığı için bunun yanında bir de günlük hayatında da karşılaşabileceği daha somut etkinliklerle ödevlendirme yapıyorum (K₂). Kazanımların tam oturması için her zaman daha fazla etkinliğe ihtiyaç duyuyorum (K₃, K₄, K₁). Kazanımlar hiçbir zaman yeterli olmaz. Öğretmen hep daha fazlasını vermeye çaba göstermelidir. Tek bir merkezden hazırlanan kazanımlar bölgelerin ve bireylerin farklı ihtiyaçlarını tam olarak karşılayamaz (K₅). Hayat Bilgisi içerisinde genişletilmesinden yanayım. Ancak Hayat Bilgisi gibi belli bir programı olan ders olması daha doğru olacaktır (K₇). Yeterli değil. Çünkü öncelik Hayat Bilgisi kazanımlarına veriliyor. Geri planda kalıyor. İnternet üzerinden video olsun, okuma parçaları olsun, çeşitli oyunlar vb. arayışı içindeyim (K₁₄). Yeterli değil. Kazanım sayısı artırılarak ayrıntılı bir şekilde yer verilebilir. Etkinliklerinde aynı şekilde eksik ve yetersiz olduğunu düşünüyorum (K₁₀, K₆). Bazı kazanımlar yetersiz ve yüzeysel olarak geçiyor. Şiddetten uzak durma, görgü kuralları gibi konularda yeterli sayıda kazanım bulunmamaktadır (K₁₂). Değerlerle ilgili kazanımlar güzel ancak değerler geri planda kalıyor. Verilen kazanımın içinden o değerın mesajını veremiyorum bazen.

Kazanımların içinden direkt değerleri vermeye yönelik etkinlikler artırılmalıdır. Çoğunlukla farklı etkinliklere başvuruyorum (K₁₅). Toplum bilinci, vatan sevgisi konularını yetersiz buluyorum (K₂₁). Yeterli değildir. Daha çok çocukların uygulama yapabildiği etkinlikler yapılmalıdır (K₂₅). Değerler eğitimi, öğretiminin tek bir ders üzerine atılmasını doğru buluyorum ve tek ders bu kavramları öğretmede yeterli değildir. Bu değerler Matematik'te bir problemde, Müzik'te bir şarkıda, Türkçede bir metinde, resimde bir görselde verilmelidir (K₂₃, K₂₉).

Katılımcılarımızdan evet kategorisinde görüş bildirenlerden bazılarının görüşleri şu şekildedir:

Verilen ders saatlerine göre ideal. Ancak haftalık daha fazla ders saatimiz olsaydı, değerlerin kazanılmasına daha fazla zaman ayrılabilirdi. Çünkü bu değerler çocukların hayatını etkileyecek belki de değiştirecek kavramlar (K₁₁). Şuan için yeterlidir. Fakat farklı anlatım tekniklerinin kullanılması sağlanmalıdır. Okul ortamındaki herkes üzerine düşeni yaparak örnek olmalıdır. Farklı yaş gruplarına göre materyaller geliştirmelidir (K₂₃). Yeterli olduğunu düşünüyorum. Daha çok bütünlük oluşturuyor. Zaten tamamlayıcıdır (K₁₇, K₁₉). Yeterli. Belki planla veya metinlerle biraz daha zenginleştirilebilir (K₂₄). Hayat Bilgisi Öğretim Programı kazanımlarını değerlerin kazanılması açısından yeterli buluyorum. Kazanım olarak değil ancak kavratılması için farklı etkinlik arayışında oluyorum (K₃₀).

Görüş belirten katılımcılardan çoğunluğunun Hayat Bilgisi Programı içerisinde yer alan değerleri kazandırmaya yönelik kazanımların yeterli olmadığını, bu nedenle farklı etkinlik arayışı içerisinde bulunduklarını belirtmişlerdir. Bunu ise Hayat Bilgisi Öğretim Programı içerisindeki kazanımlarının ön plana çıktığı, değerlerin geri planda kaldığı, değerlerin program içerisinde biraz daha genişletilmesi gerektiği gibi sebeplerle açıklamaktadırlar.

Tema 7. Hayat Bilgisi Öğretim Programı İçerisindeki Değerlerin İlkokul Düzeyindeki Çocukların Seviyesine Uygunluğuna İlişkin Bulgular

Sınıf öğretmenlerine Hayat Bilgisi öğretim Programı içerisinde yer alan değerlerin, ilkokul düzeyindeki çocukların düzeyine uygunluğuna dair düşüncelerini ortaya çıkarabilmek amacıyla “Hayat Bilgisi Öğretim Programı İçerisinde Kazanımlarla İlişkilendirilen Değerlerden, İlkokul Düzeyindeki Çocukların Seviyesine Uygun Olmadığını Düşündüğünüz Değerler Var mı? Hangileri?” sorusu sorulmuştur.

Katılımcıların verdikleri cevaplardan elde edilen verilerin analizi Tablo 4.15’ de sunulmuştur.

Tablo 4.14 Hayat Bilgisi Öğretim Programı İçerisindeki Değerlerin İlkokul Düzeyindeki Çocukların Seviyesine Uygunluğuna İlişkin Görüşler

Tema	Kategori	Kodlar=Frekanslar
Değerlerin Çocuk Seviyesine Uygunluğu	Uygun Olmayan Değerler	Öz Güven (2) Hoşgörü (2) Alçakgönüllülük (2) Toplu Ortamlarda Davranış Kuralları (1) Zamanı Verimli Kullanma (1) Empati (1) Adalet (1) Saygı (1) Özeleştir (1) Sorumluluk (1) Dürüstlük (1)
	Uygundur	Uygun Olmayan Değer Bulunmamakta (23) Çocuklar Mutlaka Bu Değerler Sahip Olmalı (1) Materyal Eksikliği (1) Davranışa Yansıtılmama (1)

Katılımcıların Hayat Bilgisi Öğretim Programı’nda yer alan değerlerin öğrenci seviyesine uygunluğuna ilişkin görüşleri değerler (n=11) ve uygundur (n=26) olmak üzere 2 kategoride toplanmıştır. Uygun olmadığı belirtilen ilk üç değer ise özgüven (2), hoşgörü (2) ve alçakgönüllülük (2) değerleridir. Katılımcılardan uygun olmayan değer bulunmadığını belirtenlerden bazılarının görüşleri şu şekildedir:

Hayat Bilgisi’nin yaşanabilir ve yapılabilir uygulamalardan olması gerekir. Programda bu şekildedir (K₁₈). Bence program içerisindeki tüm değerleri ilkökull düzeyindeki çocukların seviyesine uygunlar. Hepsi öğretimde açık anlamlara uygun değerlerdir. Öğretmen açık, anlaşılır uygulamalarla anlattıktan sonra çocuğun anlamaması mümkün değildir. Özellikle ailede buna destek verdiğinde kalıcılık sağlanacaktır (K₂₆). Belirtilen değerlerin çocukların seviyesine uygun olduğunu düşünüyorum (K₁, K₃, K₄, K₅, K₆, K₇, K₁₁, K₁₆, K₁₇, K₂₀, K₂₂, K₂₄, K₂₇, K₃₁, K₃₃, K₃₄, K₁₆).

Katılımcılardan bazıları uygun olmayan değer bulunmadığını belirtirken aynı zamanda değerler eğitimi esnasında nelerin eksik kaldığına ilişkin görüşlerini de belirtmişlerdir. Nitekim görüşleri şu şekildedir:

İlkokul seviyesine uygun olmayan yok ama etkinlik anlamında örnek materyal oluşturulabilir. Oyun ve fiziki etkinliklerde örnek bir kitapçık var. Mesela içerisinde

kazanımlara yönelik etkinlik, oyun ve aktivitelerin olduğu bir kitap. Değerler eğitimi için de buna benzer bir şeyler yapılabilir (K₁₀). Uygun olmayan, değerler değil. Çocukların öğrendiklerini davranışlarına yansıtmaları konusunda eksik değerler olduğunu düşünüyorum. Örneğin, öz güven, öz saygı (K₂).

Katılımcılardan çocukların seviyelerine uygun olmayan değerlerin bulunduğunu ve hangi değerlerin öğretiminin uygun olmadığına ilişkin görüşlerden bazıları şu şekildedir:

Genel olarak değerler eğitimi soyut olduğu için çocuklar çoğunda zorlanıyor. Hoşgörü, adalet, empati gibi kavramlar çocukların anlamayacağı kavramlar (K₁₂). Hoşgörü değeri başka bir değer altına alınabilir. Çocuklar çok zorlanıyor (K₁₃). Toplu ortamlarda davranış kuralları, zamanı verimli kullanma gibi değerlerin bu yaştaki öğrenciler için ağır olduğunu düşünüyorum (K₈). Hepsi. Sebebi yaş aralığına göre soyut kalması. “Arkadaşlık” ile “dostluğu” ayırt edebilmek tecrübe istiyor. Tecrübe yaşantı ile yaşanmışlık istiyor (K₉). Genel itibarıyla benmerkezci bir dönem içinde olan çocuklar öğretim yoluyla farklılıklara saygı kazanımını hayata geçirmede başarılı olamıyor (K₂₁). Alçakgönüllülük oldukça soyut bir kavram olduğu için bu değer çocukların seviyesine pek uygun değil (K₂₈). Alçakgönüllülük, sorumluluk, dürüstlük... gibi kavramların ilkökul seviyesi için uygun olmadığını düşünüyorum (K₂₉).

Katılımcıların çoğunluğunun görüşü uygun olmayan değer olmadığı yönündedir. Ancak uygun olmayan değerlerin bulunduğunu belirten katılımcılarda bulunmaktadır. Katılımcıların belirttiği en çok tekrar eden özgüven (n=2), hoşgörü (n=2), alçakgönüllülük (n=2) değerleridir. Bunun nedenini ise değerlerin soyut kavramlar olması ve yaş aralığının bunu kavramakta zorlanmasından kaynaklandığını belirtmişlerdir.

Tema 8. Değerler Eğitiminden Sonra Yapılan Ölçme ve Değerlendirmeye İlişkin Bulgular

Sınıf öğretmenlerine değer öğretimi sonrasında kullandıkları ölçme-değerlendirme yöntem ve tekniklerine dair düşüncelerini ortaya çıkarabilmek amacıyla “Değerlerin Öğretiminden Sonra Ölçme ve Değerlendirme Yapıyor musunuz? Hangi Yöntem ve Teknikleri Kullanıyorsunuz?” sorusu sorulmuştur. Katılımcıların verdikleri cevaplardan elde edilen verilerin analizi sonucunda değerlerin öğretiminden sonra en çok kullanılan

ölçme-değerlendirme yöntem ve tekniklerine ilişkin görüşleri Tablo 4.15’de sunulmuştur.

Tablo 4.15 Değerler Eğitiminden Sonra Yapılan Ölçme Değerlendirmeye İlişkin Görüşler

Tema	Kategori	Kodlar=Frekanslar
Ölçme Değerlendirme	Ölçme Değerlendirme Yapanlar ve Kullandıkları Yöntem Teknikler	Gözlem (20) Soru-Cevap (5) Süreç İçerisinde (3) Drama (2) Kendini İfade Etme (2) Veli Görüşmesi (1) Öz değerlendirme formu (1)
	Ölçme-Değerlendirme Yapmayanlar	Değerlendirme Yapmıyorum (4)

Katılımcıların değerlerin ölçme ve değerlendirilmesi sürecinde kullandıkları yöntem ve tekniklere ilişkin görüşleri yöntem ve teknikler kategorisi altında kodlanmıştır. Katılımcılar gözlem (15), olaylar karşısındaki tutum (5), soru-cevap (5), süreç içerisinde değerlendirme (3), kendini ifade etme (2), drama (2), veli görüşmesi (1) ve öz değerlendirme formu (1) yöntemlerini kullandıklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların kullandıkları yöntem ve tekniklere ilişkin görüşlerden bazıları şöyledir:

Değerler öğretiminde ölçme yapmak mümkün müdür? Belki davranışlardan ve olaylardan tepkilerden ölçülebilir, gözlenebilir. Ben de arkadaşlarıyla ve çevresiyle ilişkilerini gözlemliyorum (K₃). Değerlerin ölçme değerlendirmesi ancak öğrencilerin yaşamda karşısına çıkan olay ya da durumlarda verdiği tepkilerle ölçülebilir. Kâğıt üzerinde yapılan bir ölçme her zaman doğru sonucu vermeyebilir (K₅). Ölçme değerlendirme yapmıyorum ve daha çok kendi düşüncelerini kelimeleriyle anlatabilecekleri ve örneklendirme yöntemi kullanıyorum (K₂). Değerler öğretiminin ölçme değerlendirmesinin sokakta, dışarıda, teneffüste, sınıfta her yerde olduğunu düşünüyorum (K₇). Ölçme değerlendirme yapmıyorum. Sınıf ve okul ortamında gözlem yapıyorum. Sınıf içerisinde bir sorun varsa veya uygun olmayan bir davranış gördüğümde değerlendirmeyi o anda yapmış oluyorum. Üzerinde tekrar durmam gereken bir durum varsa tekrar duruyorum (K₄, K₆, K₈, K₁₀, K₁₁, K₁₂, K₁₄, K₁₆, K₂₂, K₂₉, K₃₀, K₃₃). Çoğu zaman yapmıyorum. Süreç içerisinde sınıf içi gözlem yapıyorum. Değerlerin yaşantıyla ortaya çıktığını düşünüyorum. Bu nedenle de çocukların bahçede, sınıfta, koridordaki davranışlarını, olaylar karşısındaki tepkilerini gözlemliyorum. Bu şekilde değerlendirme de yapmış oluyorum (K₁₅). Hayat Bilgisi değerlendirmesi

yaparken onu da ölçmüş oluyoruz. Ayrıca günlük hayatındaki davranışlarını gözlemliyoruz (K₁₃). Soru cevap ve etkinlik çalışması yapıyorum (K₁₇, K₃₁). Teknik olarak değil ama örnekler verdirerek sezdirmeden değerlendiriyorum (K₁₉). Soru-cevap, test, gözlem ve veli görüşmeleri ile kazanımın kavranıp kavranmadığını öğreniyorum (K₂₁). Soru- cevap şeklinde ya da öğrencilerin örnek vermeleri sağlanarak değerlendirmeler yapılmaktadır (K₂₃). Mesela yardımlaşmanın önemini anlattıktan sonra yöntem olarak tekrar örneklendirme veya rol oynama tekniklerini kullanıyorum (K₂₆). Öz değerlendirme formu, kompozisyon, günlük yazma vb. (K₂₇). Evet, soru cevap veya benzer bir durumu canlandırarak verilen tepkileri ölçüyoruz (K₃₂).

Katılımcıların çoğunluğu özellikle değerler eğitimi için ölçme değerlendirme yapmadıklarını belirtmişlerdir. Değerlendirmeyi süreç içerisinde, olaylar karşısındaki tutumlarından ya da Hayat Bilgisi dersi içerisinde dolaylı olarak yaptıklarını belirtmektedirler. Katılımcılar en çok çocukların okul, sınıf içi davranışlarını ve olaylar karşısındaki tutumlarını gözlemleyerek değerlendirme yaptıklarını belirtmektedirler. Katılımcıların en çok kullandıkları üç yöntem ve teknik ise gözlem (15), olaylar karşısındaki tutum (5) ve soru-cevap (5) olduğu görülmektedir.

Tema 9. Hayat Bilgisi Öğretim Programı İçerisinde Yer Almayan Ancak Mutlaka Kazandırılması Gerektiği Düşünülen Değerlere İlişkin Bulgular

Sınıf öğretmenlerine programda yer almayan ancak mutlaka kazandırılması gereken değerlere ilişkin düşüncelerini ortaya çıkarabilmek amacıyla “Hayat Bilgisi Öğretim Programı içerisinde yer almayan ancak mutlaka kazandırılması gerektiğini düşündüğünüz değerler var mı?” sorusu sorulmuştur. Katılımcıların verdikleri cevaplardan elde edilen verilerin analizi ilişkin görüşleri şöyledir.

Katılımcıların çoğunluğunun programdaki değerlerin yeterli olduğuna ilişkin görüşleri şöyledir:

Olan kazanımları tam olarak hayata geçirebilsek şimdilik yeterli (K₁₆). Kazandırılması gerekenleri öğrencilerde görsek belki ilerisini düşünebiliriz (K₁₉). Kazandırılması gereken değerler programda yer alıyor (K₄, K₂₂, K₂₈). Hayat Bilgisi Öğretim Programı içerisinde yer almayan bir başka değer yok (K₂₉, K₃₀, K₃₁, K₃₃).

Katılımcıların programda yer almasını istedikleri değerlere ilişkin görüşleri ise şu şekildedir:

Fedakârlık ve merhamet olabilir (K₅). Vicdan ve adalet (K₇). Milli benlik ve devletçilik (K₉). Atatürkçülük, tarihe sahip çıkma, saygı duyma gibi kavramların yeterli miktarda somutlaştırılarak çocuklara kazandırılması gerekir (K₁₂). Milli değerlere saygı, millet olma bilinci, birlik, beraberlik, kardeşlik (K₁₄). Demokrasi haklarını öğrenme (K₂₃). Eşitlik, adalet, özgüven bunlara biraz daha geniş yer verilebilir (K₂₆). Mutluluk (mutlu olma), birlik, özgürlük, barış (K₃₄).

Katılımcıların bazıları değerlerin program için yeterli olduğunu ancak verilen değere program içerisinde yeteri kadar yer ayrılmadığını belirtmişlerdir. Görüşleri şu şekildedir:

Eksik değerler yok. Fakat bazı değerlere eksik- az yer verilmiştir (K₂). Hayat Bilgisi Program, içerisindeki değerler için yeterlidir. Ancak öğretmenler için öğretimi açık ve anlaşılır değildir. Değerler sadece birkaç cümle ile söylenip geçilmektedir (K₁₅).

Katılımcıların çoğunluğu programda yer almayan değer bulunmadığını ancak bazı değerlere daha fazla yer verilmesi gerektiğini belirtmişlerdir.

BÖLÜM V: SONUÇ

Araştırmanın bu bölümünde bulgulara dayalı olarak elde edilen sonuçlara göre yargı-tartışma ve önerilere yer verilmiştir.

5.1. Yargı ve Tartışma

Değerler eğitiminde öğretmenin kendisini sorumlu hissetmesinin önemli olduğu saptanmıştır. Değerler eğitiminin sağlam bir toplum oluşturmak, iyi insanlar, bilinçli bireyler yetiştirmek için gerekli olduğu ve bunun öğretmenlerin temel görevlerinden biri olduğu ancak değerler eğitiminin sadece öğretmenler ile tamamlanamayacağı, toplumun bütün kesimlerinin (diğer paydaşların) katkısının önemli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç, Kurtdebe Fidan'ın (2013) bulgularıyla benzerlik göstermektedir. Kurtdebe Fidan, çalışmasında değerler eğitiminde öğretmenin kendisini sorumlu hissetmesinin değer eğitimi kolaylaştırdığı ve değer kazandırmada öğretmen ve aile iş-birliğinin önemli olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Katılımcılar, değerler eğitimi ile daha mutlu, yaşanılabilir, temelleri sağlam bir toplum oluşturulabileceğine inanmaktadırlar. Değerlerin insanlar arası iletişimsizlikleri, aile yapısındaki bozulmaları, teknolojinin olumsuz etkilerini, yanlış bilgi aktarımını önleyebileceği saptanmıştır. Genel olarak değerlere sahip bireylerin oluşturduğu toplumlarda daha az problemlerin oluşacağı belirlenmiştir. Çalışmanın yapıldığı bölgenin sosyal şartları göz önüne alındığında katılımcıların “millî birlik ve vatanseverlik” değerlerine özellikle vurgu yaptığı tespit edilmiştir. Benzer şekilde Uzunkol' da (2014), günümüzde yaşanan veya gelecekte yaşanması muhtemel olan olumsuzlukların en aza indirilmesi için bireylerin sevgi, saygı, sorumluluk, dürüstlük gibi temel değerleri benimsemeleri ve bu değerler doğrultusunda davranmaları gerektiğini belirtmektedir. Ateş'te (2013), değerler eğitiminin, yaşadığımız şiddet, kötü alışkanlıklar, farklılıklardan kaynaklanan kavgalar, aile düzenini bozan olaylar gibi birçok problemin çözümünde çok etkili olduğunu vurgulamaktadır. Balcı ve Yanpar Yelken (2010) ise araştırmasında değerler eğitiminin; öğretmenlerin karakter gelişiminde, bireyin toplum içindeki yerini anlamasında, toplumun devamını sağlamada,

toplumsal birliği desteklemede, toplumdaki değerler sistemini pekiştirmede ve toplumun kalkınmasına katkı sunmada önemli işlevlerinin bulunduğunu belirtmektedir. Selçuk'ta (2016) araştırmasının sonucunda değerlerin; öğrencilerin sosyal ve toplumsal gelişimlerine katkı sağladığını, millî, manevi, kültürel, ahlaki ve fiziksel gelişimlerine yararlı olduğunu, disiplin suçu işleme oranında azalma olduğunu vurgulamaktadır. Katılımcıların araştırma sorusunu cevaplarken aynı zamanda programdan beklentilerini dile getirmeleri, değerler eğitimini ne kadar önemli gördüklerini göstermesi bakımından anlamlı görölmektedir.

Hayat Bilgisi Öğretim Programı kapsamında uygulanan değerler eğitiminin amacına ulaşmasında; aile yaşantısının, öğretmenin değer eğitimi konusundaki hassasiyetinin, öğrencinin algılama düzeyinin, somutlaştırmanın ve uygulamalı etkinliklerin belirleyici olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Değerler eğitiminin amacına ulaşıp ulaşmaması yönündeki görüşlerde en önemli etkenin aile olduğu belirlenmiştir. Benzer bir çalışmada Selçuk (2016), hedeflenen kazanımların soyut içerikli olması ve uygulamada yaşanan zorluklar, günümüz sosyal yapısı içerisinde değerlerin nesilden nesile aktarılmasının zorluğu ve yeni neslin değerleri algılayıp yaşantısına uygulayamaması, öğretmenlerin yeteri kadar programa aktif olarak katılmamaları değerleri amacına ulaşmasını engelleyen sebepler olarak belirtmektedir. Bu bulguları destekler nitelikte Baysal (2013)'ın çalışmasında, öğretmenlerin %96.81'inin, değerler eğitimi programlarına ailelerin katılımının daha etkili sonuçlar doğuracağı belirtilmektedir. Yine benzer bir çalışmada Yalar, Yalpar Yelken (2011), ailelerle işbirliği ve ailelerin eğitilerek sürece katılmasının değerler eğitiminde önemli bir boyutu oluşturduğu vurgulanmaktadır.

Araştırma bulgularından, okulda verilen değerler eğitimi ile ailenin sahip olduğu değerler arasında uyumsuzluklar oluşabileceği belirlenmiştir. Uyumsuzlukların oluşmasında; her ailenin değer yargılarının farklı olması, aile bireylerinin etkisi ve yaşanılan çevrenin etkili olduğu saptanmıştır. Bu bulguları destekler mahiyette Akbaş (2004)'ın bulgularında, değer öğretiminde ana unsurun aile olduğu, okulda verilen değerlerin aile ve çevrede yeterince pekiştirilmediği, okul ve aile arasında iş birliği olmadığı ve okul ile ailede verilen değerlerin çatışabildiği belirtilmiştir. Yine Kurtulmuş, Tösten ve Gündaş (2014)'ın sonuçları ile de uyuştuğu görölmektedir. Bu

bulgular ise, öğretmenlerin, okulda verilen değerler eğitimini aile ve çevre tarafından pekiştirilmemesinin ve değerler eğitimini okul değerleri ile ailelerin değerleri arasında öncelik farkı olmasının olumsuz etkilerinin bulunduğu vurgulanmaktadır. Buna ilişkin Kurtde Fidan (2013)'ın bulguları ise, okulun bulunduğu çevrenin değerler eğitimini kazandırmada önemli etkisinin olduğu, ev ile okul arasında çatışma olmasının ve öğretmen ile aile arasında işbirliği eksikliğinin değerler kazandırmada sorun yaratacağı belirtilmektedir.

Araştırma kapsamında gerçekleştirilen görüşmeler sonucunda katılımcıların tamamına yakını (n=33) kendilerini olumlu rol-model olarak gördükleri ve öğretmenlerin rol-modelliğinin değer öğretiminde önemli katkısının bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yapılan araştırmalarda ve alan yazında bu bulgulara ilişkin benzer sonuçlar yer almaktadır. Katılmış ve Balcı (2017)'nın araştırmasında sınıf içi faaliyet kapsamında öğretmenin rol model olması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Çengelci (2010)'nin araştırma sonuçları, öğretmenlerin değerler eğitimi konusunda öğrencilere model olmaya çalıştığı, değerler konusunda örnek öğrencileri de diğer öğrencilere model olarak gösterdiği sonucu belirtilmiştir. Şahin (2013)'in sonucunda da öğretmenlerin değerlerin öğretiminde rol model etki ettikleri, değerler eğitimini etkili bir şekilde gerçekleştirebilmelerinin model olabilmelerine bağladığı belirtilmektedir. Thornberg (2013) ise benzer bir çalışmada öğretmenlerin değerlerin öğretilmesinin ana yöntemini, öğrencilerle günlük etkileşimlerinde iyi bir rol model olmaya dayandırmaktadır.

Öğretmenlerin kendi sahip oldukları değerler ile Hayat Bilgisi Öğretim Programında yer alan değerler arasında çelişkiler bulunmadığı saptanmıştır. Bu bulgularla benzer nitelikte Balcı ve Yanpar Yelken (2010)'ın sonuçlarında ise öğretmenler, gelecek kuşaklara aktarılmasını önemli buldukları değerlerin ilköğretim programındaki değerlerle paralellik göstermesi gerektiğini belirtmişlerdir.

Değerler eğitiminin, Hayat Bilgisi Öğretim Programı içerisinde verilmesi gerektiği ve değerler eğitimine en iyi hizmet edecek olan dersin Hayat Bilgisi olduğu, Hayat Bilgisi dersinin değerler eğitimi ile benzer amaçlar içerdiği ve kazanımlarının bütünlük gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Ancak değerlerin, Hayat Bilgisi Öğretim Programı'nda

kazanımlarla yeterli açıklanamadığı, geri planda kaldığı, değerler eğitiminin geniş bir alanı kapsadığı bu nedenle de tam anlamıyla anlaşılamadığı, program içerisinde değerlere olan vurgunun artırılması gerektiği tespit edilmiştir. Yine araştırmada elde edilen bulgular sonucunda değerlerin; Hayat Bilgisi Öğretim Programı içerisinde yer alan kazanımlarla ve etkinliklerle benzerlik göstermesinin öğretimi kolaylaştırdığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu bulguları, Çengelci, Hancı ve Karaduman (2013)'ın bulguları destekler niteliktedir. Çengelci, Hancı ve Karaduman (2013) araştırmasında, değerler eğitime eğitim programlarında daha fazla yer verilmesi gerektiği, öğretmenlerin uygulamalarında değerlere zaman ayırabilmesinin kolaylaştırılması gerektiği vurgulanmaktadır. Yine bu bulguları destekler nitelikte Gözel (2018)'in araştırmasının sonucunda, değerlerin kazandırılmasındaki program bileşenlerinden olan hedefe ait öğretmen görüşlerinin bazı kazanımları karşılamadığı, hedef ve kazanımlardaki alt amaçların dikkate alınması gerektiği, kazanım sayısının fazla olduğu ve kazanım dağılımının normal olmadığını belirtmektedir. Elde edilen bu sonuç Hayat Bilgisi Öğretim Programı içerisinde değerlerin gerekliliğine ilişkin anlamlı bulunmuştur.

Araştırmada elde edilen bulgular sonucunda; ayrı bir değerler eğitimi programına gerek olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrı bir programa gerek olmamasının nedenleri ise değerlerin soyut kavramlar olması, program içerisinde öğretiminin daha kolay olması, ayrı bir program için yeterli zamanın bulunmaması, değerlerin Hayat Bilgisi Öğretim Programı'nın içeriği ile bütünlük oluşturması olarak tespit edilmiştir. Değerler eğitimi uygulamalarında tiyatro, çizgi film, oyun, atölye gibi okul etkinliklerine ve aile katılımına daha fazla yer verilmesinin eğitimi daha anlaşılır ve kalıcı kılacağı saptanmıştır. Çengelci, Hancı ve Karaduman (2013)'ın araştırması bu bulguları destekler niteliktedir. Çengelci, Hancı ve Karaduman'ın bulgularında (2013) değerlerin öğretim sürecine ilişkin olarak tüm okul genelinde, planlı biçimde yürütülmesi, değerler eğitimi etkinliklerinin her sınıf düzeyi için öğrenci merkezli ve uygulamaya dayalı olması, değerler eğitiminde resim, müzik ve drama çalışmalarından yararlanılması gerektiği vurgulanmaktadır. Benzer şekilde Yalar ve Yanpar Yelken (2011)'de görsel-işitsel yeterlilik, toplumsal yaşamdan örnekler, öğrencilerin katılımını teşvik edici etkinlikler ve öğretmenler tarafından hazırlanacak materyallerle daha kalıcı değerler eğitimi yapılacağını vurgulamaktadır. Bu sonuç Hayat Bilgisi Öğretim Programı

içerisinde değerler eğitimin gerekliliğini ve önemini göstermesi bakımından anlamlı görülmektedir.

Hayat Bilgisi Öğretim Programı'na ilişkin değerlerin öğretiminde öğretmenlerin en çok drama, soru-cevap, örnek olay, düz anlatım yöntem ve tekniklerini kullandıkları sonucuna ulaşılmıştır. Yöntem ve teknikleri uygularken hikâye tamamlama, afiş hazırlama, resim yapma, şarkı söyleme gibi tamamlayıcı etkinliklerin faydalı olduğu belirlenmiştir. Benzer bir çalışmada Gözel (2018), Hayat Bilgisi Öğretim Programı'nda değerlerin kazandırılmasında; öğretmenlerin en çok tercih ettiği yöntem ve tekniğin düz anlatım, drama, örnek olay olduğu, Hayat Bilgisi Öğretim Programı'nda değerlerin kazandırılmasında en çok afiş çalışması, pano çalışması, tiyatro, masal etkinliği, video, film ve müzik etkinliklerinin kullanıldığını belirtmektedir. Kurtdede Fidan (2013)'ın araştırmasında ise öğretmenlerin, anlatım, drama, örnek olay, gezi tekniği ile empati, video, yaparak yaşayarak öğrenme, şiir, hikaye okuma, birincil kaynak, tarihsel empati gibi uygulamalardan yararlandığını belirtilmektedir. Aykaç (2011) da etkinlikler içerisinde aktif öğretim yöntemlerine fazla yer verilmediğini daha çok soru-cevap, fotoğraf ve resim inceleme, anlatım, tartışma, beyin fırtınası yöntem ve tekniklerine yer verildiğini belirtmektedir. Baysal (2013) ise, öğretmenlerin, en çok örnek olay tekniğini en az ise teşekkür mektubu yazdırma tekniğini kullanmakta olduğunu vurgulamaktadır. Bahçe (2010) ise araştırmasında öğretmenlerin en çok grupla öğretim tekniklerini kullanmayı tercih ettiklerini, dramayı değer öğretiminde en etkili yöntem olarak gördüklerini, öğrenci merkezli etkinliklere daha çok yer verip öğretmen merkezli etkinlikleri artık tercih etmediklerini belirtmektedir.

Hayat Bilgisi Öğretim Programı kapsamında çocukların kavramakta en çok zorlandıkları değerlerin hoşgörü, alçakgönüllülük ve saygı olduğu saptanmıştır. Değerlerin kavranılması zor kavramlar olduğu ve bunun nedenleri ise değerlerin soyut kavramlar olması, ailenin ve yaşanan çevrenin etkisi, yaş grubunu küçük olması olarak belirlenmiştir. Değerleri tam anlamıyla kavrayamayan ve yaşayamayan çocuklarda olumlu davranış değişikliğinin oluşmadığı ifade edilmiştir. Bu bulguları Gür, Koçak, Şirin, Şafak ve Demircan (2015)'ın sonuçları destekler niteliktedir. Gür, Koçak, Şirin, Şafak ve Demircan (2015) araştırmasında, değerler eğitimi uygulamalarında

öğretmenlerin çoğunluğunun öğrencilerle çalışmakta herhangi bir güçlük yaşamadıklarını, güçlük yaşayanların en çok değerlerin soyut bir konu olmasından dolayı yaş gruplarına uyarlamakta zorlandıklarını belirtmektedir.

Hayat Bilgisi Öğretim Programı'nda yer alan kazanımların öğrencilere değerleri kazandırmak için yeterli olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Öğretmenlerin, daha fazla etkinlik bulmaya çalışıyorum ve değerler programın içerisinde genişletilmeli yönünde görüş bildirdikleri belirlenmiştir. Materyal ve öğretmenlere sunulan örneklem azlığının öğretimi olumsuz etkilediği sonucuna varılmıştır. Bu bulguları destekler nitelikte Kurtde Fidan (2013)'ın araştırmasında, değerler eğitimi ile ilgili kitaplar, programlar, hizmet içi eğitim etkinliklerinin programda yetersiz olduğu belirtilmektedir. Baysal (2013)'ın bulgularında ise öğretmenlerin %89,9'unun değerler eğitiminde gerekli olan materyalin Milli Eğitim Bakanlığı tarafından sağlanması gerektiği belirtilmektedir. Ferreira ve Schulze (2014), benzer bir çalışmada değerler eğitimi kavramına uygun konu ihtiyacı, öğretmen kimliğinin değerler üzerindeki etkisinin ele alınmaması, eğitimdeki değerler ile pratik zorlukların ele alınmaması, gizli müfredatın ve farklı stratejilerin kullanımı ve bunların değerler eğitimi kolaylaştırmak için etkili bir şekilde nasıl kullanılacağı konusundaki bilgi eksikliklerinin bulunduğu vurgulanmaktadır.

Hayat Bilgisi Öğretim Programı içerisinde yer alan değerlerin ilköğretim düzeyindeki çocukların seviyesine uygun olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ters yönde görüş bildiren katılımcıların ise en çok vurguladıkları değerler özgüven, hoşgörü ve alçakgönüllülüktür. Gözel (2018)'in ise değerlerin öğrenci seviyesine uygun olduğunu, kazanımların gerçekleştirilebilecek düzeyde olduğunu ancak bazı değerlerin öğrenci seviyesine uygun olmadığını belirtmektedir.

Öğretmenler değerlerin ölçme değerlendirmesinde en çok gözlem yöntemini kullandıkları saptanmıştır. Bu sonucu destekler nitelikte Gözel (2018)'in bulgularında ölçme değerlendirmenin genel olarak gözlem vasıtasıyla yapıldığı belirtilmektedir. Can (2008) ise, değerler eğitiminin ölçme değerlendirme boyutuna ilişkin alan yazında öğrencilerin değerleri kazanıp kazanmadıklarının tartışma, örnek olay ve gözlem

yoluyla anlaşılabilirliğini belirtmektedir. Benzer şekilde Çengelci (2010)'nin bulgularında ise öğretmenlerin, öğrencilerin sınıf içi davranışlarına ve sınıf dışındaki çeşitli etkinliklere katılımına bakarak öğrencilerin değer kazanımlarını değerlendirmeye çalıştıklarını, ancak değerler eğitimi gözlem yoluyla değerlendirme konusunda sistemli bir yaklaşım sergilemediklerini belirtmektedir.

Araştırma kapsamında yapılan görüşmeler sonucunda Hayat Bilgisi Öğretim Programı içerisinde mutlaka kazandırılması gereken dört değer saygı, sevgi, hoşgörü ve vatanseverlik olduğu, verilen değer sayısının program için yeterli olduğu ancak daha yer verilmesi gerektiği saptanmıştır. Gözel (2018)'in araştırmasında ise değerlerin kazandırılmasında ve öğretiminde öğretmenlerin en çok önem verdiği ve öncelikle kazandırılması gereken değerler “adalet, dürüstlük ve doğruluk” olarak belirtilmektedir. Kurtde Fidan (2016)'ın, araştırma sonucunda, öğretmen adaylarının önem verdiği değerler arasından ilk üç sırada “saygı, sevgi ve hoşgörü” değerlerinin yer aldığı belirtilmektedir. Çengelci, Hancı ve Karaduman (2013)'in bir araştırmasında ise, sevgi, saygı, hoşgörü, dayanışma, sorumluluk değerlerinin ön plana çıktığı ve desteklendiği belirtilmektedir. Baysal (2013)'in, araştırmasında öğretmenlerin en çok dürüstlük değerine, en az ise görsel eserleri estetik eleştirme değerine yer verdikleri belirtilmektedir.

Araştırma sonucunda, öğretmenlerin değerler eğitimi alanında bilgi eksikliğinin bulunduğu, bu alandaki gelişmeleri takip etmede ve etkinlik üretmede pasif oldukları, Hayat Bilgisi dersi ile değerlerin kazandırılmasının öğretmenlerce önemsendiği ancak değerlerin kazandırılmasında planlı bir yol izlenmediği görülmektedir. Öğretmenlere süreç, uygulama ve değerlendirme aşamalarında yeterli bilgi sunulmadığı da görülmüştür. Bu durumların değerler eğitiminin amacına ulaşmasında olumsuz etkilerinin olacağı düşünülmektedir.

Öğretmenlerin değerler eğitiminde; örtük öğrenmenin ve rol modelliğin öneminin farkında olmaları, değerler eğitiminin amacına ulaşmasında olumlu katkılarının olacağı değerlendirilmektedir.

5.2. Öneriler

Araştırmanın bu bölümünde elde edilen bulgular doğrultusunda araştırmacı ve uygulayıcılara önerilerde bulunulmuştur.

5.2.1. Uygulayıcıya Yönelik Öneriler

1. Değerler eğitimi uygulamalarının amacına ulaşabilmesi için uygulayıcısı konumundaki öğretmenlere ve öğretmen adaylarına nasıl bir değerler eğitimi yapılacağına, bunun yapılmaktaki amacının ne olduğuna ve bunun gerekçelerine ilişkin ayrıntılı ve yanılgıları ortadan kaldıracı hizmet öncesi ve hizmet içi eğitimlerin verilmesi gerekmektedir.
2. Hayat Bilgisi Öğretim Programı içerisinde değerlerle ilişkilendirilen kazanım sayısının ve görünürlüğünün artırılması gerekmektedir.
3. Öğretmenlere değerler eğitimi alanında yol gösterici olması açısından; kazandırılması gereken değerlere ilişkin örnek etkinlikler mutlaka öğretim programı içerisine dâhil edilmelidir. Ayrıca değerler eğitimi uygulamalarına ilişkin uygulayıcılara rehberlik etmesi için etkinlik kılavuzu yayınlanmalıdır.
4. Programın verimli uygulanabilmesi için sorumluluğun sadece öğretmenlerde olmadığı unutulmamalı, aile ve çevreyi de içine alan etkinliklere ağırlık verilmelidir.
5. Sınıf içi etkinlikleri destekleyici video, çizgi film gibi materyaller Millî Eğitim Bakanlığı ve diğer paydaşlar (belediyeler, sivil toplum kuruluşları gibi) tarafından hazırlanarak okullara gönderilmelidir.
6. Değerler eğitiminin amacına ulaşmasında verilen değer somutlaştırılmasının ve uygulamalı etkinliklerin belirleyici olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bundan dolayı;
 - Derslerde geçmişten günümüze önemli kişilerin biyografilerini, millî-dini bayramları, önemli gün ve haftaları, edebi eserlerden örnek olayları ve çeşitli materyalleri örnek göstererek değerlere olumlu katkılar yapabilirler.

- Okul dışı etkinliklerde müze ve ören yerlerine, şehrin kurtuluşu gibi önemli günleri temsil eden yerlere geziler düzenlenerek katkı sağlanabilir.
- Sınıf içinde ve okul müsabakalarında tiyatro, drama, rol oynama gibi etkinliklerle çocukların empati yapmaları sağlanabilir.

5.2.2. Araştırmacılara Yönelik Öneriler

1. Araştırmada değerler eğitiminin amacına ulaşmasında en çok vurgunun aileye olduğu görülmektedir. Bu araştırma genişletilerek aileler ve okul yöneticilerinin görüşlerini alan nitel çalışmalar yapılabilir.
2. Değerler eğitiminin sadece okul ve öğretmenlerin sorumluluğunda olmadığı, toplumun bütün paydaşlarının (sivil toplum kuruluşları, din adamları, belediyeler, mahalle muhtarları gibi) katkısı olmadan etkili ve verimli bir değerler eğitimi yapılamayacağı düşünüldüğünde bu paydaşların görüşlerini alan nitel çalışmalar yapılabilir.
3. Araştırmada öğretmen görüşlerinin çoğunluğu, ayrı bir programa gerek olmadığını belirtirken bazı öğretmenler ise ayrı bir programın olması gerektiğini belirtmişlerdir. Bu nedenle, ayrı bir ders mi yoksa derse entegre edilmiş değerler eğitimi mi daha etkili diye deneysel ve karşılaştırmalı çalışmalar yapılabilir.
4. Daha kapsamlı genellemeler yapılabilmesi amacıyla büyük örneklemelerle nicel çalışmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Akbaşı, O. (2004). Türk Millî Eğitim Sisteminin Duyuşsal Amaçlarının (Değerlerinin) İlköğretim II. Kademedeki Gerçekleşme Derecesinin Değerlendirilmesi. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Akbaşı, O. (2008). Değer Eğitimi Akımlarına Genel Bir Bakış [Elektronik Versiyon]. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 16, 6, s.9-27.
- Akbaşı, O. (2013). Türk Millî Eğitim Sisteminin Duyuşsal Amaçlarının (Değerlerinin) İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinde Gerçekleşme Derecesinin Değerlendirilmesi. Kaymakcan, R., Kenan, S., Hökelekli, H., Arslan, S. ve Zengin, M. (Ed.), *Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu İçinde* (s. 673-695). İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.
- Akınoğlu, O. (2005). Hayat Bilgisi Öğretimi. Öztürk, C., Dilek, D. (Ed.). *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi İçinde*. Ankara: Pegem Yayınları.
- Aktepe, V. (2010). İlköğretim 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde “Yardımseverlik” Değerinin Etkinlik Temelli Öğretimi ve Öğrencilerin Tutumlarına Etkisi. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Aktepe, V. (2016). Ailede Değerler Eğitimi ve Program İhtiyacı. Turan, R. ve Ulusoy, K. (Ed.). *Farklı Yönleriyle Değerler Eğitimi İçinde* (s.78-94). Ankara. Pegem Yayınları.
- Akyol, Ş. (2010). İlköğretim 6. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Sevgi Temasının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- Altıntaş, E. M. (2012). Bireycilik ve Toplumculuk Tartışmaları Bağlamında Değerler Eğitimi Yaklaşımları. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 10, 24, s.31-54.
- Antalya Valiliği, (2011). Değerler Eğitimi “Okulöncesi”. Antalya.
- Ateş, E. (2014). Üstün Yetenekli 6.Sınıf Öğrencilerine Uygulanan Değerler Eğitimi Programının Etkililiği. Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Ateş, F. (2013). İlkokul ve Ortaokul Öğretmenlerinin Değerler Eğitimi ve Uygulamalarına Yönelik Görüşleri Üzerine Nitel Bir Araştırma. Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Aydın, M. Z. (2010). Okulda Değerler Eğitimi. *Eğitime Bakış Eğitim Öğretim ve Bilim Araştırma Dergisi*, 18, s.16-20.
- Aykaç, N. (2011). Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programında Kullanılan Yöntem ve Tekniklerin Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi (Sinop İli Örneği). *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 1, 19, s. 113-126.
- Bacanlı, H. ve Dombaycı, M. A. (2015). Değerler Eğitiminde Değer Boyutlandırma Yaklaşımı. Kaymakca, R., Tınaz, N., Altın, Ş. Z., Zengin, M., Okudan, A. Y., Yiğit, H. (Ed.). *Değerler ve Eğitim-II İçinde* (s. 889-912). İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.

- Balcı, A. F. ve Yelken Yalpar, T. (2010). İlköğretim Öğretmenlerinin “Değer” Kavramına Yüklendiği Anlamlar [Elektronik Versiyon]. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 39, s.81-90.
- Bahçe, A. (2010). Hayat Bilgisi Öğretiminde Değerlerin Kazandırılma Düzeylerinin Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Baysal, N. (2013). Ortaokul Sosyal Bilgiler Derslerinde Değerler Eğitimi Uygulamalarının Öğretmenler Yönüyle Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Niğde.
- Baysal, N. (2006). Hayat Bilgisi: Toplumsal ve Doğal Yaşama Bütüncül Bir Bakış. Öztürk, C. (Ed.). *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi Yapılandırmacı Yaklaşım İçinde* (ss. 1-16). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Berg, L. B. ve Lune, H. (2015). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. (Çev. Ed. Aydın, H.). Konya: Eğitim Yayınevi.
- Berkowitz, M. W. (2011). What Works In Values Education [Elektronik Versiyon]. *International Journal of Educational Research*, 50, 153–158.
- Bolay, S. H. (2013). Aşkın Değerler Buhranı. Kaymakcan, R., Kenan, S., Hökelekli, H., Arslan, S. ve Zengin, M. (Ed.). *Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu İçinde* (s. 55-69). İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.
- Boostroom, R. (2010). Hidden Curriculum. Kridel, C. (Ed.), *Encyclopedion Of Curriculum Studies* (s. 439-440). California: Sage.
- Bozdaş, Ş. (2013). Öğretmenlerin Mesleklerine Adanmışlık Düzeyleri İle Değerler Eğitimi Uygulama Düzeyleri Arasındaki İlişki. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Can, Ö. (2008). Dördüncü Ve Beşinci Sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler Eğitimi Uygulamalarına İlişkin Görüşleri. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Canatan, K. (2012). Müslüman Toplumlarda Aile Değerleri ve Çocuk. *Savrulan Dünyada Aile Sempozyumu (Sorunlar-İmkanlar-Çözümler)*. s. 129-148.
- Cevizci, A. (1996). *Felsefe Sözlüğü*. Ankara: Ekin Yayınları.
- Christense L. B, Johnson, R. B. ve Turner, L. A. (2015). Araştırma Yöntemleri Desen ve Analiz. (Çev. Ed. Aypay, A.). Ankara: Anı Yayınevi.
- Cihan, N. (2014). Okullarda Değerler Eğitimi ve Türkiye’deki Uygulamaya Bir Bakış. *International Periodical For The Languages, Literature And History Of Turkish Or Turkish*, 9,2, s. 429-436.
- Coşkun, D. (2011). İlköğretim Birinci Kademe 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler Eğitimi (Denizli İli Örneği). Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.
- Coşkun Keskin, S. ve Söylemez, H. (2015). Değerler Eğitiminde Aile İşbirliğinde Veliler Eğitimin Neresinde?. Kaymakca, R., Tınaz, N., Altın, Ş. Z., Zengin, M., Okudan, A. Y., Yiğit, H. (Ed.). *Değerler ve Eğitim-II İçinde* (s. 307-352). İstanbul: Dem Yayınları.

- Çengelci, T. (2010). İlköğretim Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler Eğitiminin Gerçekleşmesine İlişkin Bir Durum Çalışması. Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Çengelci, T. (2014). Hayat Bilgisi Öğretim Programının Yapısı ve Özellikleri. Şimşek, S. (Ed.), *Sınıf Öğretmenleri ve Adayları İçin Hayat Bilgisi Öğretimi İçinde* (s.3-26). Anı Yayıncılık.
- Çengelci, T., Hancı, B. ve Karaduman, H. (2013). Okul Ortamında Değerler Eğitimi Konusunda Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11,25, s.33-56.
- Demircioğlu, İ. H. ve Demircioğlu, E. (2016). Tarih Eğitimi ve Değerler. Turan, R. ve Ulusoy, K. (Ed.), *Farklı Yönleriyle Değerler Eğitimi İçinde* (s. 269-286). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Demirel, Ö. (2012). *Eğitimde Program Geliştirme*. Ankara: Pegem Akademi.
- Dilmaç, B. (2007). Bir Grup Fen Lisesi Öğrencisine Verilen İnsani Değerler Eğitiminin İnsani Değerler Ölçeği İle Sınanması. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Dilmaç, B. (2002). *İnsanca Değerler Eğitimi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Doğan, İ. (2013). Türk Eğitim Sisteminde Değer Sorunu. Kaymakcan, R., Kenan, S., Yiğit, H. (Ed.), *Değerler ve Eğitim-II İçinde* (s. 889-912). İstanbul: Dem Yayınları.
- Doğanay, A. (2006). Değerler Eğitimi. Öztürk, C. (Ed.), *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi Yapılandırmacı Yaklaşım İçinde* (s. 255-286). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Doğanay, A. ve Sarı, M. (2004). İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerine Temel Demokratik Değerlerin Kazandırılma Düzeyi ve Bu Değerlerin Kazandırılması Sürecinde Açık ve Örtük Programın Etkilerinin Karşılaştırılması [Elektronik Versiyon]. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*. 3,10, s. 356-386.
- Duran, A. (2013). Sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Dersinde Kullandıkları Alternatif Ölçme Değerlendirme Tekniklerine İlişkin Görüşlerinin Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi, Mustafa Kemal Üniversitesi,
- Ekşi, H. (2003). Temel İnsani Değerlerin Kazandırılmasında Bir Yaklaşım: Karakter Eğitimi Programları [Elektronik Versiyon]. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1, 1, s.76-96.
- Engin, G. (2014). Türkçe ve Beden Eğitimi Öğretim Programları İle Bütünleştirilmiş Değerler Eğitimi Programının Etkililiği. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Doktora Tezi, Eğitim Bilimleri Üniversitesi, Çanakkale.
- Ferreira, C. ve Schulze, S. (2014). Teachers' Experience Of The Implementation Of Values In Education In Schools: "Mind The Gap". *South African Journal Of Education*; 34, 1. (<http://www.sajournalofeducation.co.za> adresinden 05.06.2019 tarihinde alınmıştır).
- Flew, A. Çev. Özsoy, N. (2005). *Felsefe sözlüğü*. Ankara: Erek Yayınları.

- Gökalp, N. (2014). Kişi Olmanın Değeri ve Değerlerin Kişi Olmadaki Yeri. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 27, 12, s. 123-134.
- Göldal, B. (2015). Orta Öğretim Kurumlarında Okul Kültürü Yoluyla Değerler Eğitimi (Malatya İli Örneği). Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- Gömleksiz, M. N. (2015). Lise Öğrencilerinin Toplumsal Değerlere İlişkin Tutumları: Elazığ İli Örneği. Kaymakcan, R., Tınaz, N., Altın, Ş. Z., Zengin, M., Okudan, A. Y., Yiğit, H. (Ed.). *Değerler ve Eğitim-II İçinde* (s. 889-912). İstanbul: Dem Yayınları.
- Gözel, Ü. (2018). Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programının Değerler Eğitimi Açısından Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Güngör, E. (2000). *Değerler Psikolojisi Üzerine Araştırmalar*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Gür, Ç., Koçak, N., Şirin, N., Şafak, M. ve Demircan, A. (2015). İlköğretim Öğretmenlerinin Değerler Eğitimine İlişkin Görüşleri ve Karşılaştıkları Güçlüklerin İncelenmesi: Ankara Örneği. *Asya Öğretim Dergisi*, 3,1 s. 78-91.
- Gürhan, E. (2017). İlkokullarda Uygulanan Değerler Eğitimi Uygulamalarının Yönetici ve Sınıf Öğretmenlerinin Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi (Konya-Selçuklu Örneği). Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Hançerlioğlu, O. (1986). *Felsefe Ansiklopedisi Cilt1*. Remzi Yayınevi.
- Herdem, K. (2016). Yedinci Sınıf Fen Bilimleri Dersi Konularıyla Bütünleştirilmiş Değerler Eğitimi Etkinliklerinin Öğrencilerin Değer Gelişimine Etkisi. Yüksek Lisans Tezi, Adıyaman Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Adıyaman.
- Hökelekli, H. (2010). Modern Eğitimde Yeni Bir Paradigma: Değerler. *Eğitimi Eğitime Bakış Dergisi*, 18, s. 4-10.
- Hökelekli, H. (2011). *Ailede, Okulda, Toplumda Değerler Psikolojisi ve Eğitimi*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Izgar, G. (2013). İlköğretim Okulu 8. Sınıf Öğrencilerine Uygulanan Değerler Eğitimi Programının Demokratik Tutum ve Davranışlarına Etkisi. Doktora Tezi, Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- İşcan, C. D. (2007). İlköğretim Düzeyinde Değerler Eğitimi Programının Etkililiği. Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kale, N. (2013). Nasıl Bir Değerler Eğitimi. Kaymakcan, R., Kenan, S., Hökelekli, H., Arslan, S. ve Zengin, M. (Ed.), *Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu İçinde* (s. 313-322). İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.
- Kaliyeva, A. (2015). Türkçe ve İngilizce Ders Kitaplarında Değerler Eğitim. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Karakaya, T. (2013). Küreselleşme ve Avrupa Birliği Sürecinde Etik Değerlere Kritik Bir Yaklaşım- Sorunlar ve Çözümler. Kaymakcan, R., Kenan, S., Hökelekli, H., Arslan, S. ve Zengin, M. (Ed.), *Değerler ve Eğitimi Uluslararası*

Sempozyumu İçinde (s. 203-214). İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.

Karasar, N. (2014). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.

Katılmış, A. ve Balcı, A. (2017). Coğrafya Öğretmeni Adaylarının Değerler Eğitimine Yönelik Görüşlerinin İncelenmesi [Elektronik Versiyon]. *Marmara Coğrafya Dergisi*. 35, s. 1-12.

Kaymakcan, R. ve Meydan, H. (2015). Ahlaki Karakter ve Eğitimi. Kaymakcan, R., Tınaz, N., Altın, Ş. Z., Zengin, M., Okudan, A. Y., Yiğit, H. (Ed.), *Değerler ve Eğitim-II İçinde* (s. 169-193). İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.

Kaymakcan, R. (2010). Değer Kavramı ve Gençlerin Dini Değerleri. *Eğitime Bakış Eğitim-Öğretim ve Bilim Araştırma Dergisi*, 18, s. 10-16.

Kenan, S. (2013). Modern Eğitimin Oluşum Sürecinde Değerler Eğitimi Nasıl Zayıfladı?. Kaymakcan, R., Kenan, S., Hökelekli, H., Arslan, S. ve Zengin, M. (Ed.), *Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu İçinde* (s. 275-285). İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.

Keskin, Y. (2008). Türkiye’de Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında Değerler Eğitimi: Tarihsel Gelişim, 1998 ve 2004 Programlarının Etkililiğinin Araştırılması. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Kunduroğlu, T. (2010). 4. Sınıf Fen Ve Teknoloji Dersi Öğretim Programıyla Bütünleştirilmiş “Değerler Eğitimi” Programının Etkililiğinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Kurtdede Fidan, N. (2009). Öğretmen Adaylarının Değer Öğretimine İlişkin Görüşleri. *Kuramsal Eğitim Bilim*, 2, 2, s.1-18

Kurtdede Fidan, N. (2013). Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler Eğitimi: Nitel Bir Araştırma. *International Journal Of Social Sciences*, 6, 3, s. 361-388.

Kurtdede Fidan, N. (2016). Sınıf Öğretmeni Adaylarının Geleceğe Yönelik Değerler Eğitimi Tasarıları. *International Journal Of Social Sciences*, 7, 22, s. 161-180.

Kurtulmuş, M., Tösten, R. ve Gündas, A. (2014). İlköğretim 1. Kademe Öğretmenlerinin Değerler Eğitimi Sürecinde Karşılaştıkları Sorunlar [Elektronik Versiyon]. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 27,12, s. 281-305.

Kuşdil, M. E. ve Kağıtçıbaşı, Ç. (2000). Türk Öğretmenlerinin Değer Yönelimleri ve Schwartz Değer Kuramı [Elektronik Versiyon]. *Türk Psikoloji Dergisi*, 15, 45, 59-76.

Mahmood, M. (2017). Value Related Practies Used By Teacher Educators At a Public University, Islamabad. *Journal of Education and Educational Development*, 4,2.

MEB, (2005). İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi 6.–7. Sınıf Öğretim Programı ve Kılavuzu. Ankara.

MEB, (2006). İlköğretim Fen ve Teknoloji Dersi (6, 7 Ve 8. Sınıflar) Öğretim Programı. Ankara

- MEB, (2009). Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı (İlkokul 1,2,3. Sınıflar). Ankara.
- MEB, (2010). T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı. Devlet KitaplığıMüdürlüğü:Ankara.http://www.meb.gov.tr/duyurular/duyurular2010/tt-kb/18Sura_kararlari_tamami.pdf (26.07.2017 tarihinden internet adresinden alınmıştır.)
- MEB, (2015). Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı (İlkokul 1,2,3. Sınıflar).Ankara.
- MEB, (2017) Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı (İlkokul 1,2,3. Sınıflar).Ankara.
- MEB, (2018). Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı (İlkokul 1,2,3. Sınıflar).Ankara.
- Meydan, H. (2014). Okulda Değerler Eğitiminin Yeri ve Değerler Eğitimi Yaklaşımları Üzerine Bir Değerlendirme. *Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1, 1, s. 93-108
- Millî Eğitim Temel Kanunu (1973). T. C. Resmi Gazete, 1739, 24 Haziran 1973. (<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.1739.pdf> adresinden alınmıştır).
- Okumuş, E. (2010). Toplum ve Ahlak Eğitimi. *Eğitime Bakış Eğitim-Öğretim ve Bilim Araştırma Dergisi*, 18, s. 28-33.
- Önür, N. (2013). Modernleşme Sürecinde Okul, Aile ve Medya Kavşağında Toplumsal Değerler. Kaymakcan, R., Kenan, S., Hökelekli, H., Arslan, S. ve Zengin, M. (Ed.), *Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu İçinde* (s. 157-176). İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.
- Özdaş, F. (2013). Ortaokullarda Değerler Eğitimi ve İstenmeyen Öğrenci Davranışlarına İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Değerlendirilmesi. Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Elazığ.
- Özensel, E. (2013). Liseli Kız ve Erkek Öğrencilerin Değer Yargıları ve Türk Toplumunun Temel Toplumsal Kurumlarına Bakış Açıkları. Kaymakcan, R., Kenan, S., Hökelekli, H., Arslan, S. ve Zengin, M. (Ed.), *Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu İçinde* (s. 743-772). İstanbul: Dem Yayınları
- Öztürk, C. ve Dilek, D. (2005). Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretim Programları. Öztürk, C. ve Dilek, D. (Ed.) *.Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi İçinde* (s. 53-96). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Poyraz, H. (2013). Değerlerin Kuruluşu ve Yapısı. Kaymakcan, R., Kenan, S., Hökelekli, H., Arslan, S. ve Zengin, M. (Ed.), *Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu İçinde* (s. 81-88). İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.
- Punch, K. B. (2005). Sosyal Araştırmalara Giriş. (Çev. Bayrak, D., Arslan, B., Akyüz, Z.). Ankara: Siyasal Kitapevi.
- Sapsağlam, G. (2015). Anasınıfına Devam Eden Çocuklara Uygulanan Sosyal Değerler Eğitimi Programının Sosyal Beceri Kazanımına Etkisinin İncelenmesi. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Sarı, E. (2005). Öğretmen Adaylarının Değer Tercihleri: Giresun Eğitim Fakültesi Örneği [Elektronik Versiyon]. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 3, 10, 73-88.

- Schwartz, S. H. (2012). An Overview of The Schwartz Theory of Basic Values. *Online Readings in Psychology and Culture*, 2, 1, 11.
- Selçuk, E. (2016). Okullarda Değerler Eğitimi Uygulamalarının Verimliliği. Yüksek Lisans Tezi, Okan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Senemoğlu, N. (2013). *Gelişim Öğrenme ve Öğretim*. Ankara: Yargı Yayınevi.
- Soykan, Ö. N. (2013). Genel Geçer Bir Ahlak Olanaklı Mıdır?. Kaymakcan, R., Kenan, S., Hökelekli, H., Arslan, S. ve Zengin, M. (Ed.). *Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu (s.45-55)*. Dem Yayınları: İstanbul.
- Sönmez, V. (2010). *Hayat Bilgisi Öğretimi ve Öğretmen Kılavuzu*. Ankara: Anı Yayınevi.
- Şahin, T. (2013). Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Değerler Eğitimi Öz-Yeterliliklerinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Şimşek, S. (2014). Geçmişten Günümüze Hayat Bilgisi Öğretimi. Şimşek, S. (Ed.), *Sınıf Öğretmenleri ve Adayları İçin Hayat Bilgisi Öğretimi İçinde (s.3-26)*. Anı Yayıncılık.
- Taplın, M. (2007). The Impact Of A Collaborative Model For Curriculum Restructuring on Teachers' Professional Growth. Townsend, T. ve Bates, R. (Ed.), *Handbook Of Education (s. 523-539)*. Dordrecht, Netherlands: Springer.
- TDK, Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük.(<http://www.tdk.gov.tr> adresinden erişildi).
- Tekin, M. (2012). Sekülerleşme Bağlamında Aile ve Kadın. Savrulan Dünyada Aile Sempozyumu (Sorunlar-İmkânlar-Çözümler), s.147-170.
- Tezcan, M. (2011). *Sosyolojiye Giriş*. Ankara: Anı Yayınları.
- Thornberg, R ve Oğuz, E. (2013). Teachers' Views On Values Education: A Qualitati Study İn Sweden And Turkey. *International Journal Of Educational Research*, 59, 1, s. 49-56.
- Tosun, C. (2008). Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Özel Öğretim Yöntem ve Teknikleri. E. Ağaoğlu ve K. Selvi (Ed.). *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretimi (s. 169-188)*. Eskişehir: Açıköğretim Fakültesi Yayını.
- Tozlu, N. ve Topsakal, C. (2013). Avrupa Birliği Uyum Çerçevesinde Değerler Eğitimi. Kaymakcan, R., Kenan, S., Hökelekli, H., Arslan, S. ve Zengin, M. (Ed.), *Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu İçinde (s. 177-202)*. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.
- Türkeri, M. (2015). Etik Değer Nasıl Oluşur ve Pratiğe Nasıl Yansır. Kaymakca, R., Tınaz, N., Altın, Ş. Z., Zengin, M., Okudan, A. Y., Yiğit, H. (Ed.), *Değerler ve Eğitim-II İçinde (s. 401-417)*. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.
- Ulusoy, K. (2007). Lise Tarih Programında Yer Alan Geleneksel ve Demokratik Değerlere Yönelik Öğrenci Tutumlarının ve Görüşlerinin Çeşitli Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Ulusoy, K. ve Aslan, A. (2016). Değerli Bir Kavram Olarak “Değer ve Değerler Eğitimi”. Turan, R. ve Ulusoy, K. *Farklı Yönleriyle Değerler Eğitimi* (s. 1-16). Ankara: Pegem Akademi.
- Ulusoy, K. ve Dilmaç, B. (2015). *Değerler Eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Uzunkol, (2014). Hayat Bilgisi Öğretiminde Değerlerin Öğretimi. Şimşek, S. (Ed.), *Sınıf Öğretmenleri ve Adaylar İçin Hayat Bilgisi Öğretimi* (s.127-158). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Uzunkol, E. (2014). Hayat Bilgisi Öğretiminde Uygulanan Değerler Eğitimi Programının Öğrencilerin Özsaygı Düzeyleri, Sosyal Problem Çözme Becerileri ve Empati Düzeylerine Etkisi. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Ülgen, H. Z. (2000). Bilgi ve Değer. Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Vatandaş, C. (2012). Sekam Araştırması Bağlamında Türkiye’de Aile Yapısı ve Problemleri. *Savrulan Dünyada Aile Sempozyumu (Sorunlar-İmkânlar-Çözümler)*, 49-102.
- Yanpar Yelken, T. ve Yalar, T. (2011). Değerler Eğitiminin İyileştirilmesi ile İlgili Öğretmen Görüşlerinin Belirlenmesi ve Bir Program Modülü Örneğinin Geliştirilmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 38,10,s. 79-98.
- Yavuz, Ş. (2010). Post/Modern Bir Köyde Varlık, Oluş ve Umudun “Değneği” ve “Değerlemesi”: Değerler, Diğerleri ve Değerler Havuzu. *Eğitime Bakış Eğitim-Öğretim ve Bilim Araştırma Dergisi*,18,s. 43-50.
- Yazıcı, K. (2006). Değerler Eğitimi’ne Genel Bir Bakış. *TÜBAR*, XIX, s.499-522.
- Yüksel, S. (2002). Yükseköğretimde Eğitim-Öğretim Faaliyetleri ve Örtük Program [Elektronik Versiyon]. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15, 1.
- Yüksel, S. (2005). Kohlberg ve Ahlâk Eğitiminde Örtük Program: Yeni İlköğretim Programlarında Yer Alan Ahlâkî Değerleri Kazandırma İçin Bir Açılım. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 5, 2, s. 307-338.
- Ziebertz, H. G. (2013). Çok Kültürlü Bir Toplumda Değerler Eğitimi Modelleri. Kaymakcan, R., Kenan, S., Hökelekli, H., Arslan, S. ve Zengin, M. (Ed.). *Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu İçinde* (s. 445-466). İstanbul: Dem Yayınları

EKLER

EK-1

T.C.
VAN VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 77157353-821.99-E.18182747
Konu : Veri Toplama Talebi

03/10/2018

İL MAKAMINA

Marmara Üniversitesi Rektörlüğü Eğitim Bilimleri Eğitim Programları ve Öğretim tezli yüksek lisans programı öğrencisi Nazik ÖZLEŞMİŞ'in "İlkokul Hayat Bilgisi Dersi Kapsamındaki Değerler Eğitimi Uygulamalarına İlişkin Öğretmen Görüşlerinin İncelenmesi" konulu tez çalışmasının ilimiz Erciş ilçesindeki İlkokul Öğretmenlerine yönelik ölçek/anket uygulama çalışması hususundaki yazıları incelenmiştir.

Söz konusu anket uygulama çalışması Müdürlüğümüzce oluşturulan " Anket Uygulama ve Araştırma İzin Talepleri Komisyonu" tarafından incelenmiş olup 28/09/2018 tarih ve 4 nolu karar ile belirtilen açıklamalar doğrultusunda uygulanması; Ayrıca denetimleri ilgili okul, ilçe milli eğitim müdürlükleri tarafından gerçekleştirilmek üzere derslerin aksatılmaması kaydıyla ve gönüllülük esasına göre yapılması müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görülmesi halinde olurlarınıza arz ederim.

Adem ÇİFTÇİ
İl Millî Eğitim Müdür Yardımcısı

Uygun görüşle arz ederim.

Hasan TEVKE
İl Millî Eğitim Müdürü

OLUR
03/10/2018

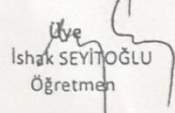
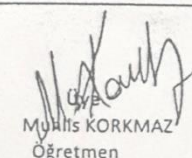
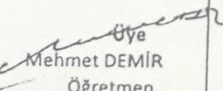
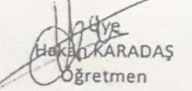
Sinan ASLAN
Vali a.
Vali Yardımcısı

EK-1 DEVAMI

SAYI: 2018/4

TARİH: 28/09/2018

Araştırma ve Değerlendirme Komisyon Kararı

ARAŞTIRMA SAHİBİNİN	
Adı Soyadı	Nazik ÖZLEŞMİŞ
Ünvanı	Yüksek Lisans Programı Öğrencisi
Kurumu/Üniversitesi	Marmara Üniversitesi
Araştırma Yapılacak İl İlçe	Erciş
Araştırma Yapılacak Eğitim Alanı	İlk okul öğretmenlerine
Araştırmanın Konusu	İlkokul Hayat bilgisi dersi kapsamındaki değerler eğitimi uygulamalarına ilişkin öğretmen görüşlerinin incelenmesi
Araştırma/Proje/Ödev/Tez Önerisi	ölçek/Anket çalışması
Yazı ekleri:Dilekçe, anket formu	
KOMİSYON GÖRÜŞÜ	
Yukarıda ayrıntıları yazılı bulunan Anket/Araştırma belgeleri incelenmiştir.Yapılan inceleme sonucunda Komisyonumuz;	
a) Araştırma öneri ve veri toplama için kullanılacak görüşme tekniklerinde ,Anayasa ve Millî Temel Kanunu ile Millî ve manevî değerlere aykırı, kişilik haklarını ihlal edici ,cinsiyet,din ve ırk ayrımını körükleyici,belli politik yaklaşımları destekleyici,İnsan hakları Evrensel Beyannemesi'ne suç kabul edilen hususları içeren, kişilik ve aile mahremiyetini ihşâ edici sorular,İfadeler kullanılmaması,	
b) Yapılacak görüşmelerde içerik ve kapsam yönünden Türk Millî Eğitiminin Genel amaçlarına uygun olması,katılımcıların kişilik haklarına uymada sakınca veya konu dışı çağrışım oluşturan ifade ve anlatımlara yer verilmemesi	
c) Sözkonuzu veri toplama talebinin uygulanmasında gönüllülüğün esas alınması,	
d) Elde edilen verilerin başvuru amacı dışında herhangi bir yerde basılı yada görsel medyada kullanılmaması,	
e) Okullarda Yapılacak çalışmalar için ilgili okul müdürünün en az 3 gün önceden bilgilendirilmesi,	
f) Veri toplama sürecinin ilgili eğitim kurumuna eğitim ve öğretimi aksatmayacak ve 2018/2019 eğitim öğretim yılının son iş günü sonlandırılacak şekilde planlanması gibi hususların yerine getirilmesi kaydıyla çalışmanın yapılmasını uygun görmüştür.	
Komisyon Kararı	Oy Birliği ile alınmıştır.
 Komisyon Başkanı Adem ÇİFTÇİ İl Millî Eğitim Müdür Yardımcısı Üye İshak SEYİTOĞLU Öğretmen Üye Muhlis KORKMAZ Öğretmen Üye Mehmet DEMİR Öğretmen Üye Hakan KARADAŞ Öğretmen	

EK-1 DEVAMI

T.C.
VAN VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 77157353-821.99-E.18398677
Konu : Veri Toplama Talebi

04.10.2018

MARMARA ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ

Üniversiteniz Eğitim Bilimleri Eğitim Programları ve öğretim tezli yüksek lisans programı öğrencisi Nazik ÖZLEŞMİŞ'e ait Müdürlüğümüzün 28/09/2018 tarih ve 18182747 sayılı onay yazısı ekte gönderilmiştir.
Bilgilerinizi ve gereğini arz ederim.

Hasan TEVKE
İl Millî Eğitim Müdürü

Ek : İl onay yazısı
Komisyon Kararı

MARMARA ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ	
Tarih	15.10.2018
Sayı	1800283352
Büros	302.08-01

Güvenli Elektronik İmza
Aslı ile Aynıdır
Cemal ÖZEL
05.10.2018

Öğr. İşl. D. Bşk
11.10.18
u.b.

EK-1 DEVAMI

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı

0535 263 56 00

Bilgi verildi ✓

18.10.2018

Sayı : 16110545-302.08.01-E.1800285038
Konu : Nazik ÖZLEŞMİŞ'in Uygulama İzin İsteği

16.10.2018

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : 21.06.2018 tarihli 1800169742 sayılı yazınız.

Biriminiz Eğitim Programları ve Öğretim Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi (T.C. 10226912766) Nazik ÖZLEŞMİŞ tez aşamasında olup, "İlkokul Hayat Bilgisi Dersi Kapsamındaki Değerler Eğitimi Uygulamalarına İlişkin Öğretmen Görüşlerinin İncelenmesi" başlıklı çalışması ile ilgili Van İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden gelen yazı sureti ekte gönderilmiş olup gereğini bilgilerinize arz ederim.

Özlem GÜNGÖR
Daire Başkanı

EK:
EK-1 Yazı Sureti
EK-2 Ek. Belgeler (2 Sayfa)

Marmara Üniversitesi Göztepe Yerleşkesi Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı
34722 Kadıköy / İSTANBUL
Telefon: 0216 414 05 45
ogrenci.yenikayit@marmara.edu.tr
Kep Adresi: marmarauniversitesi@hs01.kep.tr

Belgeçeper No: 349 56 45
http://oidb.marmara.edu.tr

Ayrıntılı bilgi için:
Fuat ERDEM
Bilgisayar İşletmeni

EK-2

Değerli Meslektaşım,

Bu araştırma, Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı içerisinde yer alan değerlerin öğretimine ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerini saptamayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda ilkokul 1,2,3. sınıflar Hayat Bilgisi dersi kapsamındaki değerlerin öğretiminde, hangi yöntem ve tekniklerin kullanıldığı, değerlerin öğrenci seviyesine uygunluğu, kazanımlarının değerleri kazandırmadaki yeterliliğini belirlemeyi, kazanımlar ile ilişkilendirilen değerlerin birbirleriyle uygunluğu, uygulama sırasında karşılaşılan zorluklar saptanmaya çalışılacaktır. Araştırmanın amacına ulaşabilmesi için sizin Hayat Bilgisi Öğretim Programı içerisindeki değerlere ilişkin görüşlerinizi belirtmeniz istenmiştir. Bu araştırmada ulaşılabilecek bulguları içtenliğiniz belirleyecektir. Görüşleriniz yalnızca bu araştırma için kullanılacaktır. Tüm soruları eksiksiz ve samimiyetle cevaplamanızı rica eder, katkılarınız için şimdiden teşekkür ederim.

Nazik ÖZLEŞMİŞ

Sınıf Öğretmeni

Marmara Üniversitesi Yüksek Lisans Öğrencisi

DEĞERLER EĞİTİMİ UYGULAMALARINA İLİŞKİN ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ

1. Sınıf öğretmenlerinin değerler eğitimine ilişkin görüşleri nelerdir?
 - a. Değerler eğitiminin size nasıl sorumluluklar yüklediğini düşünüyorsunuz?
 - b. Uygulanan değerler eğitiminin gelecekte karşılaşılabilecek hangi olumsuzlukları önleyeceğini düşünüyorsunuz?
 - c. Yapılan değerler eğitimi uygulamalarının amacına ulaştığını düşünüyor musunuz? Bunu nasıl belirliyorsunuz? Süreç içerisinde öğrencilerde davranış değişikliği oluyor mu?
 - d. Okulda verilen değerler eğitimi ile ailede verilen değerler eğitimi arasında uyumsuzluklar oluyor mu? Nasıl bir süreç izliyorsunuz?
 - e. Değerler eğitimi uygulamalarına ilişkin nasıl bir rol-model olduğunuzu düşünüyorsunuz?

- f. Sizin değerlerinizle programda yer alan değerler arasında çelişkiler var mı? Böyle durumlara nasıl bir süreç izliyorsunuz?
 - g. Öğrencilere mutlaka kazandırılması gerektiğini düşündüğünüz değerler hangileridir?
2. Sınıf Öğretmenlerinin Hayat Bilgisi dersi kapsamında uygulanan değerler eğitimi uygulamalarına ilişkin görüşleri nelerdir?
- a. Değerler eğitimi, Hayat Bilgisi Öğretim Programı içerisinde gerekli görüyor musunuz? Neden?
 - b. Programda kazandırılması gereken değerlerin kazanımlarla ilişkilendirilerek verilmesi bir eksiklik midir? Bağımsız bir değerler eğitimi programı gerekli midir?
 - c. Şimdikinden farklı nasıl bir değerler eğitimi yapılsa daha faydalı olurdu?
 - d. Değerlerin öğretimi sırasında hangi yöntem ve teknikleri uyguluyorsunuz?
 - e. Çocuklar en çok hangi değerleri kavramakta zorlanıyor? Sebebi nedir?
 - f. Hayat Bilgisi Öğretim Programı'nda yer alan kazanımlar çocukların değerleri kazanması için yeteli midir? Farklı etkinlik arayışı içinde oluyor musunuz? Açıklayınız.
 - g. Hayat Bilgisi Öğretim Programı içerisinde kazanımlarla ilişkilendirilen değerlerden, ilkokul düzeyindeki çocukların seviyesine uygun olmadığını düşündüğünüz değerler var mı? Hangileri?
 - h. Değerlerin öğretiminden sonra ölçme değerlendirme yapıyor musunuz? Hangi yöntem ve teknikleri kullanıyorsunuz?
 - i. Hayat Bilgisi Öğretim Programı içerisinde yer almayan ancak mutlaka kazandırılması gerektiğini düşündüğünüz değerler var mı? Hangileri?